ספורנו על במדבר

ספורנו על התורה

geulaquiz.com

פרק א

ב **שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ.** לְסַדְּרָם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד, אִישׁ עַל דִּגְלוֹ, בִּלְתִּי מִלְחָמָה, אֶלָּא שֶׁיִּפְנוּ הָאֻמּוֹת מִפְּנֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ קְצָתָם, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ (ישעיהו יז:ט) "כַּעֲזוּבַת הַחֹרֶשׁ וְהָאָמִיר אֲשֶׁר עָזְבוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". אוּלַי הָיוּ מִשְׁפָּחוֹת מֵהַגִּרְגָּשִׁי שֶׁעָלָיו אָמְרוּ חֲכָמִים זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁעָמַד וּפָנָה מֵאֵלָיו. וּבְקִלְקוּל הַמְרַגְּלִים הוֹסִיפוּ הַשָּׁבָע אֻמּוֹת לָהָרַע אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהַצָּרַף לְהַחֲרִימָם.

בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת. כִּי הָיָה אָז כָּל אֶחָד מֵאוֹתוֹ הַדּוֹר נָחְשָׁב בִּשְׁמוֹ הַמּוֹרֶה עַל צוּרָתוֹ הָאִישִׁית לְמַעֲלָתָם, עַל דֶּרֶךְ "וָאֲדַעֲךָ בְּשֵׁם" (שמות לג:יז). וְלֹא כֵן קֹרֶה לְדוֹר בָּאֵי הָאָרֶץ, וּבְכֵן לֹא נִמְנוּ בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת (במדבר כו:ב) וְלֹא נִזְכְּרוּ זוּלָתִי רָאשֵׁי הַמִּשְׁפָּחוֹת וּמִסְפַּר הָאִישִׁים. וְעִם זֶה הוֹדִיעַ שֶׁהָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁאוֹתָם הָאִישִׁים בְּעֶצְמָם יִחְיוּ וְיִירְשׁוּ הָאָרֶץ וְלֹא יִפָּקֵד מֵהֶם אִישׁ.

ד **אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו.** וְהַטַּעַם שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָם הוּא שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו, וְלֹא יִכָּחֵד מִמֶּנּוּ יַחַס כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

יח **וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם.** מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִנְיָנָם זֶה כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ בּוֹ לְצָבָא הַמִּלְחָמָה, הָיְתָה הַכַּוָּנָה לִשְׁמוֹר יַחַסָם, שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָם מְסַיַּעְתָּם. וּכְבָר אָמְרוּ (קידושין עו) אֵין בּוֹרְקִין אַחַר מִי שֶׁנִּכְתַּב בְּאִסְטַרְטָיָא שֶׁל מֶלֶךְ (פֵּירוּשׁ בְּחֲיָלוֹת בֵּית דָּוִד). וְזֶה כְּאָמְרָם (שם) שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל מִשְׁפָּחוֹת מְיוּחָסוֹת בְּיִשְׂרָאֵל.

כ **בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל.** שֶׁלֹּא נָפַל מִמַּעֲלָתוֹ בְּדִינֵי שָׁמַיִם מִפְּנֵי תְּשׁוּבָתוֹ, כְּעִנְיַן "וַיִּהְיוּ בְנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר, בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן" (בראשית לה:כב-כג), אַף עַל פִּי שֶׁנָּפַל מִמְּנָה בְּדִינֵי אָדָם.

מד **אֵלֶּה הַפְּקוּדִים.** כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ נִמְנָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכוּ׳.

מה **וַיִּהְיוּ כָּל פְּקוּדֵי. כָּל יוֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל.** וְלֹא יָתֵר עַל בֶּן שִׁשִּׁים, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹצֵא בַּצָּבָא, כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עַל יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וְזוּלָתוֹ. וּבִלְעֲדֵיהֶם עָלָה הַסְּכוּם אֶל מַה שֶּׁכָּתַב אַחַר כָּךְ.

מז **לֹא הָתְפָּקְדוּ.** לֹא הָפְקְדוּ עַל יְדֵי הַפּוֹקְדִים וְלֹא הִתְפַּקְּדוּ מֵעַצְמָם, שֶׁלֹּא הֻכִּינוּ עַצְמָם כִּשְׁאָר הָעָם לְהִקָּהֵל וּלְהִתְיַחֵס. וְזֶה הָיָה לִקְדֶם שֶׁיֹּאמַר הָאֵל יִתְבָּרַךְ לְמֹשֶׁה "אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד" (במדבר א:מט), כִּי אָמְנָם הִמְתִּינוּ לִרְאוֹת מַה יְצַוֶּה ה׳ לָהֶם, מֵאַחַר שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שֵׁבֶט לֵוִי עִם שְׁאָר הַשְּׁבָטִים בְּאָמְרוֹ "וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֵּה" (במדבר א:ד).

מט **אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי.** אַף עַל פִּי שֶׁאָמַרְתִּי "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר א:ב), וְהַלְוִיִּם מִכְּלָלָם לִהְיוֹת נִמְנִים גַּם הֵם, מִכָּל מָקוֹם הֵם נִבְדָּלִים מִשְּׁאָר עַם יִשְׂרָאֵל רֹאשׁוֹנָה בְּעִנְיַן הַמִּנְיָן, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִסְפַּר אִישֵׁיהֶם וְלֹא סְכוּם כֻּלָּם עִם הַשְּׁאָר.

לֹא תִפְקֹד. לֹא יִהְיֶה מִסְפַּר אִישֵׁיהֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים וּלְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִסְפַּר שְׁאָר הָעָם.

וְאֶת רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא. כְּשֶׁתַּעֲשֶׂה סְכוּם כָּל פְּקוּדֵי הַשְּׁבָטִים, לֹא יִכָּנֵס בּוֹ סְכוּם שֵׁבֶט לֵוִי.

נ **וְאַתָּה הַפְקֵד.** שֵׁנִית. יִהְיוּ נִבְדָּלִים מִשְּׁאָר הָעָם בְּעִנְיַן הַפְקִידוּת, כִּי לָהֶם בִּלְבַד תִּהְיֶה פְּקֻדַּת הַקֹּדֶשׁ.

נג **וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב.** שְׁלִישִׁית. יִהְיוּ נִבְדָּלִים מִשְּׁאָר הָעָם בַּחֲנָיָתָם, שֶׁהֵם בִּלְבַד יַחֲנוּ סָבִיב לַמִּשְׁכָּן, וְהַשְּׁאָר יַחֲנוּ אִישׁ עַל דִּגְלוֹ.

פרק ב

יז **וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד. בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת.** בֵּין שְׁנֵי הַדְּגָלִים הַנִּזְכָּרִים.

כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ. שֶׁכְּשֶׁגִּיעַ מַחֲצִית כָּל הַדְּגָלִים יִהְיֶה הַמִּשְׁכָּן מוּקָם לְגַמְרֵי בָּאֶמְצַע כֻּלָּם, כִּי תֵּכֶף אַחַר דֶּגֶל רְאוּבֵן נָסְעוּ הַקְּהָתִים נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא עִקַּר הַמּוֹעֵד, כְּאָמְרוֹ "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת" (שמות כה:כב).

כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ. וּבְכֵן הָיָה אָז כֻּלּוֹ בָּאֶמְצַע כָּל הַמַּחֲנוֹת, גַּם בְּעֵת הַמַּסָּע.

לג **וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ.** גַּם בִּסְכוּם כָּל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים.

כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה. בְּאָמְרוֹ "וְאֶת רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר א:מט).

פרק ג

א **וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה׳ אֶת מֹשֶׁה.** בְּעֵת שֶׁהִבְדִּיל אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי, קְצָתָם לְשֵׁאת וּקְצָתָם לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ. בְּכֻלָּם הָיוּ אָז נָדָב וַאֲבִיהוּא.

ב **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן.** כָּל אֶחָד מֵהֶם הָיָה נֶחְשָׁב בִּשְׁמוֹ, לֹא מִצַּד מַה שֶּׁהוּא בֶּן אַהֲרֹן בִּלְבָד.

ג **הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים.** וְלֹא קָרָה כֵּן לְדוֹרוֹת, כִּי אָמְנָם לֹא נִמְשַׁח אַחֲרֵיהֶם שׁוּם כֹּהֵן הֶדְיוֹט בְּחַיֵּי הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. וְהַטַּעַם הָיָה אֲשֶׁר מִלֵּא אֶת יָדָם לְכַהֵן, שֶׁהֲצָרְכָה אָז הַמְּשִׁיחָה, כִּי זוּלָתָהּ לֹא הָיוּ כֹּהֲנִים כְּלָל, בִּהְיוֹת שֶׁנּוֹלְדוּ קֹדֶם שֶׁנִּבְחַר אַהֲרֹן לְכַהֵן, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה לְפִינְחָס קֹדֶם שֶׁהָרַג אֶת זִמְרִי.

ד **בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה.** שֶׁזּוֹ לְבַדָּהּ הָיְתָה בָהֶם.

וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם. שֶׁאִם הָיוּ לָהֶם בָּנִים מְמַלְאִים מְקוֹמָם, הָיוּ יוֹרְשִׁים הַמַּעֲלָה הָרְאוּיָה לַאֲבִיהֶם.

וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר. נָתַן לָהֶם מִנּוּי וְשָׂרָה בַּמִּשְׁכָּן בְּמִצְוַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ.

עַל פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם. בְּחַיֵּי אַהֲרֹן הָיְתָה מְשִׁיחַת הַבָּנִים וּמִיתַת קְצָתָם וּשְׂרֵרַת קְצָתָם שֶׁלֹּא עַל פִּיו, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל. וְכָל זֶה לֹא יִתָּמִיד לְדוֹרוֹת, כִּי לֹא תִּהְיֶה מְשִׁיחָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מִנּוּי אֶלָּא עַל פִּי כֹּהֵן גָּדוֹל בְּחַיָּיו.

ו **וְשֵׁרְתוּ אוֹתוֹ.** כִּי עָלָיו מֻטֶּלֶת מִשְׁמֶרֶת הַכֹּל, כְּאָמְרוֹ (במדבר יח:א) ״אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ, וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם״. וּבְכֵן הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם שֵׁרוּת לַכֹּהֵן גָּדוֹל בַּחֵלֶק הַמֻּטָּל עָלָיו מִשְׁמִירַת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, וּבִשְׁמִירַת הַכְּהֻנָּה שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר, הַמֻּטֶּלֶת עַל אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּלְבָד.

ז **מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן.** לְשֶׁרֶת בְּצָרְכֵי הָעֲבוֹדָה, שֶׁזֶּה הָיָה רָאוּי לַעֲדַת הַסַּנְהֶדְרִין לוּלֵא עָוֹן הָעֵגֶל.

ח **מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן.** לָשֵׂאת וּלְשׁוֹרֵר, שֶׁזֶּה הָיָה רָאוּי לְכָל יִשְׂרָאֵל.

ט **נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ.** שֶׁתִּהְיֶה כָּל עֲבוֹדָתָם עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו, לֹא זוּלָתָם.

מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁיִּתְחַיְּבוּ לָתֵת לָהֶם מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֻלַּף עֲבוֹדָתָם.

י **וְשָׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם.** לְכָל דָּבָר הַמְּזֻבֵּחַ וְלִמְבֵית לַפָּרֹכֶת, שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ הַלְוִיִּם.

וְהַזָּר הַקָּרֵב. לַעֲבוֹדַת לְוִיָּה אוֹ כְּהֻנָּה.

יב **תַּחַת כָּל בְּכוֹר.** לְפִדְיוֹן.

יג **כִּי לִי כָּל בְּכוֹר.** מְקֻדָּם הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת.

בְּיוֹם הַכּוֹתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל. אָמְנָם בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁהָיוּ הַבְּכוֹרוֹת רְאוּיִים לֵעָנֵשׁ בַּעֲוֹן הַדּוֹר מִפְּנֵי הֱיוֹתָם הַיּוֹתֵר נִכְבָּדִים, וּבִהְיוֹתָם בִּלְתִּי רְאוּיִים לְהִנָּצֵל מִמַּכַּת מְדִינָה כְּעִנְיַן ״פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר״ (בראשית יט:טו), וַאֲנִי הִצַּלְתִּים בְּמַה שֶׁהִקְדַּשְׁתִּים לִי בְּעִנְיַן שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִים לְהִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת הֶדְיוֹט, כְּמִשְׁפַּט כָּל הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא אָסוּר בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה, וּלְמַעַן יִהְיוּ מֻתָּרִים בָּזֶה הִצְטָרְכְתִּים פִּדְיוֹן, כְּמִשְׁפַּט כָּל הַקֹּדֶשׁ הַיּוֹצֵא לְחֻלִּין, כְּאָמְרוֹ (שמות לד:כ) ״כָּל בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּפְדֶּה״, וְלֹא בִּשְׁבִיל זֶה הַפִּדְיוֹן הָיוּ פְּטוּרִים מִן הָעֲבוֹדָה. וַעֲכְשָׁיו שֶׁחָטְאוּ מְאַסְתִּים, וְלָקַחְתִּי הַלְוִיִּם תַּחְתֵּיהֶם לְפִדְיוֹן. **וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם** לַעֲבוֹדָה.

מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ. מִכָּאן וּלְהַבָּא הָאָדָם לְפִדְיוֹן וְהַבְּהֵמָה לְזֶבַח.

אֲנִי ה׳. לֹא שִׁנִּיתִי כְּשֶׁמַּאַסְתִּי הַבְּכוֹרוֹת, כִּי זֶה הַהִשְׁתַּנּוּת קָרָה לֹא מִצִּדִּי אֲבָל מִצִּדָּם שֶׁחָטְאוּ. וְכֵן כְּשֶׁרָצִיתִי שֶׁיִּפְדּוּ הַלְוִיִּם אֶת הַבְּכוֹרוֹת בַּדּוֹר הַזֶּה וְלֹא כֵן לְהַבָּא, כִּי אָמְנָם בַּדּוֹר הַזֶּה הֵם רְאוּיִים לְכָךְ וְלֹא כֵן לְהַבָּא.

פרק ד

ה **בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה.** אַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֶעָנָן, כִּי קֹדֶם לָכֵן הָיָה אָסוּר לָהֶם לִיסָּעַ.

י **וְנָתְנוּ עַל הַמּוֹט.** וְאָז יִזְכּוּ הַלְוִיִּם לָשֵׂאת.

טז **וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר.** לְצַוּוֹת מִי וָמִי יִשָּׂא וּמַה יִּשָּׂא כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

פְּקֻדַּת כָּל הַמִּשְׁכָּן. וּבְעֵת נְסִיעָתָם וַחֲנִיָּתָם הָיְתָה פְּקֻדָּתוֹ לְצַוּוֹת הֲקָמָתָם וְהוֹרָדָתָם וַהֲנָחָתָם בַּמָּקוֹם הָרָאוּי לָהֶם.

יח **אַל תַּכְרִיתוּ.** אַל תַּנִּיחוּ אֶת הַמַּשָּׂאוֹת בְּאֹפֶן שֶׁיִּזְכֶּה בָּהֶם כָּל הַקּוֹדֵם, כִּי בָּזֶה הָאֹפֶן יִקָּרֶה שֶׁיִּדְחֲפוּ זֶה אֶת זֶה וְיַחֲלְלוּ אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְזֶה יִהְיֶה סִבָּה לְהַכְרִיתָם, כְּמוֹ שֶׁסִּפְּרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא כג-כד) שֶׁקָּרָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן.

יט **וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבוֹדָתוֹ וְאֶל מַשָּׂאוֹ.** וְלֹא שֶׁיִּהְיֶה כָּל הַקּוֹדֵם זוֹכֶה, אֲבָל יַמְתִּין כָּל אֶחָד לִהְיוֹת מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה.

כ **וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת.** בְּאֹפֶן זֶה לֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּשֶׁהַכֹּהֵן מְכַסֶּה אֶת כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ, כְּדֵי לְהַקְדִּים אִישׁ אֶת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יִנָּהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בְּאֹפֶן שֶׁיִּתְחַיְּבוּ מִיתָה.

כד **לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא.** לַעֲבֹד בַּחֲנוֹתָם, וּלְמַשָּׂא בְּעֵת הַמַּסָּע. לְפִי שֶׁלְּמַעְלָה כְּשֶׁאָמַר "וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּאֹהֶל מוֹעֵד" (במדבר ג:כה) דִּבֵּר עַל מִשְׁמַרְתָּם בְּעֵת חֲנִיָּתָם, אָמַר כָּאן שֶׁכָּל מַה שֶּׁהָיָה תַּחַת עֲבוֹדָתָם בְּמִשְׁמֶרֶת הַחֲנָיָה הָיָה גַּם כֵּן בְּמִשְׁמֶרֶת הַמַּשָּׂא בְּעֵת הַמַּסָּע.

כו **וְעָבָדוּ.** בְּעֵת הַחֲנָיָה תִּהְיֶה מִשְׁמַרְתָּם עַל כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְעַל כָּל הַכֵּלִים אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וּבִשְׁבִילָם כְּדֵי לַעֲבוֹד, כְּגוֹן צֶבֶת וּמַקֵּבוֹת לִנְטוֹעַ וְלַעֲקוֹר הַיְתֵדוֹת.

כז **לְכָל מַשָּׂאָם.** בְּעֵת הַמַּסָּע.

וּלְכָל עֲבוֹדָתָם. בְּעֵת הַחֲנָיָה.

מט **אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ וּפְקָדָיו.** מָנָה כָּל אֶחָד מֵהֶם עַל הָעֲבוֹדָה שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּעֵת הַחֲנָיָה, וְעַל מַשָּׂאוֹ בְּעֵת הַמַּסָּע, שֶׁיֵּדַע כַּמָּה מִשְׁקָל מַשָּׂאוֹ, וְיֵדַע גַּם כֵּן פְּקוּדָיו, וְהוּא שֶׁיֵּדַע שְׁמוֹת הַכֵּלִים שֶׁיִּשָּׂא הַנְּקוּבִים בְּשֵׁם, כְּאָמְרוֹ "וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם" (במדבר ד:לב).

פרק ה

ו **לִמְעֹל מַעַל בַּה׳.** כְּבָר בֵּאֵר הַקַּבָּלָה שֶׁזֶּה נֶאֱמַר עַל גֵּזֶל הַגֵּר, כִּי אָמְנָם הַגּוֹזֵל אוֹתוֹ מְחַלֵּל שֵׁם אֱלֹהָיו בְּעֵינֵי הַגֵּר אֲשֶׁר בָּא לַחֲסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו, וְלָכֵן יִקָּרֵא מוֹעֵל בַּקֹּדֶשׁ וְחַיָּב אָשָׁם כְּמִשְׁפַּט כָּל מוֹעֵל בּוֹ.

ח **הַמּוּשָׁב לַה׳.** כִּי כְּשֶׁאֵין הַבְּעָלִים קַיָּמִים, רָאוּי לְהָשִׁיב הַגֵּזֶל לִבַעֲלֵי בְעָלָיו, וְהוּא הָאֵל יִתְבָּרַךְ, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (בבא מציעא פרק המפקיד): "מֵת הָעֶבֶד, יַחֲזִיר לָרַבּוֹ".

ט **וְכָל תְּרוּמָה.** כְּבָר בָּאָה הַקַּבָּלָה שֶׁהַתְּרוּמָה הָאֲמוּרָה בָּזֶה הַמָּקוֹם הִיא הַבִּכּוּרִים הַנִּקְרָבִים לָאֵל יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁמִּנְהָג לְהַקְרִיב בִּכּוּרִים לְבַעַל הַקֶּרְקַע, כְּאָמְרוֹ "הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַה׳ אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה׳" (דברים כו:ג). וְאָמַר כָּאן שֶׁכְּמוֹ שֶׁגֵּזֶל הַגֵּר הַמּוּשָׁב לַה׳ הוּא נוֹתְנוֹ לַכֹּהֵן שֶׁל מִשְׁמָר, כְּמוֹ כֵן הַבִּכּוּרִים הַנִּקְרָבִים לָאֵל יִתְבָּרַךְ הוּא נוֹתְנָם לַכֹּהֵן שֶׁל מִשְׁמָר.

י **וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ.** אֲבָל שְׁאָר קָדָשִׁים וְהֵם תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מֻקְדָּשִׁים לַה׳, אֵינָם לְשׁוּם כֹּהֵן מְיֻחָד, אֶלָּא לְאוֹתוֹ כֹּהֵן שֶׁיִּתְּנוּם אֵלָיו הַבְּעָלִים.

אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן. אֲבָל כְּשֶׁהָאֶחָד מֵהַבְּעָלִים יִתֵּן לַכֹּהֵן אֵיזֶה קֹדֶשׁ, לֹא יִהְיֶה עוֹד בִּכְלַל קָדָשָׁיו, אֲבָל לוֹ יִהְיֶה לַכֹּהֵן הַמְקַבֵּל, וְלֹא יוּכְלוּ הַבְּעָלִים וְלֹא שְׁאָר הַכֹּהֲנִים לְהַפְקִיעוֹ מִמֶּנּוּ.

יב **כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ.** תִּשְׂטֶה מִדַּרְכֵי צְנִיעוּת.

וּמָעֲלָה בּוֹ מָעַל. חִלְּלָה אֶת קֹדֶשׁ ה׳ אֲשֶׁר אָהֵב בְּקִדּוּשֵׁי הָאִישׁוּת, בְּחִבּוּק וְנִשּׁוּק זוּלַת אִישָׁהּ וְדוֹמֵיהֶם (מלאכי ב:יא).

יג **וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ.** שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרָע לְצֵאת מֵרָעָה אֶל רָעָה.

וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ. אַף עַל פִּי שֶׁקָּדְמוּ כָּל אֵלֶּה, יִקָּרֶה שֶׁיִּהְיֶה הַדָּבָר נֶעְלָם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ, כְּאִלּוּ תִּכְהֶינָה עֵינָיו מֵרְאוֹת. שֶׁאִם הָיָה יוֹדֵעַ וְשׁוֹתֵק, לֹא הָיוּ הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת הָאִשָּׁה כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ספרי ז).

וְנִסְתָּרָה. אַחַר כָּל אֵלֶּה וְנוֹדַע זֶה לְאִישָׁהּ.

יד **וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה.** רוּחַ טָהֳרָה לְהַתְרוֹת בָּהּ, מֵאַחַר שֶׁיֵּדַע שֶׁשָּׂטְתָה מִדַּרְכֵי צְנִיעוּת.

וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ. הִתְרָה בָּהּ וְאָמַר: אַל תִּסָּתְרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי.

אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה. רוּחַ שְׁטוּת בִּלְתִּי סִבָּה רְאוּיָה שֶׁיְּקַנֵּא.

וְהִיא לֹא נִטְמָאָה. אֲבָל אִם עָבְרָה עַל הַתְּרָאָתוֹ וְנִסְתְּרָה, אַף עַל פִּי כֵן.

טו **וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ.** וְלֹא נֹאמַר מֵאַחַר שֶׁבְּכָל זֶה שָׂטְתָה אִשְׁתּוֹ מִדַּרְכֵי הַצְּנִיעוּת וּמָעֲלָה בּוֹ מַעַל יָשַׁב וְדָמַם, אֵין זֶה כִּי אִם רֹעַ לֵב, וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּעְלַם מֵעֵינָיו שֶׁשָּׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ, לֹא נָחוּשׁ לְקִנְאָתוֹ. וְכֵן אִם קִנֵּא בְּלִי סִבָּה, לֹא בִּשְׁבִיל זֶה נֹאמַר שֶׁתִּהְיֶה קִנְאָתוֹ דָּבָר בָּטֵל. כִּי אָמְנָם אַף עַל פִּי כֵן נִמְחוֹק הַמְּגִלָּה וְנַקְרִיב כַּכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה.

יט **וְהִשְׁבִּיעַ.** שֶׁיֹּאמַר לָהּ שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעַת הָאָלָה בְּתִנַּאי זֶה.

אִם לֹא שָׁכַב. עַתָּה.

וְאִם לֹא שָׂטִית טָמְאָה. פְּעָמִים אֲחֵרוֹת.

הִנָּקִי. מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר "כִּי לֹא יְנַקֶּה ה' אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא" (שמות כ:ז), בְּאֹפֶן שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיִּשָּׁבַע הָאָדָם עַל אֱמֶת בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה, הִנֵּה אִם יִהְיֶה הַדָּבָר בִּלְתִּי צָרִיךְ, כְּמוֹ הַנִּשְׁבָּע עַל הַיָּדוּעַ, לֹא יִנָּקֶה הַנִּשְׁבָּע מִן הָאָלָה. הִנֵּה אַתְּ שֶׁגָּרַמְתְּ לִהְיוֹת הַדָּבָר סָפֵק אֶצְלֵנוּ וּלְחַיֵּב עַצְמֵךְ בִּשְׁבוּעָה זוֹ, הָיָה רָאוּי שֶׁגַּם שֶׁתִּשָּׁבְעִי עַל הָאֱמֶת לֹא תִּנָּקִי. מִכָּל מָקוֹם קַבְּלִי אֶת הָאָלוֹת עַל זֶה הַתְּנַאי, שֶׁתִּנָּקִי מֵהֶם אִם לֹא שָׂטִית.

כ **וְאַתְּ.** גַּם כֵּן קַבְּלִי עָלַיִךְ.

כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת. שֶׁתַּחוֹל הָאָלָה בְּסִבַּת מַה שֶּׁשָּׂטִית וְנִטְמֵאת, וְלֹא בְּסִבָּה אַחֶרֶת. וּבִהְיוֹת הַסִּבָּה סָרָה וּבִלְתִּי אֲמִתִּית, לֹא יִהְיֶה שׁוּם חֲלוּת לְדִבְרֵי הָאָלָה.

כב **אָמֵן אָמֵן.** אֲנִי מְקַבֶּלֶת שְׁנֵי הַתְּנָאִים שֶׁאָמַרְתָּ, שֶׁאִם לֹא שָׂטִיתִי אִנָּקֶה, וְשֶׁאִם שָׂטִיתִי תָּחוֹל הָאָלָה.

כח **וְנִקְּתָה.** מֵעוֹנֶשׁ הַשְּׁבוּעָה שֶׁגָּרְמָה, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יְנַקֶּה" (שמות כ:ז). הִנֵּה בָּזֶה הֶעֱנִין רָצָה הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁתִּנָּקֶה הָאִשָּׁה, כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ.

כט **זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת.** הַקִּנְאָה הַנַּעֲשֵׂית בְּדִין וְהַקִּנְאָה הַנַּעֲשֵׂית שֶׁלֹּא כַּדִּין, וְזֶה בֵּאֵר בְּאָמְרוֹ **אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה,** וְזוֹהִי קִנְאָה בְּדִין. וְהוֹסִיף וְאָמַר **אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה.** וְזֶה בְּלִי סִבָּה רְאוּיָה לְכָךְ.

ל **וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ.** יַתְרֶה בָּהּ שֶׁלֹּא תִּסְתַּתֵּר מִכָּל מָקוֹם.

וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וְלֹא יָחוּשׁ לִמְחִיקַת הַמְּגִלָּה.

לא **וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן.** אַף עַל פִּי שֶׁחָשַׁד בִּכְשָׁרָה, כִּי הִיא גָּרְמָה לוֹ שֶׁעָבְרָה עַל הַתְרָאָתוֹ וְגָרְמָה רַגְלַיִם לַדָּבָר, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת נו) "לֹא קִבֵּל דָּוִד לָשׁוֹן הָרָע, דִּבְרֵי הַנִּכְרִים חָזָא בֵּיהּ בְּמִפִּיבֹשֶׁת".

וְהָאִשָּׁה הַהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ. שֶׁאִם נִטְמֵאת תָּמוּת, וְאִם לֹא נִטְמֵאת תִּתְבַּזֶּה לְעֵין כֹּל עַל שֶׁהֵעִזָּה פָּנֶיהָ לַעֲבוֹר עַל הַתְרָאַת בַּעְלָהּ וְנִסְתְּרָה.

פרק ו

ב **כִּי יַפְלִיא.** יַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִן הַבְּלֵי וְתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי הָאָדָם.

לִנְזֹר נֶזֶר נָזִיר. לְהִיוֹת נָזוּר וּפָרוּשׁ מִן הַתַּעֲנוּגִים הַמְּרֻגָּלִים.

לְהַזִּיר לַה'. לְהַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִכָּל אֵלֶּה לְמַעַן יִהְיֶה כֻּלּוֹ לַה', לְהִתְעַסֵּק בְּתוֹרָתוֹ וְלָלֶכֶת בִּדְרָכָיו וּלְדָבְקָה בּוֹ.

ג **מִיַּיִן וְשֵׁכָר יָזִיר.** לֹא יִסְגֹּף עַצְמוֹ בְּצוֹם שֶׁמְּמַעֵט בְּמִלְאכֶת שָׁמַיִם כְּדִבְרֵיהֶם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וְלֹא יְצַעֵר גּוּפוֹ בְּמַכּוֹת פְּרוּשִׁים כְּמִנְהַג צְבוּעִים וְכוֹמְרִים, אֲבָל יַפְרִישׁ עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן, שֶׁבָּזֶה הוּא מְמַעֵט אֶת הַתְּפִלָּה מְאֹד וּמַכְנִיעַ יִצְרוֹ, וְלֹא יָתִישׁ כֹּחוֹ בָּזֶה כְּלָל.

ה **תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ.** וּבָזֶה יַשְׁלִיךְ אַחֲרֵי גַּוּוֹ כָּל מַחֲשֶׁבֶת יֹפִי וְתִקּוּן שֵׂעָר.

קָדוֹשׁ יִהְיֶה. נִבְדָּל מִן הַתַּאֲווֹת הַחֻמְרִיּוֹת.

ו **עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא.** לֹא יְחַלֵּל עִסְקֵי קְדֻשָּׁתוֹ לְהִתְעַסֵּק בִּכְבוֹד מֵתִים, כְּמוֹ הָעִנְיָן בְּכֹהֵן גָּדוֹל. וּכְאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: ״הַמְּבַלֵּי אֵין קְבָרִים בְּטִבֶּרְיָא שְׁלַחְתִּיךְ בְּנָצִיבִין״ (ירושלמי חגיגה א:ז).

ח **קָדוֹשׁ הוּא לַה׳.** יִזָּכֶה לְאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים וְלִהְיוֹת מוּכָן לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת בָּרַאוּי לְקָדוֹשֵׁי הַדּוֹר. וּלְזֶה נִרְאֶה שֶׁכְּוִון אֶלְקָנָה בְּאָמְרוֹ ״אַף יָקֵם ה׳ אֶת דְּבָרוֹ״ (שמואל א א:כג), כְּלוֹמַר אֲנִי מַסְכִּים לְהַדִּירוֹ בְּנָזִיר וְאֵינִי מְבַקֵּשׁ מֵהָאֵל יִתְבָּרַךְ דָּבָר אַחֵר בְּעַד הַיֶּלֶד זוּלָתִי שֶׁיָּקֵם אֶת דְּבָרוֹ שֶׁיִּהְיֶה קָדוֹשׁ לַה׳.

יג **יָבִיא אותו.** כְּבָר בֵּאֲרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הוּא יָבִיא אֶת עַצְמוֹ, וְזֶה כִּי אָמְנָם כָּל הַקָּרֵב אֶל מִי שֶׁיְּחַדֵּשׁ דָּבָר מֵעַצְמוֹ נֶאֱמַר שֶׁהוּא מוּבָא אֶל הַמְחַדֵּשׁ בּוֹ עַל יְדֵי נִכְבָּד מִמֶּנּוּ, כְּזֶה שֶׁאֵין חָבוּשׁ מַתִּיר עַצְמוֹ. וְלָזֶה נִכְתַּב בִּמְצֹרָע בְּטַהֲרָתוֹ ״וְהוּבָא אֶל הַכֹּהֵן״ (ויקרא יד:ב), וּבְסוֹטָה ״וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן״ (במדבר ה:טו), וְכֵן בְּעֶבֶד ״וְהִגִּישׁוֹ אֲדֹנָיו אֶל הָאֱלֹהִים״ (שמות כא:ו). אָמְנָם בְּנָזִיר אֲשֶׁר יְחַדֵּשׁ בּוֹ גְּלוּחַ וּבוֹ יֵהָפֵךְ לְאִישׁ אַחֵר, אֵין נִכְבָּד מִמֶּנּוּ שֶׁיְּבִיאֵהוּ, אֲבָל הוּא יָבִיא אֶת עַצְמוֹ.

כד **יְבָרֶכְךָ.** בְּעֹשֶׁר וּנְכָסִים, שֶׁאִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה (אבות ג:יז).

וְיִשְׁמְרֶךָ. מִן הַגַּזְלָנִים.

כה **יָאֵר.** יְגַלֶּה עֵינֶיךָ בְּאוֹר פָּנָיו לְהַבִּיט נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתוֹ וּמַעֲשָׂיו, אַחַר שֶׁתַּשִּׂיג צָרְכֶיךָ בְּבִרְכָתוֹ.

כו **יִשָּׂא ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ.** לְחַיֵּי עוֹלָם, כְּעִנְיַן ״כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים וְכוּ״ (תהלים לו:י), וּכְאָמְרָם (ברכות יז.) ״צַדִּיקִים יוֹשְׁבִים וְעַטְרוֹתֵיהֶם בְּרָאשֵׁיהֶם וּמִתְעַנְּגִים מִזִּיו שְׁכִינָה״.

וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם. מְנוּחַת שָׁלוֹם, שֶׁהוּא הַנִּצְחִיּוּת בְּלִי תַּעֲרֹבֶת עֹנֶשׁ הָרָאוּי לְכָל שֶׁלֹּם לְחַיֵּי עוֹלָם.

פרק ז

א **וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כֵּלָיו.** וּלְהָקִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כֵּלָיו, כָּל אֶחָד בִּמְקוֹמוֹ.

וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אוֹתָם. אַחַר שֶׁהֻקִּים כָּל אֶחָד מֵהֶם כְּתִקּוּנוֹ.

ב **הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטּוֹת, הֵם הָעֹמְדִים עַל הַפְּקֻדִים.** וּמִצַּד מַה שֶּׁהָיוּ כָּךְ, הִקְרִיב כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּעַד שִׁבְטוֹ וַאֲנָשָׁיו, כִּי מִצַּד מַה שֶּׁעָמְדוּ עַל הַפְּקֻדִים הִרְגִּישׁ כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּשִׁבְטוֹ שֶׁקְּצָתוֹ חָשׁוּד בַּעֲבֵרוֹת, וּמִצַּד מַה שֶּׁהָיוּ נְשִׂיאִים הִסְכִּימוּ לַעֲמֹד בַּפֶּרֶץ וּלְהַקְרִיב קָרְבָּנוֹת לְכַפֵּר בַּעֲדָם.

ג **עֲגָלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂיאִים.** לְאוֹת אַחֲוָה בֵּינֵיהֶם, אֲשֶׁר בָּהּ יִהְיוּ רְאוּיִים שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, כְּאָמְרוֹ (דברים לג:ה) ״וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד״, עַל הֵפֶךְ (הושע י:ב) ״חָלַק לִבָּם עַתָּה יֶאְשָׁמוּ״.

ה **קַח מֵאִתָּם.** כִּי חָשַׁב מֹשֶׁה שֶׁיִּהְיֶה כָּל מַשָּׂא הַלְוִיִּם בַּכָּתֵף, כְּמוֹ הָעִנְיָן בְּמַשָּׂא בְּנֵי קְהָת (במדבר ז:ט).

ט **וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם.** וְלֹא עֲבוֹדַת אֹהֶל, אֲבָל עֲבוֹדַת הַמִּקְדָּשׁ. וְהִנֵּה הָאֵל יִתְבָּרַךְ אָמַר עַל הָעֲגָלוֹת שֶׁיִּהְיוּ לַעֲבוֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד, שֶׁהָיָה מַשָּׂא בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי. אֲבָל בְּמַשָּׂא בְּנֵי קְהָת לֹא הָיָה שׁוּם דָּבָר מִכָּל בִּנְיַן אֹהֶל מוֹעֵד, אֲבָל הָיָה מַשָּׂאָם כְּלֵי קֹדֶשׁ שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ, שֶׁנִּקְרְאוּ מִקְדָּשׁ, כְּאָמְרוֹ ״וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ״ (במדבר י:כא).

י **וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים אֶת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ.** הִקְדִּישׁוּהָ.

וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ. אַחַר שֶׁהֻקְדְּשׁוּ הַקָּרְבָּן, הִגִּישׁוּהוּ לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ.

יג **וְקָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת.** הִנֵּה כָּל אֶחָד מֵהֶם הִקְרִיב כָּל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, וְהֵם עוֹלָה וּמִנְחָה, חַטָּאת וּשְׁלָמִים, וּקְטֹרֶת, לַחֲנֹךְ הַמִּזְבֵּחַ וּמִשָּׁרְתָיו בְּכָל מִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת, חוּץ מִן הָאָשָׁם, כִּי הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם תּוֹרָה אַחַת לָהֶם. וְסִפֵּר קָרְבַּן כָּל אֶחָד מֵהֶם לְבַדּוֹ, לְהוֹרוֹת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם כֹּחַ לְכַפֵּר עַל פָּרָטֵי חֲטָאִים שֶׁיִּרְבּוּ בְּשִׁבְטוֹ, וְזֶה בְּכָל אֶחָד מִפָּרָטֵי קָרְבָּנוֹ לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה׳. וְסָמַךְ וְנִצַּב עֲלֵיהֶם בְּעַד שִׁבְטוֹ, כְּעִנְיַן הַמַּעֲמָדוֹת בְּקָרְבָּנוֹת צִבּוּר.

פד **זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ.** הִנֵּה חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אָז הָיְתָה בֵּין הַכֹּל דָּבָר מוּעָט בְּעֵרֶךְ אֶל חֲנֻכַּת בֵּית רִאשׁוֹן בְּרִבּוּי הַכֵּלִים וְעָשְׁרָם וְרֹב הַזְּבָחִים (מלכים א ח).

פט **וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל.** וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַדָּבָר מוּעָט מְאֹד בְּעֵרֶךְ אֶל חֲנֻכַּת שְׁלֹמֹה, מִכָּל מָקוֹם בְּבוֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד הָיָה שׁוֹמֵעַ אוֹתוֹ הַקּוֹל שֶׁשָּׁמַע קֹדֶם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְזֶה לֹא קָרָה בְּבֵית רִאשׁוֹן, כָּל שֶׁכֵּן בְּבֵית שֵׁנִי שֶׁלֹּא הָלַךְ אֶל הַמִּקְדָּשׁ נָבִיא לְהִתְנַבֵּא בְּאֹפֶן שֶׁיַּשִּׂיג

הַנְּבוּאָה תִּיכֶף. וְזֶה כִּי הָיְתָה לָרָצוֹן הַחֲנֻכָּה הַזֹּאת וּמַקְרִיבֶיהָ וּמֹשֶׁה שֶׁהָיָה רוֹעֶה.

מְדַבֵּר. בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ, כִּי "כָּל פָּעַל ה' לְמַעֲנֵהוּ" (משלי טז:ד), וּבְהַשְׁכִּילוֹ אֶת עַצְמוֹ וּבָזֶה יֵדַע וְיֵיטִיב לְזוּלָתוֹ בִּנְדִיבוּת הַשְׁפָּעָה שֶׁאֵין בָּהּ כְּלִיוֹת, וְיֵרָאֶה פְּעוּלָה בַּמִּתְפָּעֵל כְּפִי הֲכָנָתוֹ. וּבָזֶה פֵּרֵשׁ אֹפֶן כָּל דִּבּוּר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה בְּאָמְרוֹ "וַיְדַבֵּר ה'".

פרק ח

ב **בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת.** כְּשֶׁתַּדְלִיק אֶת שֵׁשׁ הַנֵּרוֹת.

אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה. שֶׁהוּא הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי, וְזֶה כְּשֶׁתַּפְנֶה שַׁלְהֶבֶת כָּל אֶחָד מֵהַשִּׁשָּׁה נֵרוֹת אֶל הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי אָז.

יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת. כָּל הַשִּׁבְעָה יָאִירוּ וְיַשְׁפִּיעוּ אוֹר עֶלְיוֹן לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּזְרוּ הֶיוֹת אוֹר הַיְמָנִים וְאוֹר הַשְּׂמָאלִים מְכֻוָּן וּפוֹנֶה אֶל אוֹר הַקָּנֶה הָאֶמְצָעִי שֶׁהוּא עִקַּר הַמְּנוֹרָה. וְשֶׁכֵּן רָאוּי שֶׁכַּוָּנַת הַמַּיְמִינִים הָעוֹסְקִים בְּחַיֵּי עוֹלָם, וְהַמַּשְׂמְאִילִים הָעוֹסְקִים בְּחַיֵּי שָׁעָה הָעוֹזְרִים לַמַּיְמִינִים, כְּאָמְרָם "אִלְמָלֵי עִלָּיָא לָא מִתְקַיְּימֵי אַתְכְּלָיָא" (חולין צב.), תִּהְיֶה לְהָפִיק רָצוֹן הָאֵל יִתְבָּרַךְ בְּאֹפֶן שֶׁיּוּשַׂג מְכֻוָּנוֹ בֵּין כֻּלָּם, וִירוֹמְמוּ אֶת שְׁמוֹ יַחְדָּו, כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר הֵעִיד בְּאָמְרוֹ "וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה" (שמות יט:ח), כְּלוֹמַר בֵּין כֻּלָּנוּ נַשְׂלִים כַּוָּנָתוֹ.

ד **וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה.** וְזֶה הַתַּכְלִית בְּעַצְמוֹ הַמְכֻוָּן בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, הוּא בְּעַצְמוֹ מְכֻוָּן בְּעִנְיַן חִיּוּב הֶיוֹת הַמְּנוֹרָה מִקְשָׁה, לְהוֹרוֹת הָאַחְדוּת הַמְכֻוָּן לְתַכְלִית אֶחָד בְּעַצְמוֹ.

יד **וְהִבְדַּלְתָּ אֶת הַלְוִיִּם.** תַּבְדִּיל בַּחֲנֻיָּתָם אֶת הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם חַיִּים עֲדַנָּה.

וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. הֵם וְזַרְעָם יִהְיוּ נְכוֹנִים לַעֲבוֹדָתִי.

טו **וְאַחֲרֵי כֵן יָבְאוּ הַלְוִיִּם.** הַהוֹוִים עַתָּה.

טז **כִּי נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לִי.** נְתוּנִים מֵעַצְמָם שֶׁנָּתְנוּ אֶת עַצְמָם לַעֲבוֹדָתִי, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ "מִי לַה' אֵלָי", וַיֶּאֱסְפוּ אֵלָיו כָּל בְּנֵי לֵוִי (שמות לב:כו).

וּנְתוּנִים גַּם כֵּן **מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** שֶׁיִּתְּנוּ מִחֵית הַלְוִיִּם בְּמַעֲשַׂר רִאשׁוֹן חֵלֶף עֲבוֹדָתָם, לְמַעַן תִּהְיֶה עֲבוֹדָתִי נַעֲשֵׂית בֵּין כֻּלָּם.

תַּחַת פִּטְרַת כָּל רֶחֶם. שֶׁהָיְתָה הָעֲבוֹדָה מֻטֶּלֶת עֲלֵיהֶם.

יז **כִּי לִי כָל בְּכוֹר.** שֶׁהָיְתָה מְקֻדֶּמֶת הָעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת, מִפְּנֵי הֱיוֹתָם הַנִּכְבָּדִים בְּבֵיתָם וְלָהֶם מִשְׁפַּט הָעֲבוֹדָה.

בְּיוֹם הַכּוֹתִי כָל בְּכוֹר. הִקְדַּשְׁתִּי. אֲבָל מַה שֶּׁהִצְרַכְתִּי אוֹתָם לְפִדְיוֹן, הָיָה הַטַּעַם בִּשְׁבִיל שֶׁבְּיוֹם הַכּוֹתִי הִקְדַּשְׁתִּים לִי שֶׁלֹּא יִתְעַסְּקוּ בַּעֲבוֹדַת הֶדְיוֹט כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁאָסַרְתִּי גִּזָּה וַעֲבוֹדָה בִּבְכוֹר בְּהֵמָה. וְזֶה עָשִׂיתִי כְּדֵי לְהַצִּילָם בְּתוֹרַת הֶקְדֵּשׁ, שֶׁלֹּא הָיוּ רְאוּיִים לְהִנָּצֵל מִנִּגְעֵי מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים (תהלים עח:מט), בִּהְיוֹת הֵם הַנִּכְבָּדִים בָּעָם וְקוֹלַר כֻּלָּם תָּלוּי בָּהֶם. וְאָמַרְתִּי שֶׁיִּפָּדוּ כְּדֵי שֶׁיֵּצְאוּ לְחֻלִּין, בָּזֶה שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִים בַּעֲבוֹדַת הֶדְיוֹט.

יח **וָאֶקַּח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר.** בְּאוֹתוֹ הַדּוֹר בִּלְבַד, כַּמְבֹאָר לְמַעְלָה.

יט **וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם.** וּמֵאַחַר שֶׁהֵם נְתוּנִים מֵעַצְמָם לַעֲבוֹדָתִי, נְתַתִּים לַעֲבוֹדָתִי לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו.

לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד. לַעֲבֹד אוֹתָהּ הָעֲבוֹדָה שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה לְבִכּוּרֵיהֶם.

וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בְּקִבְּלָם אֶת הַמַּעֲשְׂרוֹת מִיִּשְׂרָאֵל כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹד אֶת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, יְכַפְּרוּ עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁגָּרְמוּ כֻּלָּם בָּעֵגֶל שֶׁאָמְאַס אֶת בְּכוֹרֵיהֶם.

וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף. בַּלְוִיִּם וּבְשִׁאָר יִשְׂרָאֵל.

בְּגֶשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ. שֶׁבָּזֶה יֵחֶטְאוּ הַזָּרִים הַנִּגָּשִׁים, וְהַלְוִיִּם שֶׁיַּנִּיחוּ אֶת הַזָּרִים לָגֶשֶׁת, וְיִתְחַיְּבוּ כֻּלָּם כְּעִנְיַן אָמְרוֹ "וְלֹא יָמֻתוּ גַּם הֵם גַּם אַתֶּם" (במדבר יח:ג).

כ **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם.** עָשׂוּ בִּשְׁבִיל הַלְוִיִּם וּלְעֶזְרָתָם עִנְיַן הַגִּלּוּחַ וְכִבּוּס הַבְּגָדִים וְהַקָּרְבָּן.

כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לַלְוִיִּם. כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה לְמֹשֶׁה שֶׁיְּצַוֶּה לַלְוִיִּם שֶׁיַּעֲשׂוּ.

כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הִזְדָּרְזוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת בִּשְׁבִילָם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רָצוֹן קוֹנָם נַעֲשָׂה.

כב **כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עַל הַלְוִיִּם.** לְמַעְלָה שֶׁצִּוָּה שֶׁתִּהְיֶינָה מִשְׁמְרוֹתָם לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא וּלְשִׁיר עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו.

כֵּן עָשׂוּ לָהֶם. אַהֲרֹן וּבָנָיו לְסַדְּרָם בְּמִשְׁמְרוֹתָם.

פרק ט

א בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. אַחַר שֶׁפָּקַד אַנְשֵׁי הַצָּבָא וְסִדֵּר הַדְּגָלִים וְנוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ, וְטִהֵר מַחֲנֵיהֶם מִן הַטְּמֵאִים כְּאָמְרוֹ "וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ" (דברים כג:טו), וּמִן הַמְּמְזָרִים בְּעִנְיַן הַסּוֹטָה, לְמַעַן תִּהְיֶה הַשְּׁכִינָה בֵּינֵיהֶם בְּמַחֲנֵה צִבְאוֹתָם, סִפֵּר הַכָּתוּב אַרְבָּעָה מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעָשׂוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּהֶם זָכוּ לִכָּנֵס לָאָרֶץ מִיָּד בִּלְתִּי מִלְחָמָה לוּלֵא הַמְרַגְּלִים, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּאָמְרוֹ לְחֹבָב "נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם" (במדבר י:כט). רִאשׁוֹנָה סִפֵּר חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. שֵׁנִית זְרִיזוּתָם בְּעִנְיַן חִנּוּךְ הַלְוִיִּם. שְׁלִישִׁית זְרִיזוּתָם בְּקָרְבַּן הַפֶּסַח. רְבִיעִית לֶכְתָּם אַחֲרֵי הָאֵל יִתְבָּרַךְ בַּמִּדְבָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הֶעָלוֹת בְּזְמַנִּים בִּלְתִּי נוֹדָעִים, פְּעָמִים אֲרֻכִּים וּפְעָמִים קְצָרִים, בְּאֹפֶן שֶׁהָיָה רָאוּי שֶׁתִּתְקַשֶּׁה עֲלֵיהֶם מְאֹד הַחֲנָיָה וְהַמַּסָּע. וּלְהוֹדִיעַ כָּל אֵלֶּה סִפֵּר אוֹתָם כְּפִי מַדְרֵגַת הֱיוֹתָם לְרָצוֹן לְפָנָיו, לֹא לְפִי הַזְּמַן שֶׁהָיוּ בּוֹ. וְלָכֵן סִפֵּר בְּכָאן עִנְיַן חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ וְהַלְוִיִּם וְהַפֶּסַח שֶׁהָיוּ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וְהָיְתָה תְּחִלַּת הַסֵּפֶר בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, וְהָיָה עִנְיַן חֲנֻיָּתָם וּנְסִיעָתָם עַל פִּי ה' מִיּוֹם צֵאתָם מִמִּצְרַיִם. וְעַל כְּמוֹ זֶה אָמְרוּ "אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה", וְזֶה כַּאֲשֶׁר תְּכַוֵּן תַּכְלִית מָה זּוּלָתִי הַזְּמַן בְּסֵדֶר הַמְסֻפָּר.

ב וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפָּסַח. מִלְּבַד מַה שֶּׁעָשׂוּ בַּשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים וַחֲנֻכַּת הַנְּשִׂיאִים, יַעֲשׂוּ גַּם כֵּן אֶת הַפֶּסַח, שֶׁלֹּא יִפָּטְרוּ מִמֶּנּוּ בִּשְׁבִיל שִׁמְחַת הַמִּצְוֹות שֶׁקִּיְּמוּ, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה בְּבִנְיַן בֵּית רִאשׁוֹן, שֶׁפִּפְּרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (מועד קטן ט) שֶׁבִּטֵּל שְׁלֹמֹה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים בְּשִׁמְחַת חֲנֻכַּת הַבַּיִת.

ז אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע. מֵאַחַר שֶׁהָיְתָה טֻמְאָתֵנוּ לִרְבַר מִצְוָה, לָמָּה תִּהְיֶה גּוֹרֶרֶת עֲבֵירָה.

בְּמוֹעֲדוֹ. שֶׁזּוֹ מִצְוָה עוֹבֶרֶת.

יד חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם. פֹּה בַּמִּדְבָּר.

וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ. בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

יז וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ. אַחֲרֵי הֶעָלוֹתוֹ הָיוּ נוֹסְעִים אֶל אוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹנֶה.

וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ. סִפֵּר זְכוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל לֶכְתָּם אַחֲרָיו בַּמִּדְבָּר, רִאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ חוֹנִים בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן שָׁם הֶעָנָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְקוֹם תֹּהוּ יְלֵל יְשִׁימוֹן.

יט וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת ה'. סִפֵּר שֵׁנִית שֶׁהָיוּ מַמְתִּינִים אֶת הַמְתָּנָתוֹ זְמַן אָרוֹךְ, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַמָּקוֹם רַע מְאֹד.

וְלֹא יִסָּעוּ. לְתוּר לָהֶם מָקוֹם לַחֲנוֹתָם טוֹב מִמֶּנּוּ.

כ וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר. סִפֵּר שְׁלִישִׁית, שֶׁלִּפְעָמִים הָיְתָה חֲנֻיָּתָם בְּמָקוֹם נָאוֹת לָהֶם וְלִמִקְנֵיהֶם, וְשָׁם הָיָה שׁוֹכֵן הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר מִכָּל מָקוֹם.

עַל פִּי ה' יַחֲנוּ. לֹא מֵאַהֲבַת אוֹתוֹ הַמָּקוֹם.

וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ. אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים מֵאוֹתוֹ הַמָּקוֹם הַטּוֹב.

כא וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. סִפֵּר רְבִיעִית שֶׁהָיְתָה חֲנֻיַּת הֶעָנָן לִפְעָמִים זְמַן בִּלְתִּי מְשֹׁעָר, בְּאֹפֶן שֶׁהָיָה לַיְלָה בִּלְבַד, שֶׁהוּא זְמַן בִּלְתִּי מוּכָן וּמַסְפִּיק לְצָרְכֵי חֲנִיָּה וּלְצָרְכֵי הַמַּסָּע. אֲמְנָם עִם זֶה סִפֵּר שֶׁלֹּא הָיְתָה תְּחִלַּת שׁוּם מַסָּע בַּלַּיְלָה.

כב אוֹ יוֹמַיִם אוֹ חֹדֶשׁ אוֹ יָמִים. חֲמִישִׁית סִפֵּר שֶׁבִּקְצָת אֵלֶּה הַזְּמַנִּים לֹא הָיָה לָהֶם פְּנַאי לְסַדֵּר עִנְיָנָם וְעִנְיְנֵי מִקְנֵיהֶם, וּבְקָצָתָם כְּבָר הֵכִינוּ וְסִדְּרוּ וּכְמוֹ רָגַע הָיוּ מִסְתַּלְּקִין תֵּכֶף וְהוֹרְסִים כָּל הַכָּנוֹתֵיהֶם.

כג עַל פִּי ה' יַחֲנוּ. גַּם בִּזְמַן הַקֶּצֶר, בִּלְתִּי הַשָּׂגַת סִדּוּר עִנְיְנֵיהֶם.

וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ. בְּהֶעָלוֹת הֶעָנָן, גַּם אַחַר הַזְּמַן הָאָרוֹךְ שֶׁכְּבָר סִדְּרוּ שָׁם כָּל עִנְיְנֵיהֶם.

פרק י

ב עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצֹצְרוֹת כֶּסֶף. בִּהְיוֹת הַכַּוָּנָה עַתָּה לִנְסֹעַ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ מִיָּד, צִוָּה בַּחֲצוֹצְרוֹת לִתְרוּעַת מֶלֶךְ בָּם בִּנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן וּבִנְסֹעַ הַמַּקְדֵּשׁ וּבְצֵאתָם לְהִלָּחֵם, כְּאָמְרוֹ "וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת" (במדבר י:ט).

וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה מִקְרָא הָעֵדָה וְהַנְּשִׂיאִים אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה', רָצָה שֶׁתִּהְיֶה קְרִיאָתָהּ בַּחֲצוֹצְרוֹת לִכְבוֹד הַמֶּלֶךְ.

ה וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה. כִּי עִמָּהֶם הָיוּ נוֹסְעִים נוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן.

ו **וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחוֹנִים תֵּימָנָה.** כִּי עִמָּהֶם הָיוּ נוֹסְעִים נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ.

תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם. שֶׁיֵּשׁ בְּמַסָּעָם תְּקִיעָה וּתְרוּעָה, וְזֶה כִּי הַתְּרוּעָה בִּשְׁבִיל נְסִיעַת הַמִּקְדָּשׁ, וְהַתְּקִיעָה עִמָּהּ בִּשְׁבִיל מַסְעֵיהֶם שֶׁיִּקָּבְצוּ יַחַד, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִקֹּדֶם הָעֵדָה וְהַנְּשִׂיאִים בִּתְקִיעָה בִּלְתִּי תְּרוּעָה.

יא **בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ.** אַחַר שֶׁעָשׂוּ הַטְּמֵאִים פֶּסַח שֵׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בַּחֹדֶשׁ, נַעֲשׂוּ חֲצוֹצְרוֹת וּבָהֶם נוֹעֲדוּ הָעֵדָה וְהַנְּשִׂיאִים לְמֹשֶׁה. וְהוֹדִיעֵנוּ סֵדֶר מַסָּעָם עַל יְדֵי חֲצוֹצְרוֹת, וְסֵדֶר חֲצוֹצְרוֹת בַּמִּקְדָּשׁ וּבַמִּלְחָמָה. וּבְכֵן נַעֲלֶה הֶעָנָן לְלֶכֶת אֶל קֶדֶשׁ בַּרְנֵעַ, שֶׁהִיא הָעִיר הָרִאשׁוֹנָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ פּוֹגְעִים בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ שֶׁהָיָה דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא, כְּאָמְרוֹ (דברים א:יט) ״וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ״.

ל **כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ.** שֶׁלֹּא תִסְבֹּל זְקֻנָתִי אֲוִיר אֶרֶץ אַחֶרֶת וּמְזוֹנוֹתֶיהָ.

לא **אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ.** יֵלְכוּ בָּנֶיךָ לְפָחוֹת עִמָּנוּ.

כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר. וְאִם יַעַזְבוּנוּ גַּם בָּנֶיךָ תְּחַלְּלוּ אֶת ה׳ בְּעֵינֵי הָאֻמּוֹת שֶׁיֹּאמְרוּ: אִלּוּ רָאָה יִתְרוֹ בָּהֶם עִנְיָן אֱלֹהֵי בֶּאֱמֶת לֹא הָיָה עוֹזֵב אוֹתָם הוּא וּבָנָיו. וּבָזֶה הִסְכִּים מֹשֶׁה וְיִתְרוֹ וּבָנָיו, כִּי אָמְנָם יִתְרוֹ חָזַר אֶל אַרְצוֹ כְּאָמְרוֹ (שמות יח:כז) ״וַיְשַׁלַּח מֹשֶׁה אֶת חֹתְנוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אַרְצוֹ״, וּבָנָיו הָלְכוּ עִם יִשְׂרָאֵל בְּלִי סָפֵק, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּסֵפֶר שׁוֹפְטִים בְּאָמְרוֹ (שופטים א:טז) ״וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה״.

לג **דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים.** עַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי אָמְנָם בְּשָׁלֹשׁ מַסָּעוֹת בָּאוּ עַד נֹכַח קֶדֶשׁ בַּרְנֵעַ בְּמִדְבַּר פָּארָן, שֶׁמִּשָּׁם שָׁלְחוּ הַמְרַגְּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּאָמְרוֹ ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים״ (דברים א:כב), וְהוּא מְקוֹם חֲנָיָתָם בְּמִדְבַּר פָּארָן שֶׁהִזְכִּיר כָּאן בְּאָמְרוֹ ״וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וְגוֹ׳״ (במדבר יב:טז), שֶׁשָּׁם בָּאוּ הַמְרַגְּלִים בְּשׁוּבָם, כְּאָמְרוֹ ״וַיֵּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה״ (במדבר יג:כו), וְהוּא הַמָּקוֹם שֶׁקָּרְאוּ רִתְמָה, כְּאָמְרוֹ ״וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה״ (במדבר לג:יח), וְשָׁם הִזְכִּיר שָׁלְשָׁה מַסָּעוֹת מִמִּדְבַּר סִינַי עַד שָׁם, וְהֵם קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה וַחֲצֵרוֹת וְרִתְמָה, כִּי עִנְיַן תַּבְעֵרָה הָיָה בַּדֶּרֶךְ, לֹא בְּעֵת חֲנָיָתָם.

וַאֲרוֹן בְּרִית ה׳ נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. בְּאוֹתָם הַשְּׁלֹשָׁה יָמִים שֶׁהָלְכוּ בְּאוֹתָן שְׁלֹשָׁה מַסָּעוֹת דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא (דברים א:יט) הָיָה הָאָרוֹן נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם לְהַבְטִיחַ הַדֶּרֶךְ מִן הַנְּחָשִׁים וְהָעַקְרַבִּים וְזוּלָתָם, אֲבָל בִּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת הָיָה הָאָרוֹן נוֹסֵעַ בְּתוֹךְ הַמַּחֲנוֹת כִּשְׁאָר מַשָּׂא בְּנֵי קְהָת (במדבר ב:יז).

לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה. חֲנָיָה בְּטוּחָה בַּמִּדְבָּר הַנּוֹרָא.

לד **וַעֲנַן ה׳ עֲלֵיהֶם יוֹמָם.** לֹא הָיָה הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם כְּמוֹ בִּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת, כִּי הָיָה אָז הָאָרוֹן מַסְפִּיק לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ בִּהְיוֹתוֹ נוֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם, אֲבָל הָיָה עוֹמֵד עֲלֵיהֶם בַּיּוֹם בְּעֵת נָסְעָם.

לה **וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרוֹן.** לָלֶכֶת וּלְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

קוּמָה ה׳ וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ. כִּי אָמְנָם לוּלֵא שָׁלְחוּ מְרַגְּלִים הָיוּ נִכְנָסִים בְּזוּלַת מִלְחָמָה, שֶׁהָיוּ הָאֻמּוֹת בּוֹרְחִים כַּעֲזוּבַת הַחֹרֶשׁ וְהָאָמִיר אֲשֶׁר עָזְבוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ישעיהו יז:ט).

וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ. פֶּן יָבֹאוּ יִשְׂרָאֵל לְהַחֲרִימָם.

לו **שׁוּבָה.** תְּהִי מְנוּחָתְךָ פֹּה עִמָּנוּ, כְּעִנְיַן ״זֹאת מְנוּחָתִי עֲדֵי עַד״ (תהלים קלב:יד), וְאַף עַל פִּי שֶׁתְּגַלֶּה שְׁכִינָתְךָ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגָרֵשׁ אֶת אוֹיְבֵיהֶם, תְּהִי מְנוּחַת שְׁכִינָתְךָ בְּתוֹכֵנוּ.

ה׳ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ ״ה׳ צְבָאוֹת אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל״, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (קידושין עו) ״לֹא נִקְרָא צְבָאוֹת אֶלָּא עַל שֵׁם צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל״. וְאוֹמֵר רִבְבוֹת אַלְפֵי כְּעִנְיַן ״רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן״ (תהלים סח:יח), כִּי אוּלַי הָיוּ יִשְׂרָאֵל אָז מַגִּיעִים לְאוֹתוֹ מִנְיָן בֵּין אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף.

פרק יא

א **כְּמִתְאוֹנְנִים.** עַל טֹרַח הַדֶּרֶךְ, לֹא מִתְאוֹנְנִים בְּלִבָּם בֶּאֱמֶת, כִּי לֹא הָיְתָה אֻצְלָם שׁוּם סִבָּה רְאוּיָה לָזֶה שֶׁיִּתְאוֹנְנוּ, אֲבָל הָיוּ מִתְאוֹנְנִים בְּדִבְרֵיהֶם לְנַסּוֹת.

ב **וַתִּשְׂקַע הָאֵשׁ.** נֶגֶד טָבַע הָאֵשׁ, לְמַעַן יַכִּירוּ שֶׁהָיָה פֶּלֶא בִּלְתִּי טִבְעִי, וְלֹא הָיָה אֵשׁ טִבְעִי שֶׁקָּרָה אָז בְּאֵיזוֹ סִבָּה טִבְעִית.

ד **וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ.** חָזְרוּ לִהְיוֹת כְּמִתְאוֹנְנִים לְנַסּוֹת, וּבָכוּ עַתָּה עַל שֶׁיָּצְאוּ מִמְּצָרִים, כְּמוֹאָסִים מַעֲלַת הֱיוֹת הַשְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד בְּאָמְרוֹ (במדבר יא:כ) ״עַד כִּי מְאַסְתֶּם אֶת ה׳ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם״.

מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר. לְנַסּוֹת אִם יָכִין שְׁאֵר לְעַמּוֹ, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד הַמְשׁוֹרֵר בְּאָמְרוֹ (תהלים עח:יח) ״וַיְנַסּוּ אֵל בִּלְבָבָם לִשְׁאָל־אֹכֶל לְנַפְשָׁם״.

יא לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ. לְשַׁלְּחֵנִי בְּעַל כָּרְחִי לְהוֹצִיא הָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם.

וְלָמָּה לֹא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ. כְּשֶׁאָמַרְתִּי "שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח" (שמות ד:יג).

לָשׂוּם אֶת מַשָּׂא כָּל הָעָם הַזֶּה עָלָי. וְזֶה עָשִׂיתָ כְּדֵי לָשִׂים אֶת מַשָּׂא כֻּלָּם עָלָי, כְּאִלּוּ לֹא הָיָה לְךָ מְנַהֵיג זוּלָתִי, לְפָחוֹת לְשַׁתְּפוֹ עִמִּי שֶׁיִּהְיֶה טוֹב לָהֶם.

יב הֲאָנֹכִי הָרִיתִי. הִנֵּה הָאָב יוֹכֵל לְהַנְהִיג אֶת בָּנָיו אַף עַל פִּי שֶׁהֵם חֲלוּקֵי הַדֵּעוֹת, וְזֶה כִּי כֻּלָּם חוֹשְׁבִים אוֹתוֹ לְאוֹהֵב שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל בְּכָל כֹּחוֹ לְהֵיטִיב לָהֶם. אֲבָל אֵלֶּה אֵינָם בּוֹטְחִים בִּי כְּלָל, וְחוֹשְׁדִים וּמְנַסִּים לִרְאוֹת מָה אֶעֱשֶׂה בַּעֲדָם.

יג מֵאַיִן לִי בָּשָׂר. הִנֵּה אֵין סְפֵק אֶצְלָם שֶׁאֵין לִי בָּשָׂר לָתֵת לָהֶם, וְאִם כֵּן כְּשֶׁהֵם בּוֹכִים עָלַי וְאוֹמְרִים "תְּנָה לָנוּ בָּשָׂר", כְּאִלּוּ יֵשׁ לְאֵל יָדִי וְשָׁעַל יְדֵי בְּכִיָּתָם אֶעֱשֶׂה רְצוֹנָם, אֵין זֶה אֶלָּא לְנַסּוֹת אִם הַנְהָגָתִי בְּמִצְוָתְךָ וּמָה אַשִּׂיג מֵאִתְּךָ בַּעֲדָם.

יד לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי. וְצָרִיךְ שֶׁתְּשַׁתֵּף עִמִּי אֲחֵרִים שֶׁיִּבְטַח הָעָם הַזֶּה בָּהֶם.

טו וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִי. וְאִם אַתָּה הַשָּׁלֵם נִמְנַע מִשְּׁלֵמוּת הַהַנְהָגָה הָרְאוּיָה מִמְּךָ וּתְנַהֵגֶם כָּכָה בְּאֹפֶן חָסֵר כְּהַנְהָגַת הַנְּקֵבָה בִּשְׁבִילִי וְלִכְבוֹדִי, וְלֹא תְּשַׁתֵּף אֲחֵרִים עִמִּי כְּדֵי שֶׁלֹּא לִפְגֹּם כְּבוֹדִי.

הָרְגֵנִי נָא הָרֹג אִם מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ. כְּדֵי שֶׁתּוּכַל לְמַנּוֹת אֲחֵרִים שֶׁעַל יָדָם תִּהְיֶה הַנְהָגַת הָעָם שְׁלֵמָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת נה.) עַל שְׁמוּאֵל שֶׁמֵּת קֹדֶם יָמָיו כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד מַלְכוּת בֵּית דָּוִד.

וְאַל אֶרְאֶה בְרָעָתִי. בְּרָעַת חֶסְרוֹן הַהַנְהָגָה הַמְסוֹבֶּבֶת בִּגְלָלִי, כִּי זֶה יִהְיֶה קָשֶׁה עָלַי מִן הַמָּוֶת.

יז וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ. אַחַר שֶׁיִּהְיוּ מֻחְזָקִים גַּם הֵם לִנְבִיאִים, יִבְטְחוּ הָעָם בַּהַנְהָגָתְךָ בִּרְאוֹתָם הַזְּקֵנִים עִמְּךָ וּמַסְכִּימִים בְּמַעֲשֶׂיךָ.

כ וְהָיָה לָכֶם לְזֵרָא. שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיּוֹלִיד בָּכֶם מוֹתָר מַחֲלִיא, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ "וּבַחוּרֵי יִשְׂרָאֵל הִכְרִיעַ" (תהלים עח:לא).

לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם. שֶׁהָיוּ לָנוּ שָׁם מִינֵי מַאֲכָל רַבִּים, לֹא מָן בִּלְבַד.

כא שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי. וְיִצְטָרֵךְ רֹב בָּשָׂר לְהַשְׂבִּיעָם.

וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים. וְאִם כֵּן יִהְיֶה הַבָּשָׂר שֶׁתִּתֵּן לָהֶם רַב מְאֹד, כְּאָמְרוֹ (תהלים עח:כז) וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם כֶּעָפָר שְׁאֵר וּכְחוֹל יַמִּים עוֹף כָּנָף, מִכָּל מָקוֹם.

כב הֲצאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם. אֵיךְ יַסְפִּיק זֶה לְהַסִּיר תְּלוּנוֹתָם, מֵאַחַר שֶׁאֵינָם שׂוֹאֲלִים בָּשָׂר אֶלָּא כְּדֵי לְנַסּוֹת, כְּאָמְרוֹ (תהלים עח:יח) "וַיְנַסּוּ אֵל בִּלְבָבָם"? הֲלֹא אֵין סָפֵק שֶׁכְּמוֹ שֶׁנִּסּוּ בָּזֶה, יְנַסּוּ בְּמַאֲכָלִים זוּלַת זֶה לְאֵין תַּכְלִית, וְאַתָּה לֹא תָסִיר אֶת בְּחִירָתָם, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות לג) "הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם".

כג הֲיַד ה' תִּקְצָר. מִלְּמְצֹא דֶּרֶךְ שֶׁיִּמְאֲסוּ כָּל מַאֲכַל תַּאֲוָה, כְּאָמְרוֹ "עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם" (במדבר יא:כ).

עַתָּה תִרְאֶה הֲיִקָּרְךָ דְּבָרִי. תִּרְאֶה שֶׁיִּקָּרֶה זֶה שֶׁאֹכְלוּ מִן הַבָּשָׂר בְּהֶמְשְׁכָם בִּבְחִירָתָם אַחַר הַתַּעֲנוּג, עַד שֶׁיֵּצֵא מֵאַפָּם וְיִמְאָסוּ בוֹ, מִבְּלִי שֶׁאָסִיר בְּחִירָתָם כְּלָל. כִּי אָמְנָם יוּכְלוּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה מֵאַהֲבָה וּמִיִּרְאָה אִם יִרְצוּ, כְּאָמְרוֹ "יָדַעְתִּי כִּי כֹל תּוּכָל וְלֹא יִבָּצֵר מִמְּךָ מְזִמָּה" (איוב מב:ב).

כה אָדֹנָי מֹשֶׁה כְּלָאֵם. שֶׁחָשַׁב שֶׁלֹּא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה לְהַרְאוֹת שֶׁיִּתְנַבְּאוּ בִּלְתִּי אֲצִילוּת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ.

כט מִי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם. בִּלְתִּי אֲצִילוּת מֵאִתִּי.

לא מִן הַיָּם. מִיָּם סוּף שֶׁהָיָה דְּרוֹמִי לָהֶם, וְזֶה כִּי עָבְרוּ הַשְּׁלָוִים אֶת הַיָּם מִקְצוֹת הַדָּרוֹם.

לב הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים. כִּי כֻּלָּם הָיוּ תְּאֵבִים לֶאֱכֹל מֵהֶם הַרְבֵּה מְאֹד.

לג הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם. שֶׁלֹּא הִגִּיעַ עֲדַיִן לִגְבוּל שֶׁיִּמְאֲסוּ בוֹ.

טֶרֶם יִכָּרֵת. שֶׁלֹּא הִגִּיעַ עֲדַיִן זְמַן חֹדֶשׁ יָמִים שֶׁהֻגְבַּל לוֹ.

וַיַּךְ ה' בָּעָם. בַּמִּתְאַוִּים מֵהֶם שֶׁשָּׁאֲלוּ הַבָּשָׂר לְנַסּוֹת, וְלָקוּ בְּנִסְיוֹנָם, כִּי לֹא אָמַר וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים אֶלָּא עַל הַבּוֹכִים בִּלְתִּי מִתְאַוִּים שֶׁאָמְרוּ "לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם", וְהֵם בָּכוּ בְּחֶלְיֵיהֶם, כְּאָמְרוֹ (במדבר יא:כ) "וְהָיָה לָכֶם לְזֵרָא".

לה **וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת.** שָׁהוּ שָׁם אֵיזֶה זְמַן, כְּמוֹ "וַיִּהְיוּ שָׁם כְּעֶשֶׂר שָׁנִים" (רות א:ד), "וַיִּהְיוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה'" (דברים י:ה). אָמַר, כִּי בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן שֶׁהִתְעַכְּבוּ שָׁם קָרָה שֶׁדִּבְּרָה מִרְיָם בְּמֹשֶׁה, וּבְהִיוֹת אָז אֹהֶל מוֹעֵד מוּקָם, הִזְמִין הָאֵל יִתְבָּרַךְ אוֹתָם לָצֵאת מֵאָהֳלֵיהֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד.

פרק יב

ב **הֲרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר ה'.** הַאֻמְנָם מֹשֶׁה לְבַדּוֹ זָכָה לָזֶה שֶׁיִּהְיֶה דִּבּוּר ה' מְיוּחָד אֵלָיו לְבַדּוֹ, מִלְּבַד מַה שֶּׁזָּכָה עִם כָּל הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל בְּמַתַּן תּוֹרָה? **וַיִּשְׁמַע ה'.** כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאֲנִי צוּרְבָא דְרַבָּנָן דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא תָּבַע בִּיקָרֵיהּ (ברכות יט).

ד **צְאוּ שִׁלְשְׁתְּכֶם.** רָצָה שֶׁיֵּדַע מֹשֶׁה טוֹב הָאֵל יִתְבָּרַךְ הַמַּקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ.

ו **אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם.** אִם הָיָה מֹשֶׁה נָבִיא בְּאוֹתָהּ הַמַּדְרֵגָה שֶׁחֲשַׁבְתֶּם בְּאָמְרְכֶם "הֲלֹא גַם בָּנוּ דִּבֶּר" (במדבר יב:ב).

ה' בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע. לֹא הָיִיתִי נוֹדָע לוֹ וְנִגְלֶה עָלָיו בָּזֶה הַשֵּׁם אֶלָּא בְּמַרְאֶה לְשׁוֹן נְקֵבָה, לֹא בְּהָקִיץ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בִּישַׁעְיָהוּ בְּאָמְרוֹ "וָאֶרְאֶה אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא" (ישעיהו ו:א). וְכֵן בְּמִיכָה "רָאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ" (מלכים א כב:יט), וְכָל זֶה בְּמַרְאֶה הַנִּבּוּאָה בִּלְי סָפֵק, לֹא בְּהָקִיץ. וְגַם בִּלְעָם, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר אֵלָיו בְּהָקִיץ, לֹא הָיָה לוֹ בַּשֵּׁם הַמְיוּחָד כַּאֲשֶׁר חָשַׁב הוּא בְּאָמְרוֹ "אוּלַי יִקְרֶה ה' לִקְרָאתִי" (במדבר כג:ג), כִּי זֶה אָמְנָם לֹא עָלָה לְיָדוֹ, אֲבָל נֶאֱמַר בּוֹ "וַיִּקֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם" (במדבר כג:ד).

ז **לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה.** שֶׁהַדִּבּוּר עִמּוֹ בְּשֵׁם הַמְיוּחָד הוּא בְּהָקִיץ, וְזֶה בֵּאֵר בְּאָמְרוֹ.

ח **פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֶּר בּוֹ.** שֶׁהַנִּבּוּאָה אֵלָיו הִיא בִּלְתִּי תַּרְדֵּמַת חוּשָׁיו.

וּמַרְאָה. לְשׁוֹן זָכָר הַנִּקְרָא אַסְפַּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה אֵצֶל רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יבמות מט:).

וְלֹא בְחִידֹת. דִּבּוּר מְבֹאָר בְּלִי חִידָה, לֹא כְּעִנְיָן בִּזְכַרְיָה (זכריה ד:ה) וְזוּלָתוֹ שֶׁרָאָה חִידוֹת וּמְשָׁלִים וְאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ "הֲלֹא יָדַעְתָּ מָה הֵמָּה אֵלֶּה", וְאוֹמֵר "לֹא אֲדֹנִי", וְהַמַּלְאָךְ פֵּרֵשׁ לוֹ אֶת הַמָּשָׁל. וּמֵהֶם הָיוּ שֶׁרָאוּ אֶת הַמָּשָׁלִים וְהֻבִינוּ אוֹתָם, כְּעִנְיַן "הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת" (ירמיהו א:יב). וּכְעִנְיַן בִּלְעָם בְּאָמְרוֹ "וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ" (במדבר כג:ז), כִּי בַּתְּחִלָּה הִגִּיד הַמָּשָׁל שֶׁרָאָה וְאַחַר כָּךְ בֵּאֵר אוֹתוֹ.

וּתְמוּנַת ה' יַבִּיט. וְכָל זֶה הוּא מַשִּׂיג עִם הַהִגָּלוּת אֵלָיו בַּשֵּׁם הַמְיוּחָד, לֹא כְּבִלְעָם שֶׁעִם זֶה שֶׁלֹּא הִשִּׂיג אֶלָּא דֶּרֶךְ מָשָׁל, הָיְתָה הַשָּׂגָתוֹ בְּשֵׁם אֱלֹהִים בִּלְבַד, לֹא בַּשֵּׁם הַמְיוּחָד.

וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם. לֹא יִמָּלֵט שֶׁאֵין זֶה כִּי אִם רֹעַ לֵב, שֶׁאִם חֲשַׁבְתֶּם שֶׁאֲנִי מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו, אִם כֵּן חֲשַׁבְתֶּם עָלַי תּוֹעֶה שֶׁאֲנִי חָפֵץ בָּרְשָׁעִים, הֵפֶךְ מַה שֶּׁהָיָה לָכֶם לַחֲשׁוֹב, שֶׁלֹּא הָיִיתִי מַזְכֶּה אוֹתוֹ לָזֹאת הַמַּעֲלָה אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְכָךְ. וּבְכֵן הָיָה לָכֶם לִירָא מִלְּדַבֵּר בְּאִישׁ כָּזֶה. וְאִם אוּלַי חֲשַׁבְתֶּם שֶׁאֵינִי מַכִּיר בְּמַעֲשָׂיו וְשֶׁאַתֶּם מַכִּירִים בּוֹ יוֹתֵר מִמֶּנִּי, שֶׁחֲשַׁבְתִּי שֶׁהוּא רָאוּי לְכָךְ וְאֵינוֹ כֵן, הִנֵּכֶם יוֹתֵר חוֹשְׁבִים אֶל ה' תּוֹעֶה, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "זוֹ קָשָׁה מִן הָרִאשׁוֹנָה".

ט **וַיִּחַר אַף ה' בָּם.** שֶׁלֹּא נִכְנְעוּ תֵּיכֶף כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה דָּוִד בְּאָמְרוֹ אֶל נָתָן "חָטָאתִי" (שמואל ב יב:יג).

י **וְהָעָנָן סָר.** כְּמַרְחִיק הַמִּצְרַעַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְחוּהָ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לְבִיּשָׁה.

יב **אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ.** הִנֵּה הָעוּבָּר שֶׁהוּא מֵת בְּאוֹפֶן זֶה, שֶׁבְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ נֶאֱכַל וְנִתְקַלְקֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאֶה שֶׁהוּא מוֹסִיף שְׁלֵמוּת בַּלֵּדָה עַל מַה שֶּׁהָיָה לוֹ בְּבֶטֶן אִמּוֹ, בְּצֵאתוֹ מִשָּׁם אֶל מָקוֹם הַחַיִּים הַשְּׁלֵמִים, הוּא אָמְנָם מוֹסִיף גֵּרָעוֹן בֶּהֱיוֹת נֶאֱכָל חֲצִי בְשָׂרוֹ בְּאוֹתָהּ הַלֵּדָה. כֵּן אַתָּה, הֵיוֹצֵא מִן הַמִּדְבָּר וְנִכְנָס לָאָרֶץ הַנִּבְחֶרֶת וּבְזֶה תֵּיטִיב מְכוֹן לִשְׁבָתְךָ, אַל נָא תְּהִי כְּאוֹתוֹ הַמֵּת, שֶׁתָּנִיחַ חֲצִי בְשָׂרְךָ בַּמִּדְבָּר.

יג **אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ.** בְּבַקָּשָׁה אֲנִי שׁוֹאֵל שֶׁתִּרְפָּא עַתָּה לָהּ, וְלֹא נִצְטָרֵךְ לְבִיּשָׁהּ לְהוֹצִיאָהּ חוּץ לַמַּחֲנֶה.

יד **הֲלֹא תִכָּלֵם.** רְאוּיָה הִיא לְזֹאת הַבּוּשָׁה.

טו **וְהָעָם לֹא נָסַע.** אַף עַל פִּי שֶׁהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וּכְתִיב "וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם" (במדבר ט:יז), מִכָּל מָקוֹם לֹא נָסְעוּ, שֶׁהִכִּירוּ שֶׁלֹּא נֶעֱלָה אָז אֶלָּא לְהַרְחִיק הַמִּצְרַעַת.

טז **וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן.** בְּמָקוֹם מִן הַמִּדְבָּר שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ שֵׁם כְּלָל, אֲבָל הָיָה מוּל קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וְקָרוֹב לָהּ, כְּדֵי לְסַדֵּר עִנְיְנֵיהֶם וּלְהַכְנֵס שָׁם, שֶׁהִיא הָעִיר הָרִאשׁוֹנָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁפָּגְעוּ בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ (דברים א:יט-כא) "וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ", וְאוֹמֵר "אַלֵיכֶם בָּאתֶם עַד הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר ה'

אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ, עֲלֵה רֹשׁ וְכוּ״. וְקָרָא אוֹתוֹ הַמָּקוֹם רִתְמָה, כַּמְבֹאָר בְּאֵלֶּה מַסְעֵי (במדבר לג:יח).

פרק יג

ב שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים. אַל תַּנִּיחַ שֶׁיִּשְׁלְחוּ הֵם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ לַעֲשׂוֹת בְּאָמְרָם ״נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ״ (דברים א:כב), שֶׁמָּא יִשְׁלְחוּ הֶדְיוֹטוֹת בִּלְתִּי מַכִּירִים שֶׁבַּח הָאָרֶץ, וְיַסְּפְרוּ בִּגְנוּתָהּ בְּאֹפֶן שֶׁיַּחְשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל עַל ה׳ תּוֹעֶה, וְלֹא יָשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁשָּׁבוּ אַחַר כָּךְ בְּאָמְרָם ״חָטָאנוּ לַה׳״. וְזֶה כִּי הַמְרַגְּלִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה, אַף עַל פִּי שֶׁהִרְשִׁיעוּ לְהָנִיא לֵב הָעָם מֵחֶסְרוֹן אֱמוּנָתָם בָּאֵל שַׁדַּי, מִכָּל מָקוֹם הִכִּירוּ וְסִפְּרוּ טוּבַת הָאָרֶץ בְּאָמְרָם ״וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא״ (במדבר יג:כז), וְכֵן הֵעִיד בְּאָמְרוֹ ״וַיּוֹקִחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ״ וַיֹּאמְרוּ ״טוֹבָה הָאָרֶץ״ (דברים א:כה), אֶלָּא שֶׁאָמְרוּ שֶׁהָיָה נִמְנָע לְכָבְשָׁהּ. וְכַאֲשֶׁר הִכִּירוּ יִשְׂרָאֵל חֲטָאתָם עַל שֶׁלֹּא בָּטְחוּ בִּישׁוּעַת הָאֵל יִתְעַלֶּה וְנִצְחוֹנוֹ, אַחַר שֶׁעָשָׂה עִמָּהֶם לְהַפְלִיא, שָׁבוּ בִּתְשׁוּבָה וְאָמְרוּ ״חָטָאנוּ לַה׳, אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ״ (במדבר יד:מ), וְהִתְפַּלְּלוּ כְּאָמְרוֹ ״וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי ה׳״ (דברים א:מה). אֶלָּא שֶׁלֹּא קִבֵּל הָאֵל יִתְבָּרַךְ תְּפִלָּתָם, מִפְּנֵי חִלּוּל ה׳ שֶׁעָשׂוּ שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּפֵּר אֶלָּא בְּמִיתָה, וּכְמוֹ שֶׁהֵעִיד בָּהֶם בְּאָמְרוֹ ״וּבְיוֹם פָּקְדִי וּפָקַדְתִּי וְכוּ״ (שמות לב:לד).

כֹּל נָשִׂיא בָהֶם. כָּל מִי שֶׁהוּא הַמְעֻלֶּה שֶׁבְּכָל שִׁבְטוֹ לְהַכִּיר עִנְיַן הָאָרֶץ.

ג כֻּלָּם אֲנָשִׁים. אַנְשֵׁי חַיִל, כְּעִנְיַן ״הֲלֹא אִישׁ אַתָּה״ (שמואל א כו:טו), וְכֵן ״וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ״ (מלכים א ב:ב).

ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם. כֻּלָּם חֲשׁוּבִים, אִישׁ עַל שְׁמוֹ, מִצַּד מַעֲלָתָם. וְהִזְכִּירָם לְפִי זְקֻנָתָם, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ אָז שָׁרִים בְּמַעֲלָה, בְּפָרָט בְּעִנְיַן הַשְּׁלִיחוּת, לֹא כְּסֵדֶר הַשָּׁבָטִים וְלֹא כְּסֵדֶר הַדְּגָלִים.

טז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר שֶׁהָיָה נוֹדָע בְּשִׁבְטוֹ לְאִישׁ חַיִל בְּשֵׁם הוֹשֵׁעַ, וְזֶה שֶׁנִּקְרָא לְמַעְלָה (במדבר יא:כח) יְהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ קָרָא לוֹ כָּךְ לְכָבוֹד וּלְהִתְפַּלֵּל עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נוֹשָׁע וְשָׁיוֹשִׁיעַ אֲחֵרִים.

יז עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב. בְּזֶה הַצַּד שֶׁאֲנַחְנוּ שָׁם, שֶׁתִּמְצָאוּהוּ טוֹב לְהִכָּנֵס וְלֹא נִצְטָרֵךְ לִסְבֹּב אֶל מָקוֹם אַחֵר.

יח וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא. אִם הִיא אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת בְּרֹב עָרִים וּפְרָזוֹת.

וְאֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ. לְדַעַת אִם מוֹשַׁב הָאָרֶץ טוֹב, כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּ חַכְמֵי הָרוֹפְאִים בִּבְחִירַת הַמִּשְׁכָּנִים, שֶׁנַּבִּיט אֶל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אִם הֵם חֲזָקִים וּשְׁלֵמֵי הַגּוּף, אוֹ הֵפֶךְ זֶה. וְכֵן נַבִּיט אִם הֵם רַבִּים אוֹ מְעַטִּים, כִּי אָמְנָם רִבּוּי הָעָם וְחָזְקָם יוֹרֶה עַל הֱיוֹת אֲוִיר הָאָרֶץ וְהַמְּזוֹנוֹת טוֹבִים, וְהַהֵפֶךְ יוֹרֶה עַל הֶפְכָּם.

יט הֲטוֹבָה הִיא. בְּמַיִם רַבִּים וְטוֹבִים, כַּאֲמָרוֹ ״כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מְבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה, אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם״ (דברים ח:ז).

הַבְּמַחֲנִים. אִם הֵם יוֹשְׁבִים בִּפְרָזוֹת לְבֶטַח בְּלִי שׁוּם יִרְאַת מִלְחָמָה.

אִם בְּמִבְצָרִים. אִם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִרְאַת מִלְחָמָה, כְּעִנְיַן ״חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלוּ״ (שופטים ה:ז).

כ הַשְּׁמֶנָה הִוא. בְּעֹשֶׁר וּנְכָסִים, כְּאָמְרוֹ (דברים ח:ט) ״אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם״.

הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ. גֶּפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן זֵית שֶׁמֶן וּדְבַשׁ שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶם.

וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ. לְהַחֲזִיק בָּהּ, וְאַל תִּירְאוּ שֶׁיִּתְּנוּ עֵינֵיהֶם בָּכֶם לְמָרְגְּלִים.

וְהַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים. וְלֹא הָיוּ הַפֵּרוֹת שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶם בִּשְׁלֵמוּתָם עֲדַיִן, מִכָּל מָקוֹם בָּטַח מֹשֶׁה רַבֵּינוּ שֶׁגֹּדֶל הַפֵּרוֹת וְטַעְמָם גַּם בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן יַסְפִּיק לְהָעִיד עַל שֶׁבַח הָאָרֶץ וְטוּבָהּ.

כד עַל אוֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. תָּמְהוּ הַכְּנַעֲנִיִּים עַל שֶׁאוֹתוֹ הָאֶשְׁכּוֹל אֵצֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּרְתוּ אוֹתוֹ הָיָה דָּבָר חָדָשׁ וְנִפְלָא, כִּי רַבִּים הָיוּ בָּאָרֶץ אֶשְׁכּוֹלוֹת גְּדוֹלִים כָּמוֹהוּ אוֹ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְלֹא הָיָה זֶה נִפְלָא אֵצֶל הַכְּנַעֲנִיִּים יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כְּלָל. וְעַל תְּמִיהָתָם זוֹ קָרְאוּ הַמָּקוֹם נַחַל אֶשְׁכּוֹל.

כו אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה. אֶל אוֹתוֹ הַחֵלֶק מֵהַמִּדְבָּר שֶׁהָיָה מוּל קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ.

כז וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא. לֹא בִּלְבַד הִיא טוֹבָה, אֲבָל הִיא גַּם כֵּן זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ, נוֹתֶנֶת בְּלִי טֹרַח רָב מִקְנֶה מַרְבֶּה חָלָב וְרֹב דְּבַשׁ וּמַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ.

כח אֶפֶס כִּי עַז הָעָם. אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לָנוּ לְכָבְשָׁהּ מִפְּנֵי שֶׁהָעָם עַז וְהֶעָרִים בְּצוּרוֹת, וְשׁוֹכְנֵי הָאָרֶץ הֵם שׁוֹנְאֵינוּ וְהֵם בְּנֵי עֲמָלֵק שֶׁיִּלָּחֲמוּ גַּם הֵם בָּנוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא נִקְרַב אֶל גְּבוּלָם.

ל **וַיַּסֵּ֣ב כָּלֵ֔ב אֶת הָעָ֖ם.** הִשְׁתִּיק אֶת הָעָם שֶׁהָיוּ מַתְחִילִים מֵאָז לָתֵת קוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ אַחַר כָּךְ בְּאָמְרוֹ ״וַתִּשָּׂא כָל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם״ (במדבר יד:א).

אֶל מֹשֶׁה. שֶׁיִּשְׁמְעוּ מָה יָשִׁיב מֹשֶׁה. וְאוּלַי אָז אָמַר מֹשֶׁה מָה שֶׁהֵעִיד אַחַר כָּךְ בְּאָמְרוֹ ״וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא תַעַרְצוּן וְלֹא תִירְאוּן מֵהֶם״ (דברים א:כט), וְכָלֵב חִזֵּק דְּבָרָיו בְּאָמְרוֹ.

עָלֹה נַעֲלֶה. רָאוּי לָנוּ לַעֲלוֹת, כִּי לֹא יִתְקוֹמְמוּ נֶגְדֵּנוּ לִמְנוֹעַ עֲלִיָּתֵנוּ.

וְיָרַשְׁנוּ אוֹתָהּ כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ. כִּי אַחַר שֶׁנַּעֲלֶה שָׁם יָנוּסוּ מִפָּנֵינוּ, כִּי כְּבָר נָמֹגוּ כָּל יוֹשְׁבֵי כְּנָעַן.

לא **לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת.** שֶׁיִּתְקוֹמְמוּ נֶגְדֵּנוּ וְלֹא יַנִּיחוּנוּ לַעֲלוֹת, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה אַחַר הַחֵטְא כְּאָמְרוֹ ״וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי״ (במדבר יד:מה).

לב **אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ.** אַף עַל פִּי שֶׁהָעָם הַיּוֹשְׁבִים בָּהֶם חֲזָקִים, אֵין זֶה בִּשְׁבִיל שֶׁבַח הָאָרֶץ, אֲבָל הוּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יִשָּׂאֲרוּ בָהּ זוֹלְתֵי הַחֲזָקִים שֶׁהֵם חִזְקֵי הַמֶּזֶג, וְהַשְּׁאָר מֵתִים בָּהּ מִפְּנֵי רֹעַ הָאֲוִיר.

לג **בְּנֵי עֲנָק.** מִצַּד הָאָב.

מִן הַנְּפִילִים. מִצַּד הָאֵם.

וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם. כַּחֲגָבִים אוֹ פְּחוֹת מִזֶּה, וּבִשְׁבִיל זֶה לֹא קָמוּ עָלֵינוּ, כִּי לֹא הֶחֱשִׁיבוּ אוֹתָנוּ וַיִּבְזוּ בְּעֵינֵיהֶם לְהָרַע לָנוּ.

פרק יד

ב **וַיִּלֹּונוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן.** שֶׁהָיוּ שְׁלוּחֵי הָאֵל יִתְבָּרַךְ לְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם וּלְהַצִּילָם מִכָּל אֵימַת מָוֶת בַּמִּדְבָּר, וְאָמְרוּ שֶׁכָּל זֶה נַעֲשָׂה כְּדֵי לְתִתָּם בְּיַד הָאֱמֹרִי.

ג **וְלָמָּה ה׳ מֵבִיא אוֹתָנוּ.** מַה חָטָאנוּ לוֹ שֶׁהִשְׁתַּדֵּל עַל יְדֵיכֶם לַהֲבִיאֵנוּ לְכָךְ? כִּי חָשְׁבוּ שֶׁהָיָה כָּל אֶלָּה בְּתַחְבּוּלָה מֵאִתּוֹ מִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתָם בִּשְׁבִיל גְּלוּלֵיהֶם בְּמִצְרַיִם אוֹ לִסְבָּה אַחֶרֶת, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד בְּאָמְרוֹ (דברים א:כז) ״וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת ה׳ אוֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אוֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ״.

ה **וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם.** בִּרְאוֹתָם ״מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לְתֻקָּן״ (קהלת א:טו), כְּעִנְיָן בַּסַּנְהֶדְרִין שֶׁכְּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע כְּשֶׁלֹּא יָדְעוּ מַה לַּעֲשׂוֹת מֵאֵימַת הַמֶּלֶךְ (סנהדרין יט:).

ז **הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ.** לָתוּר הַמָּקוֹם וְיוֹשְׁבָיו, כְּאָמְרוֹ ״וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא וְאֶת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ״ (במדבר יג:יח).

טוֹבָה הָאָרֶץ. הִנֵּה בְּעִנְיַן הָאָרֶץ מַה הִיא, אָנוּ מְעִידִים שֶׁהִיא מָקוֹם טוֹב מְאֹד מְאֹד בְּלִי דִּפְי, לֹא כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ חֲבֵרֵינוּ בְּאָמְרָם שֶׁעַם הֱיוֹתָהּ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא אוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. וּבְעִנְיַן וְאֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ, אָנוּ מְעִידִים כִּי לַחְמֵנוּ הֵם, וְלֹא יָעִיזוּ פְּנֵיהֶם נֶגְדֵּנוּ, הֻפַּךְ עֲדוּת חֲבֵרֵנוּ בְּאָמְרָם כִּי עַז הָעָם.

ח **אִם חָפֵץ בָּנוּ ה׳.** אָמְנָם כִּי טוֹבָתָהּ עַד מְאֹד הִיא בִּתְנַאי שֶׁיֵּחָפֵץ בָּנוּ ה׳, כְּאָמְרוֹ ״אֶרֶץ אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ״ (דברים יא:יב), ״וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ וְכוּ׳״ (דברים יא:יג).

וְהֵבִיא אוֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת. הֻפַּךְ מַה שֶׁהֵעִידוּ חֲבֵרֵינוּ בְּאָמְרָם ״לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם״ (במדבר יג:לא), כִּי אָמְנָם לֹא יִתְקוֹמְמוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לְקֶרְאָתֵנוּ כְּלָל, כְּאָמְרוֹ ״יִדְמוּ כָאֶבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ ה׳״ (שמות טו:טז). וְכֵן הָיָה, שֶׁלֹּא עָשׂוּ שׁוּם גֶּדֶר וְשׁוּם הֲכָנָה לִמְנֹעַ אֶת עֲלוֹת הָעָם עֲלֵיהֶם.

וּנְתָנָהּ לָנוּ. כִּי רָאִינוּ שֶׁלֹּא קָמָה רוּחַ בְּאִישׁ מִפָּנֵינוּ וְשֶׁדַּעְתָּם לִבְרֹחַ.

אֶרֶץ אֲשֶׁר הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. הִיא מֵעַצְמָהּ, בִּלְתִּי עֲבוֹדַת עוֹבְדֵי אֲדָמָה, כְּמוֹ בַּיְעָרִים, כְּעִנְיַן ״וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ בַיַּעַר וַיְהִי דְבַשׁ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה״ (שמואל א יד:כה). וְזֶה לֹא הָיָה אֶפְשָׁר אִם הָיָה בָּאָרֶץ אוֹ בַּאֲוִירָהּ אֵיזֶה דִּפְי.

ט **אַךְ בַּה׳ אַל תִּמְרֹדוּ.** אָמְנָם אִם תִּרְצוּ שֶׁתִּהְיֶה הָאָרֶץ לָכֶם בְּזֹאת הַמַּדְרֵגָה מֵהַטּוֹב, אַל תִּמְרְדוּ בַּה׳, כְּאָמְרוֹ ״וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ... וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם... וְאָסַפְתָּ״ (דברים יא:יג-יד).

וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ. הִנֵּה אִם לֹא תִמְרְדוּ יְבִיאֵנוּ הָאֵל.

כִּי לַחְמֵנוּ הֵם. כִּי רָאִינוּ שֶׁאֵין בִּדַעְתָּם לְהִתְקוֹמֵם נֶגְדֵּנוּ כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁלֹּא יִתְקוֹמֵם הַלֶּחֶם נֶגֶד אוֹכְלָיו, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידָה רָחָב בְּאָמְרָהּ ״וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם״ (יהושע ב:יא).

סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם. וְרָאִינוּ שֶׁהִסְכִּימוּ לַעֲזוֹב כָּל מָגֵן וְצִנָּה, כְּדֵי שֶׁיִּמַּהֲרוּ לָנוּס מִפָּנֵינוּ, כְּעִנְיַן ״הַדֶּרֶךְ מְלֵאָה בְּגָדִים וְכֵלִים אֲשֶׁר הִשְׁלִיכוּ אֲרָם בְּחָפְזָם״ (מלכים ב ז:טו).

יא עַד אָנָה יְנַאֲצוּנִי. עַד אֵיזֶה גְּבוּל מֵהַבִּזּוּי אֶסְבּוֹל שֶׁיְּבַזּוּנִי.

וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ בִי. עַד אֵיזֶה גְּבוּל מֵהַפְּלָאוֹת אֶעֱשֶׂה קֹדֶם שֶׁיִּבְטְחוּ בִי וְיִשְׁעָנוּ עַל דְּבָרִי.

יב אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר. כְּעִנְיַן "וְגַם יַד ה' הָיְתָה בָם לְהָמֵם מְקֶרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם" (דברים ב:טו).

וְאוֹרִישֶׁנּוּ. אֶעֱשֶׂה שֶׁיְּעַזְבוּ לַאֲחֵרִים חֵילָם וְיִרְשׁוּם, כְּעִנְיַן הַמִּתִּים יוֹרְשִׁים אֶת הַחַיִּים (בבא בתרא פרק יש נוחלין) שֶׁהָיָה בַּחֲלוּקַת הָאָרֶץ. וּבָזֶה קְיֵם מַה שֶּׁנִּדַּר לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם בְּאָמְרוֹ (שמות ו:ח) "וְנָתַתִּי אוֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה".

יג וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם. חָשַׁב מֹשֶׁה שֶׁכְּשֶׁאָמַר הָאֵל יִתְבָּרֵךְ "אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר" (במדבר יד:יב), יִהְיֶה הָרָצוֹן לְהַכּוֹת תֵּכֶף אֶת כֻּלָּם, וְהִתְעוֹרֵר לִשְׁאוֹל מָה יַעֲשֶׂה לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל, וְאָמַר: הִנֵּה יִשְׁמְעוּ מִצְרַיִם תֵּכֶף שֶׁהַרַגְתָּ אֶת אֵלֶּה פִּתְאוֹם, וְיֹאמְרוּ שֶׁעָשִׂיתָ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת בְּיָדְךָ עַל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת. וְזֶה כִּי אָמְנָם רָאוּ כִּי הֶעֱלֵיתָ בְכֹחֲךָ אֶת הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ, וְעִם זֶה שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה, וְלֹא יַחְשְׁבוּ שֶׁתִּהְיֶה תַּקָּלָתָם בִּשְׁבִיל שֶׁעֲזַבְתָּ אוֹתָם בַּעֲוֹנָם.

יד אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה. שֶׁכְּבָר נִרְאָה בְּעַיִן עֵין הַשְׁגָּחָתְךָ עֲלֵיהֶם.

אַתָּה ה' וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵיהֶם. בְּהֹוֶה, כְּאָמְרוֹ "כִּי עֲנַן ה' עַל הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ וְכוּ'".

טו יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'. לְכִבּוּשׁ אֶת מִדַּת הַדִּין.

יח פּוֹקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים. מַאֲרִיךְ עַד דּוֹר רְבִיעִי, שֶׁאִם יַחֲזִיקוּ מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם וְיוֹסִיפוּ לְהָרַע, תִּתְמַלֵּא סְאָתָם בְּדוֹר שְׁלִישִׁי וְתֹאבַד תִּקְוַת תְּשׁוּבָתָם וְיִפָּרַע מֵהֶם. וְאִם יַחֲזִיקוּ בְּמַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם וְלֹא יוֹסִיפוּ לְהָרַע מֵהֶם, יַמְתִּין עַד דּוֹר רְבִיעִי, וְאָז תִּתְמַלֵּא סְאָתָם בְּאֶפֶס תִּקְוָה לִתְשׁוּבָה וְיֹאבְדוּ.

כ סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ. כְּשֶׁאָמַרְתִּי "אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר" כְּבָר סָלַחְתִּי בָּזֶה הָאֹפֶן שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, כִּי לֹא הָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁאָמִית אֶת כֻּלָּם יַחְדָּו, אֲבָל שֶׁאָמִית אֶת כֻּלָּם מְעַט מְעַט בַּמִּדְבָּר, וְלֹא יִכָּנֵס אִישׁ מֵהֶם לָאָרֶץ.

כא וְאוּלָם חַי אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ. אָמְנָם אֲנִי נִשְׁבָּע שֶׁכְּמוֹ שֶׁהוּא אֱמֶת שֶׁאֲנִי חַי וְשֶׁיִּמָּלֵא כְּבוֹדִי אֶת כָּל הָאָרֶץ, כֵּן יִהְיֶה אֱמֶת כִּי כָל הָאֲנָשִׁים וְהֵם בְּנֵי עֶשְׂרִים.

כג אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ. שֶׁלֹּא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, כִּלְשׁוֹן כָּל "אִם" שֶׁאֵין אַחֲרָיו תְּנַאי כָּפוּל, כְּמוֹ "אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ" (בראשית יד:כג), "חַי ה' אִם יוּמָת" (שמואל א יט:ו) וְדוֹמֵיהֶם.

וְכָל מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ. וְגַם מִבְּנֵיהֶם שֶׁאֵינָם בְּזֹאת הַגְּזֵרָה, שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְעֶשְׂרִים שָׁנָה, כָּל אוֹתָם שֶׁיְּנַאֲצוּנִי לֶעָתִיד לֹא יִרְאוּהָ, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה לַמֻּתִים עַל דְּבַר קֹרַח וְעַל דְּבַר פְּעוֹר וּבַנְּחָשִׁים וּבַשְּׂרָפִים.

כד וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה. הוּא יוֹרִשֶׁנָּה לְזַרְעוֹ, לֹא כְּעִנְיַן שְׁאָר דּוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁבְּנֵיהֶם יָרְשׁוּ אוֹתָם, לֹא הָיוּ הֵם הַמּוֹרִישִׁים, אֲבָל הוֹרִישָׁם סֵדֶר הָאֵל יִתְבָּרַךְ בְּמִצְוָתוֹ לְמַנְחִילֵי הָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁיָּעַד בְּאָמְרוֹ "וְאוֹרַשְׁתִּיו" (במדבר יד:יב).

כו עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת. אַף עַל פִּי שֶׁסָּלַחְתִּי כִּדְבָרְךָ לְהָאֲרִיךְ לָהֶם שֶׁלֹּא לַהֲמִיתָם תֵּכֶף וְלֹא כֻלָּם יַחְדָּו, מִכָּל מָקוֹם לֹא סָלַחְתִּי לַעֲדַת הַמְרַגְּלִים.

אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִים עָלָי. שֶׁהֵם הַמַּחֲטִיאִים, וְחֵטְא הָרַבִּים תָּלוּי בָּהֶם, וְלֹא אַאֲרִיךְ לָהֶם כְּלָל. וְעִם זֶה.

אֶת תְּלוּנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה. הַמְרַגְּלִים מַלִּינִים עָלַי שֶׁמַּעְתִּי, וְאָשִׁים פָּנַי לְעָנְשָׁם, לְפִיכָךְ.

כח אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי אָנִי נְאֻם ה' אִם לֹא. שְׁתֵּי שְׁלִילוֹת בְּמָקוֹם חִיּוּב. כְּלוֹמַר כִּי אָמְנָם כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנַי בְּאָמְרְכֶם (במדבר יד:ב) "אוּ בַמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ מַתְנוּ". וּבְאָמְרְכֶם (במדבר יד:ג) "נָשִׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז". וְכֵן לַמְרַגְּלִים בְּאָמְרָם (במדבר יג:לב) "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא", שֶׁהַכֹּל יִתְקַיְּמוּ בָּכֶם.

כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם. בְּזִמְנִים מִתְחַלְּפִים, וְכָזֶה נִשְׁבַּע מַה שֶּׁהֵעִיד הַמְשׁוֹרֵר בְּאָמְרוֹ (תהלים קו:כו) "וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם". וְכֵן יְחֶזְקֵאל (כ:כג) בְּאָמְרוֹ "וְגַם אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְהָפִיץ אוֹתָם בַּגּוֹיִם".

לג וְנָשְׂאוּ אֶת זְנוּתֵיכֶם. שֶׁמְּרִדְתֶּם בִּי בְּאָמְרְכֶם "נִתְּנָה רֹאשׁ" (במדבר יד:ד).

לד בְּמִסְפַּר הַיָּמִים. שֶׁהֶאֱרִיכוּ בִּמְצַוַּתְכֶם לִרְאוֹת אִם אֶפְשָׁר לְכָבְשָׁהּ.

יוֹם לַשָּׁנָה. תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁל כָּל שָׁנָה, כַּמְבֹאָר בְּתַעֲנִית בַּתְּרָא (תענית ל).

תְּנוּאָתִי. תַּכִּירוּ מַה רַע בְּטוּל הַמְכַוֵּן שֶׁלִּי בְּסוּרְכֶם מִמֶּנּוּ, כְּאָמְרוֹ (במדבר יד:מג) "וּנְפַלְתֶּם בַּחֶרֶב כִּי עַל כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרַי ה'".

לו **וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה.** שֶׁהָיוּ נֶאֱמָנִים אֶצְלוֹ וְנֶהֱפְכוּ לוֹ לְאוֹיְבִים.

וַיָּשִׁיבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה. שֶׁהֵם הַסַּנְהֶדְרִין וְרָאשֵׁי הָעָם, כְּשֶׁאָמְרוּ "כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ" (במדבר יג:לא). וְזֶה עָשׂוּ לְהוֹצִיא דִּבָּה עַל הָאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁבְּעוֹד שֶׁהָיוּ הַזְּקֵנִים עֲסוּקִים בְּתִלוּנָתָם, יוֹצִיאוּ הֵם אֶל הֶהָמוֹן דִּבָּה עַל הָאָרֶץ. וְזֶה לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת בִּפְנֵי הַזְּקֵנִים הַיּוֹדְעִים וּמַכִּירִים בְּשִׁקְרָם.

לז **וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה.** בְּאוֹתָהּ מַגֵּפָה שֶׁאָמְרוּ הֵם שֶׁתִּקְּרֶה בָּאָרֶץ "אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ" (במדבר יג:לב), וְהִנֵּה פְּעֻלַּת אֲוִיר הָאָרֶץ הָיְתָה לָהֶם לְזֵרָא וּמֵתוּ תֵּכֶף.

מא **לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' וְהוּא לֹא תִצְלָח.** כִּי בְּאֹפֶן זֶה תִּהְיוּ חוֹטְאִים לֹא לְתַאֲבוֹן וְהַנָּאַת עַצְמְכֶם, אֲבָל לְהַכְעִיס.

מד **וַיַּעְפְּלוּ.** חִזְקוּ לְבָבָם, כְּעִנְיַן "וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם" (שמות ז:יג).

מה **וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי.** וְלֹא הִנִּיחוּם לַעֲלוֹת.

פרק טו

ג **לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ. וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב.** הִנֵּה עַד הֶעֱגֶל הָיָה הַקָּרְבָּן רֵיחַ נִיחֹחַ בְּזוּלַת מִנְחָה וּנְסָכִים, כְּעִנְיַן בְּהֶבֶל (בראשית ד:ד) וּבְנֹחַ (בראשית ח:כא) וּבְאַבְרָהָם (בראשית יב:ז), וּכְעִנְיַן "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים לַה' פָּרִים" (שמות כד:ה), לֹא זוּלַת זֶה. וּבְחֶטְאָם בָּעֵגֶל הִצְרִיךְ מִנְחָה וּנְסָכִים לְעוֹלַת הַתָּמִיד שֶׁהִיא קָרְבַּן צִבּוּר, וּמֵאָז שֶׁחָטְאוּ בַּמְרַגְּלִים הִצְרִיךְ מִנְחָה וּנְסָכִים לְהַכְשִׁיר גַּם קָרְבַּן יָחִיד.

כ **חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה.** אַחַר חֶטְא הַמְרַגְּלִים הִצְרִיךְ גַּם הַחַלָּה, לְמַעַן יִהְיוּ רְאוּיִים שֶׁתָּחוּל בְּרָכָה בְּבָתֵּיהֶם, כְּאָמְרוֹ "וְרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ" (יחזקאל מד:ל). וְכֵן אֱלִיָּהוּ "עֲשֵׂי לִי מִשָּׁם עֻגָה קְטַנָּה בָּרִאשׁוֹנָה וְהוֹצִאת לִי, (וְלָךְ וְלִבְנֵךְ תַּעֲשִׂי בָּאַחֲרוֹנָה,) כִּי כֹה אָמַר ה' כַּד הַקֶּמַח לֹא תִכְלֶה" (מלכים א יז:יג-יד).

כב **וְכִי תִשְׁגּוּ.** כְּבָר הִתְבָּאֵר בַּקַּבָּלָה שֶׁבְּשִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְזֶה כִּי מֵאַחַר שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם לְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם (תהלים קו:כו), לֹא הָיָה נִמְנָע שֶׁיִּשְׁגּוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה בְּשׁוּבָם לְאַרְצָם.

וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה. מִכְּיוָן שֶׁתִּשְׁגּוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁתַּעֲשׂוּ כָּל פְּעֻלּוֹת הַמִּצְוֹת, לֹא תַעֲשׂוּ אוֹתָן הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ הִקְדִּים לְכֻלָּן יְדִיעַת אֱלֹהוּתוֹ, בְּאָמְרוֹ "אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ" (שמות כ:ב). וְכֵן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדָה זָרָה כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ" (ספרי קיא).

ל **אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף.** וְאֵין לוֹ כַּפָּרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶפִלּוּ בִּתְשׁוּבָה הַנַּעֲשֵׂית מִיִּרְאַת עֹנֶשׁ, עַד שֶׁיָּמוּת, וּלְפִיכָךְ לֹא הוֹעִילָה תְּשׁוּבַת יִשְׂרָאֵל בְּעִנְיַן הַמְרַגְּלִים, כְּאָמְרוֹ "וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי ה' וְלֹא שָׁמַע ה' בְּקֹלְכֶם" (דברים א:מה).

לט **וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'.** תִּזְכְּרוּ שֶׁאַתֶּם עֲבָדִים לָאֵל יִתְבָּרֵךְ וְשֶׁקִּבַּלְתֶּם מִצְוֹתָיו בְּאָלָה וּבִשְׁבוּעָה, וְזֶה בְּרִאוֹתָם הַצִּיצִית שֶׁהוּא כְּחוֹתָם הַמֶּלֶךְ בַּעֲבָדָיו. וּבָזֶה תַּחְדְּלוּ מִתּוּר אַחֲרֵי לְבַבְכֶם לְהַשִּׂיג שְׁרִירוּת לְבָבְכֶם בְּעֹשֶׁר וְכָבוֹד, אֲפִלּוּ בְּגָזֵל.

וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם. לְהַשִּׂיג תַּאֲוֹת שְׂנֹאתֶם עֵינֵיכֶם בָּהֶן.

אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. מַטִּים נַפְשְׁכֶם הַשִּׂכְלִית בָּהֶן מַדְרְכֵי חַיֵּי עוֹלָם לְדַרְכֵי אֲבַדּוֹן וָמָוֶת.

מ **לְמַעַן תִּזְכְּרוּ.** לְמַעַן תִּהְיוּ פְּנוּיִים מִמַּחְשְׁבוֹת הַבְלֵיכֶם, וּבָזֶה תִּזְכְּרוּ מוֹפְתֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר בָּם תַּכִּירוּ גְּדֶל הָאֵל וְחַסְדּוֹ.

וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי. וּבָזֶה תַּעֲשׂוּ כָּל מִצְוֹתַי מֵאַהֲבָה וּמִיִּרְאָה.

וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. וּבָזֶה תִּהְיוּ קְדוֹשִׁים לְפָנָיו לְחַיֵּי עוֹלָם, כַּאֲשֶׁר כֵּוַן הוּא בְּאָמְרוֹ (שמות יט:ו) "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ".

מא **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם וְכוּ'.** אֲנִי ה' שֶׁמִּצַּד שֶׁאֲנִי אֱלֹהֵיכֶם, שֶׁאַתֶּם מַכִּירִים שֶׁאֲנִי הוּא אוֹתוֹ הַקָּדְמוֹן הָרָאוּי שֶׁתַּעַבְדוּהוּ וְאֵלָיו תִּתְפַּלְּלוּ.

הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. כְּדֵי שֶׁתִּזְכּוּ שֶׁאֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים, שֶׁתִּהְיֶה הַתְמָדַת מְצִיאוּתְכֶם מִמֶּנִּי בִּלְתִּי אֶמְצָעִי, שֶׁמְּצִיאוּת כָּזֶה לֹא יִשְׁתַּנֶּה וְלֹא יִפָּסֵד בְּשׁוּם אֹפֶן, כְּמוֹ שֶׁהוּא הָעִנְיָן בְּמְצִיאוּת שְׁאָר הַנִּבְרָאִים.

אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי עַתָּה לָזֶה הַהַכְלִית בְּעַצְמוֹ צִוִּיתִי לָכֶם זֹאת הַמִּצְוָה, כְּדֵי שֶׁתִּזְכּוּ לָזֶה הַמֻּכָּן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם" (במדבר טו:מ).

פרק טז

א **וַיִּקַּח קֹרַח.** שִׁעוּר הַכָּתוּב וְסִדְרוֹ כְּאִלּוּ אָמַר: וַיִּקַּח קֹרַח וְדָתָן וַאֲבִירָם וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה, וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאַחַר כָּךְ.

ג **וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן.** קֹרַח, דָּתָן וַאֲבִירָם נִקְהֲלוּ לְהִתְעָרֵם עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּמַעֲמַד חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נְשִׂיאֵי הָעֵדָה, שֶׁהָלְכוּ שָׁם בַּעֲצַת אֵלֶּה הַמִּתְרָעֲמִים בְּעֵת שֶׁהָיוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים לַדִּין. וְאוֹתָם הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם נוֹעֲדוּ שָׁם כְּמוֹ הוֹלְכִים לְהִתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם, כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיִּקָּהֲלוּ קֹרַח, דָּתָן וַאֲבִירָם אַחַר כָּךְ עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, יִהְיוּ הֵם כֻּלָּם כְּאֶחָד מַסְכִּימִים לְדִבְרֵי הַנִּקְהָלִים לִפְנֵי אוֹתָם אֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּמְצְאוּ שָׁם. וּבָחֲרוּ שָׁעָה שֶׁיִּהְיֶה שָׁם הֲמוֹן עָם, כְּדֵי לְפַרְסֵם וּלְהַעֲבִיר קוֹל בַּמַּחֲנֶה, לְמַעַן יִרְבּוּ מִתְקוֹמְמִים עִמָּהֶם.

כִּי כָל הָעֵדָה. כָּל אֶחָד מֵהֶם.

כֻּלָּם קְדוֹשִׁים. מִכַּף רֶגֶל וְעַד רֹאשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "וִהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם" (במדבר טו:מ).

וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ. בְּעִנְיַן הַקְּדוּשָׁה, שֶׁאֲסַרְתֶּם הָעֲבוֹדָה לַבְּכוֹרוֹת, וּמֹשֶׁה כְּבָר כִּהֵן כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, וְאַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּהֲנִים לְעוֹלָם.

ה **וַיְדַבֵּר אֶל קֹרַח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ.** הוֹדִיעָם שֶׁהִרְגִּישׁ בְּתַחְבּוּלוֹתָם וּבְקֶשֶׁר עֲדָתָם.

אֶת אֲשֶׁר לוֹ. מִי הוּא הַמְדֻבָּר לִכְבוֹדוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְאֶת הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו. וְיוֹדִיעַ מִי הוּא הַקָּדוֹשׁ שֶׁרָאוּי שֶׁיַּקְרִיב לְפָנָיו קָרְבָּנוֹת.

וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו. אוֹתוֹ לְבַדּוֹ יַקְרִיב ה' לוֹ מִתּוֹךְ הַהֻפְכָה שֶׁתִּהְיֶה בִּשְׁאָר, כְּעִנְיַן "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" (במדבר טז:כא).

ז **הוּא הַקָּדוֹשׁ.** הוּא לְבַדּוֹ, שֶׁלֹּא יִזְכֶּה לָזֶה אֶלָּא אֶחָד בִּלְבַד. וְזֶה אָמַר לְמַעַן יֵרָאוּ וְיָשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה וְלֹא יֹאבְדוּ, כִּי לֹא יַחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת (יחזקאל יח:לב).

רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי. אַתֶּם הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח, דָּבָר גָּדוֹל אַתֶּם מִטִּילִים עֲלֵיכֶם, כִּי יוֹתֵר יִקְצֹף ה' עֲלֵיכֶם בִּהְיוֹתְכֶם כְּבָר נִבְחָרִים לַעֲבוֹדָתוֹ.

ט **וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם.** לְשָׁרֵת אֶת הָאֵל יִתְעַלֶּה בְּשִׁיר וְאֶת מִשְׁכָּנוֹ בַּעֲבוֹדַת מַשָּׂא וְזוּלָתוֹ, וְרָצָה שֶׁתַּעֲשׂוּ זֶה הַשֵּׁרוּת לִפְנֵי הָעֵדָה לְהוֹדִיעָם חֶסְרוֹנָם, שֶׁנִּפְסְלוּ הֵם מִן הָעֲבוֹדָה וְאַתֶּם נִבְחַרְתֶּם תַּחְתָּם.

יא **לָכֵן אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים.** אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם.

עַל ה'. דִּעוּ שֶׁאֲנִי מַשְׁלִיךְ עַל ה' יְהֵבִי שֶׁיִּתְבַּע הוּא עֶלְבּוֹנֵינוּ, וְלֹא אֶתְקוֹמֵם אֲנִי עֲלֵיכֶם כְּלָל.

יד **אַף לֹא אֶל אֶרֶץ. וַתִּתֶּן לָנוּ.** לֹא דַי שֶׁהֲרֵעוֹתָ לָנוּ לְהוֹצִיאֵנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ אֶל הַמִּדְבָּר, כִּי גַּם אַתָּה מְצַחֵק בָּנוּ שֶׁלֹּא הֲבִיאוֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ שֶׁאָמַרְתָּ כְּלָל, וּדְבָרֶיךָ הֵם כְּאִלּוּ נָתַתָּ לָנוּ בָּהּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכֶרֶם, בְּצִוּוּיְךָ מִצְווֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ וְאָמַרְתָּ "לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ. וּפֶרֶט כַּרְמְךָ" (ויקרא יט:ט-י), כְּאִלּוּ כְּבָר הָיְתָה שֶׁלָּנוּ וְהָיוּ לָנוּ בָּהּ שָׂדֶה וָכֶרֶם.

הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר. הֲתַחְשׁוֹב לְנַקֵּר עֵינֵינוּ בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא נַכִּיר תַּחְבּוּלוֹתֶיךָ?

טו **אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם.** אַל תֵּפֶן אֶל שׁוּם מִין קָרְבָּן שֶׁיַּקְרִיבוּ לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, עַל הֶפֶךְ "וַיָּרַח מִנְחָה" (שמואל א כו:יט). וְזֶה כִּי אֵינֶנִּי מוֹחֵל עַל עֶלְבּוֹנִי, וְאֵין לְמְחוֹל לָהֶם בִּלְעָדֵי זֶה, כְּאָמְרָם (יומא פה) "עֲוֹנוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַד שֶׁיְּרַצֶּה חֲבֵרוֹ". וְכֵן יִרְמְיָהוּ אָמַר "אַל תְּכַפֵּר עַל עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל תֶּמְחִי, כִּי כָרוּ שִׂיחָה לְלָכְדֵנִי. זְכוֹר עָמְדִי לְפָנֶיךָ לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם טוֹבָה" (ירמיהו יח:כ-כג).

לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי. אֲפִלּוּ בְּמָה שֶׁיֵּהָנֶה הֶדְיוֹט מֵחֲבֵרוֹ לֹא נֶהֱנֵיתִי מֵהֶם, שֶׁלֹּא קִבַּלְתִּי מֵהֶם אֲפִלּוּ חֲמוֹר בְּהַשְׁאָלָה. וְאִם כֵּן הָיְתָה שְׂרָרָתִי עֲלֵיהֶם כְּלָה לְתוֹעֶלְתָּם וּלְתַקֵּן עִנְיְנֵיהֶם, לֹא לְתוֹעֶלְתִּי וַהֲנָאָתִי כְּלָל, כְּמִנְהָג כָּל מִשְׁתָּרֵר. וְאֵינָם מִתְרָעֲמִים עַל שְׂרָרָתִי אֶלָּא מִצַּד מָה שֶׁהֵם כְּפוּיֵי טוֹבָה.

וְלֹא הֲרֵעוֹתִי אֶת אַחַד מֵהֶם. אֲפִלּוּ אֵיבַת הַיּוֹצֵא מִבֵּית דִּין חַיָּב אֵין לָהֶם עָלַי, שֶׁלֹּא קָרָה לָהֶם שֶׁיָּבוֹאוּ לִפְנֵי לְדִין בְּאֹפֶן שֶׁאֲחַיְּבֵם.

טז **אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי ה'.** הֱיוּ מוּזְמָנִים לַדִּין לְפָנָיו.

כא **הִבָּדְלוּ.** שֶׁלֹּא תָּגֵן זְכוּתְכֶם עֲלֵיהֶם, כְּעִנְיַן "יְמַלֵּט אִי נָקִי" (איוב כב:ל).

כב **הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא.** שֶׁהוּא עָשָׂה שֶׁנִּקְהֲלָה עָלֵינוּ הָעֵדָה, כְּאָמְרוֹ "וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה" (במדבר טז:יט).

כד **דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב.** פֵּרֵשׁ שֶׁמַּה שֶׁאָמַר "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" (במדבר טז:כא) לֹא אָמַר אֶלָּא עַל עֲדַת קֹרַח.

כו **פֶּן תִּסָּפּוּ.** שֶׁאֵינְכֶם רְאוּיִים לְהִנָּצֵל אִם תִּהְיוּ עִמָּהֶם כְּשֶׁיִּלְקוּ.

ל **וְיֵדְעָתֶם כִּי נִצָּצוּ.** שֶׁאֵינָם רְאוּיִם לִיקָרֵא דִּשְׁכִבֵי וּלְהִקָּבֵר עִם שְׁאָר הָעָם.

לב **וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ.** הִרְחִיבָה אֶת הַבְּקִיעָה עַד מְקוֹם בָּתֵּיהֶם.

וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקָרַח. וְאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח, הַנִּמְשָׁכִים אַחֲרָיו בְּמַחְלֹקְתּוֹ. וּלְכֵן לֹא מֵתוּ בָּנָיו, שֶׁלֹּא נִגְרְרוּ אַחֲרָיו בָּזֶה.

וְאֶת כָּל הָרְכוּשׁ. שֶׁלֹּא יִזְכּוּ שֶׁיֵּהָנוּ צַדִּיקִים בַּעֲמָלָם, כְּעִנְיַן נָפְלָה סֶלַע מֵחֵיקוֹ וּמְצָאָהּ עָנִי וְנִתְפָּרְנֵס בָּהּ.

לג **וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ.** הִגִּיד שֶׁלֹּא קָרָה בְּאוֹתָהּ הַפְּתִיחָה כְּמוֹ שֶׁיִּקָּרֶה בִּפְתִיחַת הָרַעַשׁ, שֶׁהִיא לֹא תִסָּגֵר תֵּיכֶף. אָמְנָם זֹאת נִסְגְּרָה תֵּיכֶף, כְּפוֹתֵחַ פִּיו לִבְלוֹעַ דָּבָר וְיִסְגִּירֵנוּ אַחַר הַבְּלִיעָה.

פרק יז

ב **וְאֶת הָאֵשׁ זָרֵה הָלְאָה.** לֹא אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן, מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה קְטֹרֶת זָרָה.

כִּי קָדָשׁוּ. וְאֵין רָאוּי לְהַנִּיחָם בִּבְזָיוֹן.

ג **כִּי הִקְרִיבוּם לִפְנֵי ה׳ וַיִּקְדָּשׁוּ.** שֶׁהִקְדִּישׁוּם לִהְיוֹת כְּלֵי שָׁרֵת גַּם בִּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת מִלְּבַד עֲבוֹדָתָם הַפְּסוּלָה, וּבָזֶה הֵם רְאוּיוֹת לַעֲשׂוֹת צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ.

ו **אַתֶּם הֲמִתֶּם.** שֶׁאֲמַרְתֶּם לָהֶם שֶׁיִּנְסְעוּ בִּקְטֹרֶת, שֶׁאֵין רָאוּי שֶׁיַּקְטִירֻנָּה אֶלָּא הַמַּקְרִיב עוֹלַת הַתָּמִיד, וְהָיָה לָכֶם לְנַסּוֹת בִּזְבָחִים הָרְאוּיִים לְכֹהֲנִים רַבִּים יַחַד.

יג **וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים.** אַחַר שֶׁכְּבָר הִתְיַצֵּב שָׁם וְהִתְעַכֵּב לְהָגֵן עַל הַחוֹלִים שֶׁלֹּא יָמוּתוּ, עַל הֵפֶךְ "הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה" (במדבר יז:כא).

וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה. שֶׁלֹּא חָלָה עוֹד שׁוּם אֶחָד מֵהֶם בָּחֳלִי מַגֵּפָה.

טו **וְהַמַּגֵּפָה נֶעֱצָרָה.** שֶׁנִּרְפְּאוּ הַחוֹלִים בַּמַּגֵּפָה.

כד **וַיָּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ.** לְכֹוֵן סִימָנָם בְּבָתֵּיהֶם, שֶׁמָּא הוּחְלַף.

כה **וּתְכַל תְּלוּנָּתָם.** וְזֹאת הַמִּשְׁמֶרֶת וְהָאוֹת תְּכַלֶּה אֶת תְּלוּנוֹתָם שֶׁלֹּא יוֹסִיפוּ לְהִתְלוֹנֵן.

פרק יח

א **אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ.** שֶׁלֹּא יִקְרַב טָמֵא וְלֹא זָר לִפְנִים מִמְּחִצָּתוֹ, שֶׁזֶּה מוּטָל עַל כֻּלְּכֶם. וְאִם יִקְרַב מֵחֲסָרוֹן הִשְׁתַּדְּלוּתְכֶם, תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנוֹ.

וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם. עֲלֵיכֶם בִּלְבַד לִשְׁמֹר שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר לַעֲבוֹדַת כְּהֻנָּה.

ב **וְיִשָּׁרְתוּךָ.** בְּמַה שֶׁהוּא מִשְׁמֶרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת בָּנֶיךָ בִּלְבָד.

וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדוּת. וְהַסֵּדֶר יִהְיֶה כָּךְ, שֶׁאַתָּה וּבָנֶיךָ תִּשְׁמְרוּ לִפְנֵי קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים שֶׁהוּא אֹהֶל לַאֲרוֹן אֲשֶׁר בּוֹ לוּחוֹת הָעֵדוּת.

ג **וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֹהֶל.** וְהַלְוִיִּם יִשְׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ שֶׁהוּא בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּמִשְׁמֶרֶת כָּל יֶתֶר הַמִּשְׁכָּן, וְזֶה חוּץ לְקָרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן.

אַךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ. שֶׁהֵם בְּתוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, שֶׁהֵם הַמְּנוֹרָה וְהַשֻּׁלְחָן וּמִזְבַּח הַזָּהָב.

וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ. הַחִיצוֹן שֶׁהוּא מִזְבַּח הָעוֹלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוּץ לַקָּרָשִׁים.

ד **וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד.** לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, וְהוּא כָּל הֶחָצֵר.

ה **וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ.** וְאַתֶּם הַכֹּהֲנִים תִּשְׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת הַמִּשְׁכָּן לִפְנִים מִן הַקְּרָשִׁים.

ו **לָכֶם מַתָּנָה נְתוּנִים לַה׳.** שֶׁיִּתְחַיְּבוּ לַעֲבוֹד בְּמִצְוָתְכֶם בְּכָל הַצָּרִיךְ בְּאֹהֶל מוֹעֵד.

ז **תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם.** שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר לַעֲבוֹדַת כְּהֻנָּה, כְּמוֹ שֶׁקָּרָה בְּעֻזִּיָּהוּ (דברי הימים ב כו:טז).

וַעֲבַדְתֶּם. וּכְמוֹ כֵן תִּשְׁמְרוּ שֶׁלֹּא יִקְרַב זָר בַּעֲבוֹדָה שֶׁתַּעֲבֹדוּ, וְזֶה יִצְטָרֵךְ כִּי אָמְנָם.

עֲבוֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם. עֲבוֹדַת הַכְּהֻנָּה הַמּוּטֶלֶת עֲלֵיכֶם בִּלְבַד אֶתֵּן וְאָשִׂים אוֹתָהּ לְמַתָּנַת כָּבוֹד וּמַעֲלָה בְּעֵינֵי כָּל אָדָם, וּבְכֵן יִתְאַוּוּ כֻּלָּם אֵלֶיהָ, וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ שֶׁתִּשְׁמְרוּ הֵיטֵב.

ח וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ. אַתָּה תִּשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ, וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ מַתָּנוֹת כְּהֻנָּה הַכְּתוּבִים בְּזֹאת הַפָּרָשָׁה.

ט מִן הָאֵשׁ. שֶׁכֵּלוֹ נִתַּן לְגָבוֹהַּ וְאֵין לַכֹּהֲנִים חֵלֶק בּוֹ אֶלָּא אַחַר הַקְּטֹרֶת הָאֵישִׁים, דְּמִשְׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ, לְפִיכָךְ.

י בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ. לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים.

יא תְּרוּמַת מַתָּנָם. מַה שֶּׁהַבְּעָלִים נוֹתְנִין לַכֹּהֲנִים מִן הַקָּדָשִׁים הַקַּלִּים שֶׁיֵּשׁ לַבְּעָלִים חֵלֶק בָּהֶם.

יט כָּל תְּרוּמוֹת הַקָּדָשִׁים. כְּגוֹן הַמּוּרָם מִלַּחְמֵי תּוֹדָה וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְהַחַלָּה.

כז וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם. לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתְכֶם, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְדַּד. וְאָמְרוּ (ברכות): "מָדַד וְאַחַר כָּךְ בֵּרַךְ, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא". מִכָּל מָקוֹם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר תִּתֵּן בְּרֵכַת טוֹב בִּשְׁאָר הַמַּעֲשֵׂר שֶׁהוּא חֻלִּין בְּיַד הַלֵּוִי.

פרק יט

ב זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה'. בְּאָמְרוֹ "הַזֹּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת" (במדבר ח:ז). וְהִנֵּה כְּבָר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לָכָךְ כָּתַב בָּהּ חֻקָּה, גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי וְאֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ, וְשֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר עָלֶיהָ "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי" (קהלת ז:כג). וּמֵעִקְרֵי הָהֶעְלֵם בָּזֶה הוּא שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת הַטְּהוֹרִים וּמְטַהֶרֶת אֶת הַטְּמֵאִים. אָמְנָם בַּהֲבִינֵנוּ אֶל כָּל הַמִּצְוָה אוּלַי דָּבָר יְגֻנַּב וְנִקַּח שֶׁמֶץ מֶנְהוּ. וְזֶה כִּי מָצָאנוּ רִאשׁוֹנָה שֶׁכָּל הָעוֹסְקִים בָּהּ מֵעֵת שְׂרָפָתָהּ וָאֵילָךְ טְמֵאִים, וְהֵם הַשּׂוֹרֵף וְהַמַּשְׁלִיךְ עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנֵי תּוֹלָעַת בִּשְׂרָפָתָהּ וְהָאוֹסֵף וְהַנּוֹגֵעַ וְהַנּוֹשֵׂא. אָמְנָם הַמַּזֶּה וְהַמְקַדֵּשׁ הֵם טְהוֹרִים. שֵׁנִית, שֶׁמַּעְקְרֵי הַפָּרָה הוּא שֶׁתִּהְיֶה אֲדֻמָּה בִּשְׁלֵמוּת. וּכְבָר בֵּאֵר הַנָּבִיא שֶׁהַחֵטְא נִמְשָׁל לָאָדֹם בְּאָמְרוֹ "אִם יִהְיוּ חַטָּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ" (ישעיהו א:יח). וּלְכָן אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא סז.) שֶׁהָיוּ קוֹשְׁרִים לָשׁוֹן זְהוֹרִית עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל, הִלְבִּין הָיוּ שְׂמֵחִים, לֹא הִלְבִּין הָיוּ עֲצֵבִים. שְׁלִישִׁית, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן שֶׁבִּהְיוֹת כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה הִיא (משלי ל:ה) בְּלִי סָפֵק מְיֻשֶּׁרֶת הַמַּעֲשִׂים אֶל הַמְּצוּעַ, כִּי כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵי הַקְּצָווֹת נִמְאָס, כְּאָמְרוֹ "וְנָעְקַשׁ דְּרָכִים יְפוֹל בְּאֶחָת" (משלי כח:יח). רְבִיעִית, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן שֶׁאֵין דֶּרֶךְ נָאוֹת לְהֵישִׁיר אֶת הַנֶּעְקַשׁ דְּרָכִים וּלְהָשִׁיבוֹ אֶל הַמְּצוּעַ זוּלָתִי בְּהַטּוֹתוֹ אֶל קְצֵה הִפְּכוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּקֶּרֶה בְּחֶלְיֵי הַגּוּף, כְּאָמְרוֹ "חֲבוּרוֹת פֶּצַע תַּמְרוּק בָּרָע" (משלי כ:ל), אַף עַל פִּי שֶׁאוֹתָהּ הַהַטָּיָה הִיא בְּעִצְמָהּ נִמְאֶסֶת וְתַשְׁחִית עִנְיָן מִי שֶׁתִּהְיֶה דַּרְכּוֹ מְמֻצַּעַת, כְּעִנְיַן הַתְּרוּפָה הַמְשַׁלְשֶׁלֶת שֶׁתּוֹעִיל לַחוֹלֶה וְתַזִּיק לַבָּרִיא. חֲמִישִׁית, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן שֶׁאֵין עִנְיָן לְאֵפֶר הַפָּרָה בְּטָהֳרַת שׁוּם מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת זוּלָתִי בְּטָהֳרָה מְשֻׁמָּאֵת מֵת. וּכְבָר נוֹדָע שֶׁעִנְיַן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם (משלי ד:כב) וְלָעוֹסְקִים בָּם, כְּאָמְרוֹ "כִּי הוּא חַיֵּיכֶם" (דברים לב:מז). וְהַנּוֹטֶה מֵהֶם אֶל הַבְלֵי הַנִּפְסָדוֹת הוֹלֵךְ לָמוּת אוֹ הוּא מֵת גָּמוּר, כְּאָמְרָם (ברכות יח.) "רְשָׁעִים אֲפִלּוּ בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים". שִׁשִּׁית, רָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁעֵץ אֶרֶז יוֹרֶה עַל הַנֶּאֱוָה וְהָאֵזוֹב יוֹרֶה עַל הֶפְכָּהּ, וּבִהְיוֹת שְׁנֵי הַתּוֹלָעַת עִם שְׁנֵיהֶם יוֹרֶה שֶׁשְּׁנֵיהֶם חֵטְא, כְּאָמְרָם (ערכין טז:) "בְּשַׁמְתָּא דְּאִית בֵּיהּ וּבְשַׁמְתָּא דְּלֵית בֵּיהּ", בְּפָרָט לְמִי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לִנְהֹג נְשִׂיאוּת לְתוֹעֶלֶת הָרַבִּים. וּכְבָר אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (יומא כב:) שֶׁנֶּעֱנַשׁ שָׁאוּל עַל שֶׁלֹּא הִקְפִּיד עַל כְּבוֹדוֹ, כְּאָמְרוֹ "וַיְבַזֵּהוּ וְלֹא הֵבִיאוּ לוֹ מִנְחָה וַיְהִי כְּמַחֲרִישׁ" (שמואל א י:כז), וְכֵן תָּפַשׂ עָלָיו הַנָּבִיא בְּאָמְרוֹ "הֲלֹא אִם קָטֹן אַתָּה בְּעֵינֶיךָ רֹאשׁ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָתָּה" (שמואל א טו:יז). נֹאמַר אִם כֵּן שֶׁעִם הֱיוֹת הַמִּצְוָה חֻקָּה וְאֵין לְהַרְהֵר אַחֲרֶיהָ וְלֹא לִהְיוֹת מְסֻפָּק אִם הִיא הֲגוּנָה וְאִם לָאו, כִּי כָּל אִמְרַת אֱלוֹהַּ צְרוּפָה וְלָהּ טַעַם נִשְׂגָּב בְּלִי סָפֵק נוֹדָע לַמֶּלֶךְ שֶׁצִּוָּה אוֹתָהּ וְאוּלַי גַּם לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ וְהַדּוֹמִים לוֹ. הִנֵּה יֵשׁ בָּהּ אֵיזֶה רֶמֶז לְדֶרֶךְ הַתְּשׁוּבָה הַצְּרִיכָה לְכָל חוֹטֵא, שֶׁהִיא אָמְנָם שְׁטִיָּה אֶל קְצֵה הֶפֶךְ מַעֲשָׂיו הַמְּטַמְּאִים כָּל לֵב טָהוֹר, לְמַעַן יַשִּׂיג דֶּרֶךְ הַמִּצּוּעַ וְיִטְהָר. וְזֶה הַדֶּרֶךְ עִם הֱיוֹתוֹ טוֹב וּמְטַהֵר לַחוֹטֵא הוּא אָמְנָם מְגֻנֶּה וָרָע וּמְטַמֵּא כָּל לֵב טָהוֹר, כְּאָמְרָם (תענית יא.) "וְכִי בְּאֵיזֶה נֶפֶשׁ חָטָא זֶה, אֶלָּא שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן". אָמְנָם מִי חַטָּאת הַמּוּרְכָּבִים מֵעֵפֶר שְׂרֵפָה וּמַיִם שֶׁהֵם שְׁנֵי קְצָווֹת אֲשֶׁר מֵהֶם יִתְחַדֵּשׁ מְצוּעַ, יוֹרֶה שֶׁבְּמִצּוּעַ תִּהְיֶה תִּקּוּנַת הַחוֹטֵא הַנִּקְרֵאת טָהֳרָה, כְּאָמְרוֹ "מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ" (ויקרא טז:ל). וּמִמַּה שֶּׁרָאוּי לְהִתְבּוֹנֵן מַה שֶּׁגָּזַר אֹמֶר שֶׁהַנּוֹגֵעַ בַּמֵּת מְטַמֵּא אֶת מִשְׁכַּן ה', וְהַבָּא אֶל הָאֹהֶל מְטַמֵּא אֶת מִקְדַּשׁ ה', וְזֶה כִּי אָמְנָם כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל הַבְלֵי הַנִּפְסָדוֹת אֵין סָפֵק שֶׁהוּא מְטַמֵּא לֵב טָהוֹר שֶׁהוּא מִשְׁכָּנוֹ שֶׁל מִקְדַּשׁ ה' שֶׁהוּא הַנִּקְרָא צֶלֶם אֱלֹהִים, וְתִהְיֶה טֻמְאָתוֹ בְּטָעוּת הֶעְדְּרִי. וְהַבָּא אֶל אֹהֶל הַמֵּת כְּעִנְיַן "שׁוֹכְנֵי בָתֵּי חֹמֶר" (איוב ד:יט), אֲשֶׁר אֵין לִפְנֵיהֶם בִּלְתִּי אִם גְּוִיָּתָם לְחַיֵּי שָׁעָה רְעוּעָה, "רַגְלֵיהֶ יוֹרְדוֹת מָוֶת" (משלי ה:ה), הוּא בְּלִי סָפֵק מְטַמֵּא אֶת מִקְדַּשׁ ה' הַנִּזְכָּר אֲשֶׁר בּוֹ יִהְיֶה הָעָם וְהָאִישׁ קָדוֹשׁ לֵאלֹהָיו, כְּאָמְרוֹ "וְלִהְיוֹתְךָ עַם קָדוֹשׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים כו:יט). וְאָז מְטַמֵּא בְּטָעוּת קִנְיָנֵי הֶכְפֵּי לַמְּכֻוָּן. וּלְזֶה אֵין רָאוּי שֶׁיִּטְמָא בְּאֹהֶל זוּלָתִי הַמֵּת הַיִּשְׂרְאֵלִי, כִּי אָמְנָם חָמְרוּ בִּלְבַד הוּא הַנִּבְחָר וּמוּכָן מִכָּל זוּלָתוֹ לַעֲבוֹדַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, הוּא לְבַדּוֹ הַחוֹטֵא בִּנְכִבָּד. אָמְנָם הַחֲכָמִים הַמּוֹרִים חַטָּאִים בְּדָרָךְ, שֶׁהֵם כְּמוֹ הַמַּזֶּה וְהַמְקַדֵּשׁ, לֹא תָּחוּל עֲלֵיהֶם בָּזֶה טֻמְאָה כְּלָל. וּבְכֵן יִהְיֶה בִּפְרָטֵי שְׁמִירַת הַמִּצְוָה הַזֹּאת בִּכְתָבָהּ וּכְמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה רֶמֶז לְכָל אֵלֶּה שֶׁהֵם מִכַּוָּנוֹת הַתּוֹרָה בְּלִי סָפֵק.

פרק כ

ג וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה. הִנֵּה הַמְרִיבָה עִם מֹשֶׁה הָיְתָה בְּאָמְרָם "וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת קְהַל ה' אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה". אָמְנָם הָיְתָה גַּם עַל הָאֵל יִתְבָּרַךְ, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד בְּאָמְרוֹ (במדבר כ:יג) "אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה'", וְזֶה הָיָה בְּאָמְרָם "וְלָמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם".

ח קַח אֶת הַמַּטֶּה. וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע. כְּבָר רַבּוּ הַדֵּעוֹת בְּעִנְיַן חֵטְא מִי מְרִיבָה, וְהָיָה סָפֵק אֵצֶל רַבִּים בַּמֶּה חָטְאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁנִּכְתַּב עֲלֵיהֶם "לֹא הֶאֱמַנְתֶּם", "מְעַלְתֶּם" (דברים לב:נא), ו"מְרִיתֶם" (במדבר כ:כד). וְאִם הָיְתָה כַּוָּנַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁיְּדַבְּרוּ בִּלְבַד אֶל הַסֶּלַע, מַה עִנְיָן לְלִקְיחַת הַמַּטֶּה? וְאִם הָיָה הַחֵטְא עַל שֶׁהִכָּה מֹשֶׁה אֶת הַסֶּלַע שֶׁלֹּא בְּמִצְוַת שׁוֹלְחוֹ, בַּמֶּה חָטָא אַהֲרֹן? אָמְנָם כְּשֶׁנִּתְבּוֹנֵן בְּעִנְיַן הַמְרִיבָה, רָאוּי שֶׁנַּחְשֹׁב שֶׁתִּהְיֶה מִצְוַת הָאֵל בָּזֶה עַל אֹפֶן שֶׁיַּכִּירוּ רִשְׁעַת מְרִיבָתָם וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם וְשָׁבוּ וְרָפָא לָמוֹ, כִּי לֹא יַחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת. וּבְכֵן נָבִין שֶׁבָּזֶה הֶחֱטִיאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת כַּוָּנַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ, וְעַל זֶה הֶעֱנִישָׁם. אָמְנָם הַמְרִיבָה עִם מֹשֶׁה הָיְתָה בְּאָמְרָם שֶׁהָיְתָה הַנְהָגָתוֹ בִּלְתִּי שְׁלֵמָה בְּמָה שֶׁהֵבִיא אוֹתָם אֶל אוֹתוֹ הַחֵלֶק הָרַע מֵהַמִּדְבָּר, וְעַל הָאֵל יִתְבָּרַךְ הָיְתָה מְרִיבָתָם בְּאָמְרָם שֶׁהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת טוֹבָה אֶל אֶרֶץ מִדְבָּר. וּלְהוֹדִיעָם אֶת רִשְׁעָם בָּזֶה, הִתְחַיֵּב הַנָּס מוֹדִיעַ שֶׁהַשָּׁלִיחַ הָיָה מַנְהִיג בִּשְׁלֵמוּת, וְשֶׁהַמְשֻׁלַּחַ הֵיטִיב בִּשְׁלִיחוּתוֹ וְלֹא הֵרַע כְּלָל. וּבְהִיוֹת מִינֵי הַנִּסִּים הַמְסֻפָּרִים בְּכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ עַל אֶחָד מִשְּׁלוֹשָׁה פָּנִים: הָרִאשׁוֹן הוּא נֵס נִסְתָּר, כְּמוֹ יְרִידַת הַמָּטָר וְהַהַמְלֵט מִן הַחֲלָאִים וּמִן הַצָּרוֹת, וְזֶה הַמִּין מִן הַנִּסִּים יַשִּׂיגוּהוּ הַצַּדִּיקִים בִּתְפִלָּתָם, כְּעִנְיַן "וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ" (בראשית כ:יז), וְכֵן "וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם" (במדבר כא:ז). וְהַשֵּׁנִי הוּא נֵס נִגְלֶה, לֹא יוּכַל הַטֶּבַע לַעֲשׂוֹתוֹ בְּאוֹתוֹ הָאֹפֶן, אֲבָל יַעֲשֵׂהוּ אַחַר תְּנוּעוֹת רַבּוֹת בְּמֶשֶׁךְ זְמַן. וְזֶה הַמִּין מִן הַנִּסִּים יַעֲשֵׂהוּ הָאֵל יִתְבָּרַךְ עַל יְדֵי עַבָדָיו עִם הַקְדָּמַת אֵיזוֹ תְּנוּעָה מְסֻדֶּרֶת מֵאִתּוֹ, כְּעִנְיַן "הַשְׁלִיכֵהוּ אַרְצָה" (שמות ד:ג), "הָרֵם אֶת מַטְּךָ וְהַכֵּיתָ בַּצּוּר" (שמות יז:ו), "יֶרֶה וַיּוֹר" (מלכים ב יג:יז) וְזוּלָתָם. וְהַשְּׁלִישִׁי הוּא מִין מִן הַנִּסִּים שֶׁלֹּא יוּכַל הַטֶּבַע לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשׁוּם אֹפֶן, וְזֶה הַמִּין יַעֲשֶׂה הָאֵל יִתְעָלָה עַל יְדֵי עַבָדָיו בִּדְבּוּר בִּלְבַד, שֶׁהִיא פְּעֻלָּה שִׂכְלִית וְיוֹתֵר נִכְבֶּדֶת מִשְּׁאָר תְּנוּעוֹתָיו הַנַּשְׂמִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בִּפְתִיחַת פִּי הָאָרֶץ, כְּאָמְרוֹ "וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה" (במדבר טז:לא), וְכֵן בְּעִנְיַן עֲמִידַת הַשֶּׁמֶשׁ לִיהוֹשֻׁעַ נֶאֱמַר "אָז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ" (יהושע י:יב). וְהִנֵּה בְּעִנְיַן זֹאת הַמְּרִיבָה הָיָה מִן הַהֶכְרֵחַ לְהַעֲבִיר אֶת רָעַת תְּלוּנוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁיִּהְיֶה הַנֵּס הַנַּעֲשֶׂה מְבֹאָר מַעֲלַת הַמֶּלֶךְ הַמְשֻׁלַּחַ וְדַרְכֵי טוּבוֹ, וּמְבֹאָר גַּם כֵּן מַעֲלַת הַשָּׁלִיחַ וְטוּבוֹ וְשֶׁהוּא מוּכָן אֶל שֶׁיֵּיטִיב הַמֶּלֶךְ עַל יָדוֹ לְעַמּוֹ. וְתִתְבָּאֵר מַעֲלַת הַמְשֻׁלַּחַ בַּמִּין הַשְּׁלִישִׁי מִן הַנִּסִּים, אֲשֶׁר לֹא יוּכַל הַטֶּבַע כְּלָל עָלָיו בְּשׁוּם אֹפֶן וּבְשׁוּם זְמַן, וְתִתְבָּאֵר מַעֲלַת הַשָּׁלִישִׁי בַּמִּין הַשֵּׁנִי מִן הַנִּסִּים הַנַּעֲשֶׂה בִּתְנוּעַת הַשָּׁלִישִׁי הָרָאוּי לָזֶה. וּבְכֵן צִוָּה הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁיַּהֲפֹךְ הַסֶּלַע לְמַיִם, כְּאָמְרוֹ "וְנָתַן מֵימָיו", כְּלוֹמַר שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם מִן הַסֶּלַע, לֹא נִמְשָׁכִים מִמָּקוֹם אַחֵר אֵלָיו. וְזֶה הָיָה נִמְנָע זוּלָתִי בְּהִיוֹתוֹ נֶהְפָּךְ מִצּוּרַת סֶלַע אֶל צוּרַת מַיִם, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד אַחַר כָּךְ בְּאָמְרוֹ "הַמּוֹצִיא לְךָ מַיִם מִצּוּר הַחַלָּמִישׁ" (דברים ח:טו), כִּי אִם הָיוּ הַמַּיִם מוּבָאִים מִמָּקוֹם אַחֵר שָׁם בְּנֵס, לֹא יִהְיֶה הֶבְדֵּל בֵּין צוּר חַלָּמִישׁ לְזוּלָתוֹ. וְזֶה הַמִּין מִן הַנִּסִּים לֹא יוּכַל עֲשׂוֹתוֹ הַטֶּבַע בְּשׁוּם אֹפֶן וְלֹא בְּשׁוּם זְמַן, וְצִוָּה שֶׁזֶּה יִהְיֶה עַל יְדֵי דִבּוּר עֲבָדָיו, כְּאָמְרוֹ "וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע", לְמַעַן יַכִּירוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה זֶה הַנֵּס מִן הַמִּין הַשְּׁלִישִׁי כָּאָמוּר, לֹא שֶׁיִּהְיוּ מַיִם נִגָּרִים שָׁם מִמָּקוֹם אַחֵר. וּבְזֶה יָדְעוּ גֹּדֶל וְטוּב הַמְשֻׁלַּחַ, וְיָשִׁיבוּ אֶל לִבָּם שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם אֶל הַמִּדְבָּר, אֵין בָּזֶה רָעָה כְּלָל בִּהְיוֹתוֹ עִמָּהֶם, אַחַר שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לָשִׂים מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם וְזוֹלַת זֶה מִמַּה שֶּׁלֹּא יוּכַל הַטֶּבַע עָלָיו, וְשָׁאַם הוּא כָּאן הַכֹּל כָּאן, כְּאָמְרוֹ "הַמִּדְבָּר הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל" (ירמיהו ב:לא). וְצִוָּה עִם זֶה שֶׁאַחַר שֶׁיַּהֲפֹךְ הַסֶּלַע לְמַיִם, יוֹצִיא מֹשֶׁה אוֹתָם הַמַּיִם לָהֶם בְּמַטֵּהוּ לְשִׁבְטֵיהֶם, כְּאָמְרוֹ "בְּמִחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם" (במדבר כא:יח). וּלְזֶה הַמִּין מִן הַנִּסִּים אָמַר "קַח אֶת הַמַּטֶּה וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע וכו'". וְהִנֵּה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הִסְכִּימוּ לַעֲשׂוֹת הַמִּין הַשֵּׁנִי מִן הַנִּסִּים, וּלְהַגִּיר הַמַּיִם אֶל הַסֶּלַע מִמָּקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ בְּרְפִידִים, כְּאָמְרוֹ "וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם" (שמות יז:ו), כִּי לֹא בָטְחוּ שֶׁיָּקִים הָאֵל יִתְבָּרַךְ אֶת דְּבָרוֹ לַעֲשׂוֹת לְיִשְׂרָאֵל הַמִּין הַשְּׁלִישִׁי מִן הַנִּסִּים, בְּחֶשְׁבָּם אֶת יִשְׂרָאֵל אָז מַמְרִים מְאֹד עַד שֶׁיִּהְיוּ בִּלְתִּי רְאוּיִים אֵלָיו, וְשֶׁיִּנָּחֵם ה' עַל הַטּוֹבָה. וּבְכֵן עָשׂוּ אֶת דֶּרֶךְ מִין הַשֵּׁנִי מִן הַנִּסִּים בְּמַטֶּה, אֲשֶׁר בּוֹ הוֹדִיעַ מַעֲלַת הַשָּׁלִיחַ, וְלֹא עָשׂוּ אֶת דֶּרֶךְ הַמִּין הַשְּׁלִישִׁי אֲשֶׁר בּוֹ יוֹדִיעוּ לְיִשְׂרָאֵל מַעֲלַת הַמְשֻׁלַּחַ וְטוּבוֹ. וּלְזֶה נִכְתַּב עֲלֵיהֶם "לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי", שֶׁהָרָצוֹן בּוֹ לֹא בְטַחְתֶּם בִּי שֶׁאֶעֱשֶׂה מַה שֶּׁאָמַרְתִּי, "וּמְעַלְתֶּם בִּי" (דברים לב:נא) שֶׁחִלַּלְתֶּם כְּבוֹדִי וְלֹא הֶרְאִיתֶם לַמְּרִיבִים אֶת סִכְלוּתָם, "וּמְרִיתֶם פִּי" בְּשֶׁלֹּא שְׁמַרְתֶּם מִצְוָתִי.

יג וַיִּקָּדֵשׁ בָּם. בְּאוֹתָם הַמַּיִם עַצְמָם נִקְדַּשׁ אַחַר כָּךְ בְּעִנְיַן נַחַל אַרְנוֹן, שֶׁהֶרְאָה אָז לְיִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹתָם הַמַּיִם הָיוּ בִּלְתִּי טִבְעִיִּים, כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּ אָז בְּשִׁירָתָם בְּאָמְרָם (במדבר כא:יט) "וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת", שֶׁהָיוּ הַמַּיִם עוֹלִים יוֹתֵר מִמָּקוֹם מְקוֹרָם, עַל הֶפֶךְ הָרָאוּי לַמַּיִם הַטִּבְעִיִּים.

יז דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ. בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שְׁיִצְוֶה הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּגְלֵךְ בָּהּ, כְּמִנְהַג כָּל מֶלֶךְ הַנּוֹתֵן מַעֲבָר לְצָבָא אַנְשֵׁי שְׁלוֹמוֹ, לְשָׁלוֹחַ עִמָּהֶם מוֹרֶה בַּדֶּרֶךְ לְמַעַן לֹא יַזִּיקוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא אוֹ קְצָתָם בְּעָבְרָם לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

יח פֶּן בַּמָּרֵב אֲצָא לִקְרָאתֶךָ. כִּי הֲמוֹן עַם אֱדוֹם אַנְשֵׁי דָמִים, וּבְסִבָּה מוּעֶטֶת מִמְּרִיבָה אוֹ זוּלָתָהּ שֶׁתִּפּוֹל בֵּין אַנְשֵׁי הָאָרֶץ וְהָעָם הָעוֹבֵר, יִתְעוֹרְרוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ בַּחֶרֶב נֶגֶד הָעוֹבְרִים.

יט **בַּמְּסִלָּה נַעֲלָה.** הִנֵּה זֶה אוּלַי יִקֶּרֶה אִם נַעֲבֹר בֶּעָרִים, אֲבָל אֲנַחְנוּ נַעֲבֹר בַּמְּסִלָּה בִּלְבַד וְלֹא תִקֶּרֶה שָׁם סִבָּה שֶׁתְּעוֹרֵר אֶת עַמְּךָ בַּחֲרֶב לְקִרְאָתֵנוּ.

רַק אֵין דָּבָר בְּרַגְלָי. אֵין אִתָּנוּ שׁוּם דָּבָר מוּכָן לְחַרְחֵר רִיב.

אֶעֱבְרָה. מֵאַחַר שֶׁאֵינְךָ מְמָאֵן לְהַנִּיחֵנוּ לַעֲבֹר אֶלָּא בִּשְׁבִיל זֶה שֶׁאָמַרְתָּ הִנֵּה נוּכַל לַעֲבֹר, שֶׁאֵין לָחוּשׁ לָזֶה כְּלָל.

כ **וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ.** עַל הַגְּבוּל.

כו **וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו.** אוֹתָם בְּגָדִים הָרְאוּיִם לְכֹהֵן גָּדוֹל יוֹתֵר עַל כֹּהֵן הֶדְיוֹט.

וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת אֶלְעָזָר. שֶׁהָיָה לָבוּשׁ בִּגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וּבְכֵן נִשְׁאַר אַהֲרֹן בְּאַרְבָּעָה בִּגְדֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְבוּשׁ הַבְּדִים, כְּמוֹ שֶׁהָיָה עִנְיָנוֹ בְּהִכָּנֵס לִפְנֵי וְלִפְנִים, וּכְעִנְיַן הָרָאוֹת מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים לַעֲבָדָיו.

פרק כא

א **וַיֵּשֶׁב מִמֶּנּוּ.** וְלֹא הֵמִית אִישׁ.

ג **וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת־עָרֵיהֶם.** נִדְרוּ אָז לַעֲשׂוֹתָם חֵרֶם בְּהִכָּנְסָם לָאָרֶץ, וְכֵן עָשׂוּ כַּמְבֹאָר בִּתְחִלַּת סֵפֶר שׁוֹפְטִים (שופטים א:יז).

ח **עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף.** שֶׁיִּהְיֶה הַנָּחָשׁ מֹחֵמֶר מוֹרֶה שְׂרֵפָה, כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ עַל שְׂרֵפָתוֹ בְּהֶבֶל פִּיו, אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ הָיָה עָוֹנָם וּפִרְעָנוּתָם, וַיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה.

ט **נְחַשׁ נְחֹשֶׁת.** אַחַר שֶׁהֻבִּין כַּוָּנַת קוֹנוֹ הִסְכִּים לַעֲשׂוֹתוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת וְלֹא שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁיְּזַכִּיר לָהֶם עֲוֹנָם מִצַּד מַרְאֵה הַחֹמֶר וּשְׁמוֹ וְתַבְנִיתוֹ, שֶׁעָשׂוּ מַעֲשֵׂה הַנָּחָשׁ בְּהֶבֶל פִּיהֶם בְּדַבְּרָם נֶגֶד ה׳ וְנֶגֶד פָּעֳלוֹ וְנֶגֶד עַבְדּוֹ.

יג **מֵעֲבֶר אַרְנֹן.** הַיּוֹצֵא. בְּאוֹתוֹ חֵלֶק אַרְנוֹן וּמִדְבָּר הַיּוֹצֵא.

כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב. כִּי לֹא הָיָה גְּבוּל מוֹאָב אֶלָּא בְּאוֹתוֹ הַחֵלֶק אֲשֶׁר בֵּינוֹ וּבֵין הָאֱמוֹרִי, וּבַחֵלֶק שֶׁנִּכְנְסוּ לֹא הָיָה לְמוֹאָב נֶגְדּוֹ שׁוּם גְּבוּל.

יד **בְּסֵפֶר מִלְחֲמוֹת ה׳ אֶת וָהֵב בְּסוּפָה.** יְסֵפֶר לַה׳ לְדוֹר עִם שְׁאָר מִלְחֲמוֹתָיו.

אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן. הִנֵּה אוֹתוֹ הַחֵלֶק מֵאַרְנוֹן אֲשֶׁר עָבְרוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם וְלֹא הִתְקוֹמֵם סִיחוֹן אָז, אֶת וָהֵב נָתַן לָהֶם בְּסוּפָה, וְאֶת הַנְּחָלִים שֶׁהֶעֱמִיד הָאֵל יִתְבָּרַךְ אָז רוּחַ סְעָרָה וּמִשְׁפַּךְ נְחָלִים רַבִּים שֶׁמָּנְעוּ אֶת סִיחוֹן מִלָּבוֹא לְהִתְקוֹמֵם.

טו **וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים.** נֶאֱמַר כְּמוֹ כֵן בְּאוֹתוֹ הַסֵּפֶר עִנְיַן מִשְׁפַּךְ אוֹתָם הַנְּחָלִים.

אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב. הִגִּיעַ עַד הָעִיר הַנִּקְרֵאת עֵר שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִגְדָּהּ. מִכָּל מָקוֹם לֹא הִתְפַּשֵּׁט אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמְדוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל, אֲבָל נִשְׁעָן וְנִדְחַק אֶל גְּבוּל מוֹאָב.

טז **וּמִשָּׁם בְּאֵרָה.** וּמִשָּׁם הָיָה נוֹטֶה אוֹתוֹ הַמִּשְׁפָּךְ שֶׁל נְחָלִים אֶל מְקוֹם הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר ה׳ אֶל מֹשֶׁה ״אֱסֹף אֶת הָעָם״. וְנִמְצָא שֶׁמְּקוֹם אוֹתוֹ הַבְּאֵר שֶׁהָיָה שָׁם לִבְאֵר עָמֹק בִּלְתִּי עוֹלֶה, הָיָה שָׁפָל הַרְבֵּה יוֹתֵר מִן אוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁהָיוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל בְּעֵת הַשִּׁירָה. וּבִהְיוֹת שֶׁאוֹתוֹ הַבְּאֵר עָלָה עִמָּם אֶל עֵבֶר אַרְנוֹן הַגָּבוֹהַ אֲשֶׁר מִשָּׁם הָיוּ הַנְּחָלִים נִשְׁפָּכִים לְמַטָּה, רָאוּ שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ נָתַן כֹּחַ בְּאוֹתָם הַמַּיִם לַעֲלוֹת, וּבְכֵן הִתְחִילוּ שִׁירָתָם וְאָמְרוּ ״עֲלִי בְאֵר״. אֲמָנָם מַה שֶּׁסִּפְּרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות פרק הרואה) מִמִּלְחֶמֶת הָאֱמוֹרִיִּים, אָז נִרְאֶה שֶׁנִּרְמְזוּ בְּאָמְרוֹ ״סֵפֶר מִלְחֲמֹת ה״, וְלֹא בְּאֵר הַכָּתוּב פְּרָטֵי הַנִּסִּים מִפְּנֵי כְּבוֹדָם שֶׁל מֹשֶׁה וְשֶׁל אַהֲרֹן. כִּי אָמְנָם לֹא הֻצְרְכוּ כִּי אִם לְהַרְאוֹת לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁהָיָה רָאוּי שֶׁיּוֹדִיעוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אִם הָיְתָה פְּעֻלָּתָם בְּמִצְוַת הָאֵל יִתְבָּרַךְ בִּשְׁלֵמוּת, וְזֶה שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁאוֹתָם הַמַּיִם שֶׁהוֹצִיא מִן הַסֶּלַע לֹא הָיוּ מַיִם טְבָעִיִּים נִמְשָׁכִים בְּפֶלֶא מֵאֵיזֶה מַעְיָן אוֹ נָהָר, אֲבָל הָיוּ בִּלְתִּי טִבְעִיִּים שֶׁנֶּהְפַּךְ הַסֶּלַע לַאֲגַם מַיִם בְּרִצּוֹן בּוֹרְאוֹ, בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם טֶבַע שְׁאָר הַמַּיִם שֶׁתְּנוּעָתָם נוֹטָה אֶל הַמֶּרְכָּז, וְלָכֵן עָלוּ עִמָּם אֶל מָקוֹם גָּבוֹהַּ מִמְּקוֹם מְקוֹרָם, וְכָל שֶׁכֵּן בְּהַעֲלוֹתָם אֵיבְרֵי הַמֵּתִים בִּתְנוּעָתָם כְּמוֹ שֶׁסִּפְּרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה. וּלְזֶה לֹא הִתְעָרֵב מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּזֹאת הַשִּׁירָה שֶׁהָיָה עִנְיָנָהּ לְבָאֵר מַה שֶּׁחָסַר בְּפָעֳלָתוֹ מֵרְצוֹן בּוֹרְאוֹ אֲשֶׁר הִשְׁלִימוֹ הוּא יִתְבָּרַךְ, כְּאָמְרוֹ ״וַיִּקָּדֵשׁ בָּם״, שֶׁהֵרְאָה עִנְיַן אוֹתָם הַמַּיִם שֶׁהָיָה בָּהֶם כֹּחַ הֲפָכִי לְטֶבַע שְׁאָר הַמַּיִם, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר.

יח **בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים.** שֶׁלֹּא הָיְתָה הַבְּאֵר מְלֵאָה כְּמִשְׁפָּט נוֹבֵעַ מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ.

וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה. וּבָזֶה הִתְבָּאֵר שֶׁנִּתַּן מְצִיאוּתוֹ מֵאוֹתוֹ הַסֶּלַע בַּמִּדְבָּר.

יט **וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל.** וְעִם זֶה לֹא הוֹסִיף וְלֹא חָסַר בַּעֲלוֹתוֹ וּבְרִדְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה רָאוּי כְּפִי טֶבַע הַמַּיִם אִם הָיָה נוֹבֵעַ מִמָּקוֹם אַחֵר.

כה **בְּכָל עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל בְּנוֹתֶיהָ.** שֶׁכָּל הֶעָרִים שֶׁכָּבַשׁ סִיחוֹן עִם כָּל שְׁאָר עָרֵי מַלְכוּתוֹ הָיוּ בָּנוֹת לְחֶשְׁבּוֹן שֶׁהָיְתָה עִיר מַלְכוּתוֹ מִקֶּדֶם, עַל דֶּרֶךְ ״וְנָתַתִּי אוֹתָם לָךְ לְבָנוֹת״ (יחזקאל טז:סא).

כו **כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא.** וְהַטַּעַם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁכָּל עָרֵי הָאֱמֹרִי הֵן בָּנוֹת לְחֶשְׁבּוֹן, הוּא מִפְּנֵי שֶׁחֶשְׁבּוֹן הָיְתָה עִיר מַלְכוּת לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי קֹדֶם שֶׁכָּבַשׁ עָרֵי מוֹאָב.

כז **עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים.** הַמְסַפְּרִים בְּאוּר מְשָׁלִים שֶׁרָאוּ בַּחֲלוֹם חֲזָיוֹן, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה בִּלְעָם כְּאָמְרוֹ ״וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ״ (במדבר כג:ז).

בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן. אַתֶּם יוֹשְׁבֵי עָרֵי מוֹאָב, בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן וְהִכָּנְעוּ לְסִיחוֹן, כִּי הוּא יִנָּצַח וְיִמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם.

ל **וַנִּירֶם אָבַד.** וְנִיר וּמַלְכוּת סִיחוֹן וְאִשּׁוֹ וְלַהֲבָתוֹ שֶׁהֵם שָׂרֵי צְבָאוֹתָיו יֹאבַד, כִּי אַחַר שֶׁסִּפְּרוּ נִצָּחוֹנוֹ שֶׁל סִיחוֹן סִפְּרוּ כְּמוֹ כֵן אָבְדַן מַלְכוּתוֹ עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל.

לא **וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי.** וּמִכָּל זֶה שֶׁסִּפֵּר הַתְּבָאֵר שֶׁיִּשְׂרָאֵל אָז לֹא יָשְׁבוּ בְּאֶרֶץ מוֹאָב, אֲבָל יָשְׁבוּ בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי, כְּמוֹ שֶׁבֹּאֵר יִפְתָּח בְּאָמְרוֹ (שופטים יא:טו) ״לֹא לָקַח יִשְׂרָאֵל אֶת אֶרֶץ מוֹאָב וְאֶת אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן״.

לב **וַיִּלְכְּדוּ בְּנוֹתֶיהָ.** הַמְרַגְּלִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה לָכְדוּ אֶת בְּנוֹת יַעְזֵר.

וַיּוֹרֶשׁ. מֹשֶׁה אַחַר כָּךְ הוֹרִישׁ אֶת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּיַעְזֵר.

פרק כב

ב **וַיַּרְא בָּלָק.** אָדָם מְפֻרְסָם לִמְלֻאמָה, כְּאָמְרוֹ (שופטים יא:כה) ״הֲטוֹב טוֹב אַתָּה מִבָּלָק בֶּן צִפּוֹר וְכוּ׳״. רָאָה שֶׁבִּקֵּשׁ יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹר בְּאֶרֶץ סִיחוֹן, וּכְשֶׁלֹּא נָתַן לַעֲבוֹר הֶחֱרִימוּהוּ, וְרָאוּ שֶׁנִּצְחוּ לֹא בְּדֶרֶךְ תַּחְבּוּלַת מִלְחָמָה.

ג **וַיָּגָר מוֹאָב.** אֵילֵי מוֹאָב, שֶׁלֹּא נָתְנוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹר כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד יִפְתָּח בְּאָמְרוֹ (שופטים יא:יז) ״וְגַם אֶל אֶרֶץ מוֹאָב שָׁלַח וְלֹא אָבָה״.

כִּי רַב הוּא. לֹא מִפְּנֵי תַּחְבּוּלַת מִלְחַמְתָּם.

וַיָּקָץ מוֹאָב. הֲמוֹן מוֹאָב קָצוּ בְּחַיֵּיהֶם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַשּׁוֹלְלִים אוֹתָם.

ד **עַתָּה.** שֶׁכָּבְשׁוּ אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג.

יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סְבִיבוֹתֵינוּ. לְהַרְחִיב גְּבוּלָם וּלְהַבְטִיחוֹ.

וּבָלָק בֶּן צִפּוֹר. הָיָה נוֹדָע לְגִבּוֹר וְאִישׁ מִלְחָמָה.

מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִיא. וּמִכָּל מָקוֹם לֹא מָלְאוּ לִבּוֹ לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ (שופטים יא:כה) ״הַרֹב רָב עִם יִשְׂרָאֵל, אִם נִלְחוֹם נִלְחַם בָּם״. וּמַה שֶּׁאָמַר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע כד:ט) ״וַיָּקָם בָּלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל״, אָמַר זֶה עַל שֶׁשָּׂכַר אֶת בִּלְעָם לְקַלֵּל, כְּמוֹ שֶׁבֹּאֵר בְּאָמְרוֹ ״וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבִלְעָם״.

ו **אוּלַי אוּכַל.** אַחַר שֶׁתְּקַלְלֵהוּ.

נַכֶּה בּוֹ. אֲנִי בְּמִלְחָמָה וְאַתָּה בְּקִלָּלָה.

אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ. הִנֵּה כֹּחוֹ לֹא הָיָה לְבָרֵךְ, אֲבָל הָיָה לְקַלֵּל בְּהַזְכִּיר עָוֹן אוֹ בְּכִוּוּן שָׁעָה, כִּדְבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות ז). וּלְכֵן לֹא שָׁאַל מִמֶּנּוּ שֶׁיְּבָרְכֵהוּ לְנַצֵּחַ, אוֹ שֶׁיּוּכַל לְהִתְיַצֵּב מִנֶּגֶד, אֲבָל אָמַר ״יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ״ לִכְבוֹדוֹ שֶׁל בִּלְעָם, לְהוֹרוֹת שֶׁלֹּא חָשַׁב אוֹתוֹ לְמַזִּיק בִּלְבָד.

ז **וּקְסָמִים בְּיָדָם.** כְּלֵי הַקֶּסֶם, כִּי קוֹסֵם הָיָה בִּלְעָם לְכִוּן הַשָּׁעָה, כְּאָמְרוֹ ״וְאֵת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הַקּוֹסֵם הָרְגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב עַל חַלְלֵיהֶם״ (יהושע יג:כב).

ח **כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה׳ אֵלָי.** כִּי אָכֵין עַצְמִי לִנְבוּאָה.

ט **מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ.** מִי הֵם אֶצְלְךָ שֶׁהַכִּינוֹתָ עַצְמְךָ לִנְבוּאָה בַּעֲדָם לָדַעַת מָה תַּעֲשֶׂה לָהֶם? הַאֻמָּנָם הֵם אֶצְלְךָ כְּשׁוֹאֲלֵי עֲתִידוֹת וְתִרְצֶה לָדַעַת הֶעָתִיד לְמַעַן תַּגִּיד לָהֶם? אוֹ הֵם אֶצְלְךָ כִּמְבַקְּשִׁים לְהַשִּׂיג אֵיזֶה מְכֻוָּן בְּקִלְלָתְךָ, וְדַעְתְּךָ עַתָּה לִשְׁאוֹל רְשׁוּת אִם תַּעֲשֶׂה חֶפְצָם?

י **לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם.** אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּקַלְּלֵם, לֹא תֵלֵךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתֵּן עֵינֶיךָ בָּהֶם לְרָע, כְּעִנְיַן אָמְרָם (סנהדרין פרק חלק ובתרא פרק המוכר את הספינה) ״נָתַן עֵינָיו בּוֹ וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת״.

כ **אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים.** אִם לְהַזְעִיק עִמְּךָ בִּלְבַד, כְּעִנְיַן "קְרוּאֵי הָעֵדָה" (במדבר א:טז), וּכְעִנְיַן "וָאֶקְרָאֶה לְךָ לְהוֹדִיעֵנִי מָה אֶעֱשֶׂה" (שמואל א כח:טו).

קוּם לֵךְ אִתָּם. לְהַזְהִירָם שֶׁלֹּא יֵחֶטְאוּ.

כב **כִּי הוֹלֵךְ הוּא.** שֶׁלֹּא הָיָה עִנְיָנוֹ בַּדֶּרֶךְ כְּמִי שֶׁיּוֹלִיכוּהוּ אֲחֵרִים כְּעִנְיַן "וַיַּקֵּם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ" (מלכים ב ד:ל), אֲבָל הָיָה הוֹלֵךְ הוּא כְּבַעַל הַדָּבָר וּכְמִשְׁתַּדֵּל נֶגֶד רְצוֹן הָאֵל יִתְבָּרַךְ, כִּי לֹא בָּאוּ לִקְרֹא לוֹ לָעֲצָה כְּלָל.

לְשָׂטָן לוֹ. עִנְיַן הַשִּׂטְנָה הוּא הִתְנַגֵּד לִפְעֻלַּת אֵיזֶה פּוֹעֵל, כְּמוֹ "וַיָּרִיבוּ גַּם עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה" (בראשית כו:כא). וְהִנֵּה הַמַּלְאָךְ יוֹצֵא לְהִתְנַגֵּד לְבִלְעָם, שֶׁיִּהְיֶה דַּרְכּוֹ בִּלְתִּי נָכוֹן לְפָנָיו, אוּלַי יִנָּחֵשׁ כְּמִנְהָגוֹ וְלֹא יִדְחֹק אֶת הַשָּׁעָה, וְזֶה לְמַעַן לֹא יֵחֶטְא וְיֹאבַד.

וְהוּא רֹכֵב עַל אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ. וּלְפִיכָךְ לֹא רָאָה אֶת הַמַּלְאָךְ, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ברכות פרק קמא) שְׁלֹשָׁה אֵינָם רוֹאִים וְאֵינָם נִזּוֹקִים.

כג **וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה.** וְאָז עָזַב שְׁנֵי נְעָרָיו וְשָׂרֵי מוֹאָב, וּבְכֵן לֹא הִרְגִּישׁוּ עִנְיָנוֹ בְּעִסְקֵי הָאָתוֹן.

כח **וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאָתוֹן.** נָתַן בָּהּ כֹּחַ לְדַבֵּר, כְּעִנְיַן "ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח" (תהלים נא:יז). וְכָל זֶה הָיָה כְּדֵי שֶׁיִּתְעוֹרֵר בִּלְעָם לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה בְּזָכְרוֹ כִּי "מֵה' מַעֲנֵה לָשׁוֹן" (משלי טז:א), גַּם לִבְלִתִּי מוּכָן, כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיּוּכַל לַהֲסִירוֹ מִן הַמּוּכָן כִּרְצוֹנוֹ. וְכָל זֶה כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבַד אִישׁ כָּמוֹהוּ.

ל **הֲהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי.** וְהָיָה רָאוּי לְךָ לַחְשׁוֹב מֵאַחַר שֶׁאֵין זֶה מִנְהָגִי, שֶׁלֹּא קָרָה לְךָ כָּל זֶה בָּזֶה הַדֶּרֶךְ אֶלָּא לְהוֹרוֹת שֶׁלֹּא יִצְלַח. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין נַחַשׁ, יֵשׁ סִימָן.

לב **עַל מָה הִכִּיתָ אֶת אֲתוֹנְךָ.** כִּי בִּרְאוֹתְךָ אֵלֶּה הָאוֹתוֹת הָיָה לְךָ לְשַׁעֵר שֶׁהֲלִיכָתְךָ בִּלְתִּי רְצוּיָה וְהִיא לֹא תִצְלַח.

זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים. וְאֵיךְ הִקְשִׁיתָ עָרְפְּךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים לְדָחוֹק אֶת הַשָּׁעָה?

הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן. הִנֵּה אֲנִי עָשִׂיתִי הָאֶפְשָׁר לְהִתְנַגֵּד לְדַרְכְּךָ בְּזֶה הָאֹפֶן לְטוֹבָתְךָ.

כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי. יָרַט מִן "וְרָטֶט הֶחֱזִיקָה" (ירמיהו מט:כד) כְּמוֹ "וַתָּרֶץ אֶת גַּלְגַּלְתּוֹ" (שופטים ט:נג) מִן רָצַץ. אָמַר הִנֵּה יָצָאתִי לְשָׂטָן, וְעִנְיַן הַשִּׂטְנָה הָיָה כִּי יַחֲרִיד הַדֶּרֶךְ כָּל מַה שֶּׁכְּנֶגְדִּי, כְּעִנְיַן לֹא רָאוּ אֶת הַמַּרְאֶה אֲבָל חֲרָדָה גְּדוֹלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם (דניאל י:ז), וְכָל זֶה לֹא הִסְפִּיק לְהַחֲרִיד אוֹתְךָ כִּי הִכְבַּדְתָּ לִבְּךָ.

לג **וַתִּרְאֵנִי הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי.** וְעִם זֶה הִנֵּה קָרָה לְךָ שֶׁהָאָתוֹן נָטְתָה מִפָּנַי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְאֵיךְ לֹא שַׁתָּה לִבְּךָ גַּם לְזֹאת.

אוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי. הָיָה לְךָ לַחְשׁוֹב שֶׁאוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי, שֶׁכְּבָר יָדַעְתָּ שֶׁיֵּשׁ לְפָנַי הָאֵל יִתְבָּרַךְ אֵיזֶה מְדַבֵּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל.

כִּי עַתָּה גַּם אוֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי. וְהַשַּׁעַם שֶׁאָמַרְתִּי "עַל מָה הִכִּיתָ" כְּמְאַשֵּׁם, הוּא כִּי אָמְנָם עַתָּה הָרְאִיתָ לָדַעַת שֶׁגַּם שֶׁהֶחֱיֵיתִי הוֹרֵג אוֹתְךָ וּמַחֲיֶה אוֹתָהּ בְּאֹפֶן שֶׁהָיִיתָ מַכִּיר שֶׁלֹּא הָיָה זֶה מִקָּרֶה כְּלָל, מִכָּל מָקוֹם לֹא הָיִיתָ נִמְנָע מִלֶּכֶת כְּמוֹסֵר עַצְמוֹ לַמִּיתָה לַעֲבוֹר עַל רְצוֹן קוֹנוֹ, שֶׁאֵין לְךָ מְשֻׁמָּד גָּדוֹל מִזֶּה.

לד **חָטָאתִי.** לְהַקְשׁוֹת עֹרֶף.

כִּי לֹא יָדַעְתִּי. וְהָיָה לִי לָחוּשׁ לָזֶה.

וְעַתָּה אִם רַע בְּעֵינֶיךָ. שֶׁאַתָּה אוּלַי מַלְאָךְ מֵלִיץ עַל יִשְׂרָאֵל.

אָשׁוּבָה לִי. כְּדֵי שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת דָּבָר נֶגֶד רְצוֹנְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ נָתַן לִי רְשׁוּת.

לה **לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים.** לֹא תֵלֵךְ כְּבַעַל הַדָּבָר, אֲבָל כְּהוֹלֵךְ עִמָּם וְלִבְקָשָׁתָם, שֶׁלֹּא תֹאבַד.

וְאֶפֶס אֶת הַדָּבָר. וְעִם כָּל זֶה אֵינִי חוֹשֵׁשׁ שֶׁתַּעֲשֶׂה נֶגֶד רְצוֹנִי, כִּי אָמְנָם לֹא תוּכַל לַעֲשׂוֹת אֶלָּא מַה שֶּׁאוֹמַר לְךָ.

לו **וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ.** לְכַבְּדוֹ, שֶׁיָּדַע שֶׁהָיָה גַּס רוּחַ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (אבות ה:יח).

לח **הִנֵּה בָאתִי אֵלֶיךָ.** אַף עַל פִּי שֶׁהָיִיתִי בָּא אֵלֶיךָ אָז כִּדְבָרְךָ, מַה הָיִיתִי מוֹעִיל לְךָ? וְגַם כֵּן עַתָּה.

הֲיָכוֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה. כְּלוּם אֲנִי יָכוֹל לְדַבֵּר כְּמִנְהָג כָּל מְדַבֵּר רְצוֹנִי?

הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂם אֱלֹהִים בְּפִי, אוֹתוֹ אֲדַבֵּר. כְּעִנְיַן "רוּחַ ה' דִּבֶּר בִּי" (שמואל ב כג:ב), וּבְאֹפֶן זֶה לֹא אֶהְיֶה אֲנִי הַמְדַבֵּר.

מ **וַיִּשְׁלַח לְבִלְעָם.** לְמִנְחַת כָּבוֹד מִלְבַד אֲרוּחָתוֹ, לְהַשְׁבִּיעַ עֵין גַּאֲוָתוֹ.

מא **וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם.** כְּדֵי לָתֵת עֵינָיו בָּם, כְּעִנְיַן ״וַיִּפֶּן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְלֵם״ (מלכים ב ב:כד), וְהַהֶפֶךְ ״וַיַּרְאֵהוּ ה׳ אֶת כָּל הָאָרֶץ״ (דברים לד:א) כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ לִפְנֵי מוֹתוֹ.

פרק כג

א **בְּנֵה לִי בָזֶה.** שֶׁהוּא מָקוֹם שֶׁאֶרְאֶנּוּ מִשָּׁם.

ג **הִתְיַצֵּב עַל עוֹלָתֶךָ.** לְכַוֵּן בְּהַעֲלָאַת כָּל חֵלֶק מִמֶּנָּה, כְּעִנְיַן ״כִּי הַדָּם הוּא בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר״ (ויקרא יז:יא).

אוּלַי יִקָּרֶה ה׳ לִקְרָאתִי. אוּלַי בְּהִתְבּוֹדְדִי, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אַשִּׂיג לַעֲלוֹת לְאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בְּמֹשֶׁה כַּאֲמָרוֹ ״וּבְכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא״ (במדבר יב:ז), יִקָּרֶה לִי שֶׁיָּבֹא ה׳ לִקְרָאתִי כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בְּמֹשֶׁה בִּתְחִלַּת נְבוּאָתוֹ, קֹדֶם שֶׁעָלָה אֶל הַשְּׁלֵמוּת שֶׁהִשִּׂיג אַחַר כָּךְ, כְּאָמְרוֹ ״וַיַּרְא ה׳ כִּי סָר לִרְאוֹת וַיִּקְרָא אֵלָיו אֱלֹהִים״ (שמות ג:ד).

ז **וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ.** אָמַר אוֹתוֹ הַמָּשָׁל שֶׁרָאָה בִּנְבוּאָתוֹ.

וַיֹּאמַר מִן אֲרָם. אַחַר שֶׁסִּפֵּר הַמָּשָׁל פָּתַר אֶת עִנְיָנוֹ, וְאָמַר כִּי הוֹרָאַת הַמָּשָׁל הָיְתָה אֵיךְ מִן אֲרָם נְחָהוּ בָּלָק וְכוּ׳.

ט **הֵן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן.** הֵן לְבַדָּם יִשְׁכְּנוּ אֶרֶץ בְּסוֹף הָעִנְיָן, כְּאָמְרוֹ ״ה׳ בָּדָד יַנְחֶנּוּ״ (דברים לב:יב), וְאֵיךְ אוּכַל לְהַכְרִיתָם.

י **תָּמוֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים.** לוּ תָּמוֹת נַפְשִׁי עַתָּה, אַף שֶׁתִּהְיֶה מִיתָתָהּ מִיתַת יְשָׁרִים שֶׁתִּזְכֶּה אַחֲרֶיהָ לְחַיֵּי עַד.

וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ. וּבִלְבַד שֶׁתִּהְיֶה אַחֲרִיתִי וְצֶאֱצָאַי מֵעַי כְּמוֹ יִשְׂרָאֵל, כִּי אָמְנָם בָּנָיו שֶׁל אָדָם וְיוֹצְאֵי חֲלָצָיו נִקְרָאִים אַחֲרִיתוֹ, כְּמוֹ ״תְּהִי אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית״ (תהלים קט:יג), וְכֵן ״וְלֹא לְאַחֲרִיתוֹ״ (דניאל יא:ד).

יב **הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׂים ה׳ בְּפִי.** וּכְבָר יָדַעְתָּ שֶׁהוּא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְלֹא יְדַבֵּר כִּי אִם טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל.

יג **אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם.** וְתוּכַל לָתֵת עֵינֶיךָ בָּם לְרָע.

אֶפֶס קְצֵהוּ תִרְאֶה וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה. אַל תִּתֵּן אֶת עֵינֶיךָ בְּכוּלָּם, שֶׁלֹּא תַשִּׂיג הַמְּכֻוָּן כְּלָל, כְּאָמְרוֹ (ירמיהו מו:כח) ״כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל הַגּוֹיִם וְאוֹתְךָ לֹא אֶעֱשֶׂה כָלָה״.

כ **וּבֵרְךָ.** וְהוּא כְּבָר בֵּרַךְ.

כא **וַתְּרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ.** בְּנִסּוֹעַ הַמַּחֲנוֹת הֵם תּוֹקְעִים תְּרוּעָה בִּנְסוֹעַ הַמִּשְׁכָּן לְשִׂמְחָה, שֶׁיָּגִילוּ בְּמַלְכָּם.

כב **כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ.** לְעַם יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵף וְאוֹכֵל כַּאֲרִי, אֲבָל דּוֹחֶה בְּקַרְנָיו כְּמוֹ הָרְאֵם, כִּי הָיְתָה הַכַּוָּנָה לְגָרֵשׁ הָאֱמוֹת וּלְהַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ בִּלְתִּי חֲרִיצַת הָאֱמוֹת, כְּאָמְרוֹ ״תְּגָרֵשׁ גּוֹיִם וַתִּטָּעֵהוּ״ (תהלים פ:ט), כִּי לֹא חָפֵץ בְּמוֹת הַמֵּת. וְכֵן אָמְרוּ זְכרוֹנָם לִבְרָכָה: ״שִׁלְשָׁה אִגְּרוֹת שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ, הָרוֹצֶה לִפְנוֹת יִפְנֶה, הָרוֹצֶה לְהַשְׁלִים יַשְׁלִים, הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה יַעֲשֶׂה״. אֲבָל הֵם הִקְשׁוּ עָרְפָּם לְהִלָּחֵם, וְהֻצְרְכוּ לְהַחֲרִימָם. וּבְכֵן לֹא הִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהֶם כְּלָל כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ הָאַרְיֵה בְּטַרְפּוֹ, אֲבָל עָשׂוּ בָּהֶם כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה הָרְאֵם בְּמַה שֶּׁהוּא דּוֹחֶה אוֹ כוֹבֵשׁ, שֶׁלֹּא יֹאכְלֶנּוּ כְּלָל.

כג **כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב.** וְהַטַּעַם שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם וּמְגָרֵשׁ גּוֹיִם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְנוֹתֵן לְיִשְׂרָאֵל תּוֹעֲפוֹת רְאֵם, הוּא כִּי הֵם דּוֹר דּוֹרְשָׁיו וְלֹא יִדְרְשׁוּ הַנָּחָשׁ, כְּאָמְרוֹ (דברים יח:יד) ״כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶל מְעוֹנְנִים וְאֶל קוֹסְמִים יִשְׁמָעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן״.

כָּעֵת. שֶׁהֵם רוֹצִים לְדַעַת עֲתִידוֹת.

יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל. יֵאָמֵר לָהֶם בִּנְבוּאָה אוֹ עַל יְדֵי אִישׁ נָבִיא מַה גָּזַר הָאֵל יִתְבָּרַךְ, לֹא יֵאָמֵר לָהֶם מַה יוֹרוּ אוֹתוֹת הַשָּׁמַיִם וּמַה יִפְעֲלוּ מַעֲרָכוֹתֵיהֶם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם תַּחַת אוֹתָן הַמַּעֲרָכוֹת.

כד **כְּלָבִיא יָקוּם.** לְהִלָּחֵם עִם מִי שֶׁלֹּא נִלְחַם בָּם כְּלָל.

עַד יֹאכַל טֶרֶף. יֹאכְלוּ וְיַבְעֲרוּ אוֹתָם שֶׁהֵם טֶרֶף מַעֲכָשָׁיו לְשִׁנֵּיהֶם, כְּאָמְרוֹ ״כִּי לַחְמֵנוּ הֵם״ (במדבר יד:ט).

כז **אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקִבַּתּוֹ לִי מִשָּׁם.** כִּי אוּלַי יִהְיֶה אוֹתוֹ הַחֵלֶק מֵהֶם יוֹתֵר רָאוּי לְקִלָּלָה.

פרק כד

א **לִקְרַאת נְחָשִׁים.** חָדַל לְכַוֵּן שָׁעָה מוּכֶנֶת לָזֶה שֶׁתָּחוּל עֲלֵיהֶם קְלָלָה, מִפְּנֵי שֶׁרָאָה כִּי טוֹב בְּעֵינֵי ה׳ לְבָרְכָם, וְאֵין לְקִוּוֹת שֶׁיּוּכַל הוּא לְקַלְלָם.

וַיָּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו. לְבָרְכָם בְּרָכוֹת מֻגְבָּלוֹת עִם חֶזֶק בְּתוֹכָן, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית כ) ״יָפָה קְלָלָה שֶׁקִּלֵּל אֲחִיָּה הַשִּׁלוֹנִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִבְּרָכָה שֶׁבֵּרְכָם בִּלְעָם״.

ה **מַה טֹּבוּ אׇהָלֶיךָ יַעֲקֹב.** בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת. כְּעִנְיַן ״יֹשֵׁב אׇהָלִים״ (בראשית כה:כז), וּכְעִנְיַן ״וְיִשְׁכֹּן בְּאׇהֳלֵי שֵׁם״ (בראשית ט:כז), וְכֵן ״וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ ה׳ יֵצֵא אֶל אׇהֶל מוֹעֵד״ (שמות לג:ז).

מִשְׁכְּנֹתֶיךָ. בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּמִקְדְּשֵׁי אֵל הַמְיוּחָדִים לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם וּלְקַבֵּל תְּפִלַּת הַמִּתְפַּלְלִים. וְאָמַר **מַה טֹּבוּ** כִּי לֹא בִלְבָד הֵם מְטִיבִים לָעוֹסְקִים בָּם, אֲבָל מְטִיבִים לְכָל הָאֱמָה, כְּמוֹ שֶׁיּוֹרֶה שֵׁם יַעֲקֹב שֶׁיִּשָּׂאֵר בְּעָקֵב וּבְאַחֲרִית הַכֹּל וְלֹא יִסּוֹף, וּכְמוֹ שֶׁיּוֹרֶה שֵׁם יִשְׂרָאֵל לְשׂוֹר עִם אֱלֹהִים וְעִם אֲנָשִׁים (בראשית לב:כט).

ו **כְּנְחָלִים נָטָיוּ.** כִּי אָמְנָם בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת לַהֲמוֹן יִשְׂרָאֵל הֵם כְּמוֹ הַנְּחָלִים שֶׁנִּטָּיוּ אֶל הַשָּׁדוֹת לְהַשְׁקוֹתָם, וְכֵן יוֹשְׁבֵי אׇהָלִים וְתוֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה דּוֹלִים וּמַשְׁקִים מִתּוֹרָתָם לַהֲמוֹן. וּכְמוֹ כֵן הַמִּתְפַּלְלִים הֵם כְּגַנּוֹת עָלֵי נָהָר אֲשֶׁר לֹא יָמִישׁוּ מֵעֲשׂוֹת פְּרִי, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (ראש השנה יז) ״פְּרִית כְּרוּתָה לִשְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם״.

ח **יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו.** לֶעָתִיד לָבוֹא, כְּאָמְרוֹ (דברים לב:מג) ״וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו״.

וְחִצָּיו יְמָחֵץ. כְּאָמוּר (דברים לב:מב) ״וְאַשְׁכִּיר חִצַּי מִדָּם״.

ט **מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ.** כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָעִנְיָן בְּאַבְרָהָם, כִּי אָמְנָם שְׂרִידֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ בְּמַדְרֵגַת אַבְרָהָם אָבִינוּ, כְּאָמְרוֹ (דברים ל:ט) ״כִּי יָשׂוּב ה׳ לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ״.

י **וַיִּסְפֹּק אֶת כַּפָּיו.** שֶׁנִּתְיָאֵשׁ מֵהַשִּׂיג עוֹד חֶפְצוֹ, מֵאַחַר שֶׁקִּלֵּל אֶת הַמְקַלְלִים.

יא **בָּרֹחַ לְךָ.** עִנְיַן הַבְּרִיחָה בְּכָל מָקוֹם אֵינָהּ הַנִּיסָה מִן הָרוֹדֵף, אֲבָל הִיא סוּר מִן הַמָּקוֹם מִירֵאַת נֶזֶק עָתִיד.

יב **הֲלֹא גַּם אֶל מַלְאָכֶיךָ.** אֵין רָאוּי שֶׁתִּתְמַהּ עַל שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי רְצוֹנְךָ בְּתַקְוַת הַכָּבוֹד שֶׁתְּכַבְּדֵנִי, שֶׁגַּם לְמַלְאָכֶיךָ שֶׁאָמְרוּ מִצִּדְךָ ״כִּי כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד״ (במדבר כב:יז) אָמַרְתִּי שֶׁאֵין זֶה בְּיָדִי.

יד **לָכָה אִיעָצְךָ.** עֲצַת שְׁלִיחוּת הַנְּשִׁים, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר בְּאָמְרוֹ (במדבר לא:טז) ״הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם״.

אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים. כִּי אָמְנָם הָרַע אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ לֹא יִהְיֶה בְּיָמֶיךָ וְאֵין לְךָ לְיָרְאָ, אֲבָל יִהְיֶה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים בִּלְבָד, כְּאָמְרוֹ ״וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב״ (במדבר כד:יז), וְכָאָמְרוֹ ״אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם״ (ישעיהו יא:יד).

יז **אֲרָאֶנּוּ.** אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ.

דָּרַךְ כּוֹכָב. נַּשְׂמִי וְנִצְחִי, כְּאָמְרוֹ (דניאל יב:ג) ״וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד״.

וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הָאֻמּוֹת מִנְּשְׁמַת אֱלֹהִים יֹאבֵדוּ, כְּאָמְרוֹ ״כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל הַגּוֹיִם״ (ירמיהו ל:יא), הִנֵּה בֶּאֱדוֹם וּמוֹאָב תִּהְיֶה נִקְמָתוֹ בְּיַד יִשְׂרָאֵל, בִּהְיוֹת שְׁתֵּי אֵלֶּה הָאֻמּוֹת אוֹיְבָיו מֵעוֹלָם וְשַׁבְּבֵי בֵּישֵׁי (סנהדרין פרק חלק).

יח **וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָּׁה.** לְחַיּוֹת וּלְעוֹפוֹת הַמִּדְבָּר, כְּאָמְרוֹ ״וִירֵשׁוּהָ קָאַת וְקִפּוֹד״ (ישעיה לד:יא).

וְהָיָה יְרֻשָּׁה שָׂעִיר. לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא מִכְלַל קֵינִי קְנִזִּי וְקַדְמוֹנִי.

אֹיְבָיו. וְהַטַּעַם שֶׁתִּהְיֶה הַנְּקָמָה בְּמוֹאָב וּבֶאֱדוֹם יוֹתֵר מִמַּה שֶׁתִּהְיֶה בְּשְׂאָר אוּמּוֹת, הוּא כִּי הֵם הָיוּ מֵעוֹלָם אוֹיְבָיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל. וְאָז יוּכַל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת חָיִל, כְּאָמְרוֹ ״וּלְאֹם מִלְאֹם יֵאָמֵץ״ (בראשית כה:כג).

יט **וְיֵרֵד מִיַּעֲקֹב.** כָּל אֶחָד מִזַּרְעוֹ יִשְׁלוֹט בָּאֻמּוֹת, כְּאָמְרוֹ ״וְהָיָה הַנִּכְשָׁל בָּהֶם בַּיּוֹם הַהוּא כְּדָוִד״ (זכריה יב:ח), וּכְאָמְרוֹ ״וְהָיָה שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בַּגּוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּאַרְיֵה בִּבְהֵמוֹת יַעַר כִּכְפִיר בְּעֶדְרֵי צֹאן״ (מיכה ה:ז).

וְהָאֲבִיד שָׂרִיד מֵעִיר. כְּאָמְרוֹ ״וְרָמַס וְטָרַף וְאֵין מַצִּיל״ (מיכה ה:ז), ״תָּרוּם יָדְךָ עַל צָרֶיךָ וְכָל אוֹיְבֶיךָ יִכָּרֵתוּ״ (מיכה ה:ח).

כ **עֲדֵי אֹבֵד.** אַף עַל פִּי שֶׁמַּלְכוּת כָּל הָאוּמוֹת תִּכְלֶה לֶעָתִיד, כְּאָמְרוֹ "וּשְׁאָר חַיְתָא דְּעִדְיו שָׁלְטָנְהוֹן" (דניאל ז:יב), מִכָּל מָקוֹם לֹא תִכְלֶינָה הָאוּמוֹת לְגַמְרֵי, חוּץ מֵאֵלֶּה שְׁתֵּי הָאוּמוֹת, וְהֵם עֲמָלֵק שֶׁהִתְחִיל לְהִלָּחֵם בְּיִשְׂרָאֵל, וְכִתִּים שֶׁהִשְׁלִימוּ חָרְבָּנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ "וְגַם הוּא עֲדֵי אֹבֵד" (במדבר כד:כד).

כא **אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ.** אַתָּה הִתְיַשַּׁבְתָּ עִם יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ אֵיתָן, בַּמִּדְבָּר, בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה.

וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ. וּבִשְׁבִיל זֶה בָּעֵת שֶׁיִּהְיוּ גִּבּוֹהִים וַחֲזָקִים, יִהְיֶה קִנְּךָ עָמָּהֶם, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: מִי גָּר אִתְּךָ בְּעֲנִיּוּתְךָ, עָלֶיךָ יִפּוֹל בְּעַשִּׁירוּתְךָ.

כג **אוֹי מִי יִחְיֶה.** כְּעִנְיַן "יֵיתֵי מְשִׁיחָא וְלָא אֶחֱמְנֵיהּ" (סנהדרין פרק חלק).

פרק כה

א **וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת.** תְּחִלַּת עִנְיָנָם לֹא הָיָה לַעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה כְּלָל, אֲבָל הָיָה לִזְנוֹת בִּלְבָד. אַמְנָם קָרָה לָהֶם כְּמוֹ שֶׁהֵעִידָה הַתּוֹרָה כְּשֶׁאָסְרָה לְהִתְחַתֵּן בָּאֻמּוֹת, כְּאָמְרוֹ (שמות לד:טו-טז) "וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ וְלָקַחְתָּ מִבְּנֹתָיו וְזָנוּ בְנֹתָיו וְהִזְנוּ אֶת בָּנֶיךָ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶן".

וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן. שֶׁכְּפִי דַּרְכּוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרָע לָצֵאת מֵרָעָה אֶל רָעָה, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (שבת קה:).

ד **נָגֶד הַשָּׁמֶשׁ.** שֶׁיִּרְאוּ הָעָם אֶת הֲרִיגַת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְלֹא יִמְחוּ, וּבָזֶה יְכֻפַּר לָהֶם עַל שֶׁלֹּא מִחוּ בַּפּוֹשְׁעִים.

ח **וַתַּעֲצַר הַמַּגֵּפָה.** שֶׁכְּבָר גָּזַר הָאֵל יִתְעַלֶּה כְּאָמְרוֹ "וְכָל מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ" (במדבר יד:כג).

יא **בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם.** שֶׁעָשָׂה נְקָמָתִי לְעֵינֵי כֻלָּם, כְּדֵי שֶׁבִּרְאוֹתָם זֶה וְלֹא יִמְחוּ יְכֻפַּר עַל אֲשֶׁר לֹא מִחוּ בַּפּוֹשְׁעִים, וּבָזֶה הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעֲלֵיהֶם.

יב **אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם.** מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת, כְּעִנְיַן "עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו" (איוב כה:ב), כִּי אָמְנָם הַהֶפְסֵד לֹא יִקָּרֶה אֶלָּא בְּסִבַּת הִתְנַגְּדוּת הַהֲפָכִים. וְזֶה אָמְנָם נִתְקַיֵּם בְּפִינְחָס, שֶׁהֶאֱרִיךְ יָמִים הַרְבֵּה מְאֹד מִכָּל שְׁאָר אַנְשֵׁי דוֹרוֹ, עַד שֶׁהָיָה הוּא מְשַׁמֵּשׁ בְּמִשְׁכַּן שִׁילֹה בִּזְמַן פִּילֶגֶשׁ בַּגִּבְעָה (שופטים כ:כח), שֶׁהָיָה בְּלִי סָפֵק אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וּשְׁאָר הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הֶאֱרִיכוּ יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ (יהושע כד:לא). וְכָל שֶׁכֵּן אִם הָיָה בִּזְמַן יִפְתָּח, שֶׁכָּתַב לְמֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן "בְּשֶׁבֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֶשְׁבּוֹן וּבִבְנוֹתֶיהָ כו׳ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה" (שופטים יא:כו). וּכְבָר סִפְּרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁפִּינְחָס לֹא רָצָה לָלֶכֶת אָז אֶל יִפְתָּח לְהַתִּיר נִדְרוֹ. וְכָל שֶׁכֵּן לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר "אֵלִיָּהוּ זֶה פִּינְחָס", וְהוּא עֲדַיִן חַי וְקַיָּם.

יג **תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו.** וּמֵאַחַר שֶׁהוּא רַב אֶת רִיבִי, אֲצִילֵהוּ מֵרִיב כָּל הִתְנַגְּדוּת, וְיִהְיֶה לוֹ הַשָּׁלוֹם.

וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בַּעֲשׂוֹתוֹ הַנְּקָמָה לְעֵינֵי כֻלָּם, כְּדֵי שֶׁיְּכַפֵּר לָהֶם עַל שֶׁלֹּא מִחוּ בַּפּוֹשְׁעִים. וְלָכֵן הוּא רָאוּי לִכְהֻנַּת עוֹלָם, אֲשֶׁר בָּהּ יְכַפֵּר בַּעֲדָם.

יד **וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה.** וְזֶה כִּי אָמְנָם בְּכַפְּרוֹ בָּזֶה הָאֹפֶן מָסַר עַצְמוֹ לְסַכָּנָה בְּמָה שֶׁהָרַג לְעֵין כֹּל נָשִׂיא וּבַת מֶלֶךְ.

פרק כו

ד **לֵאמֹר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה.** מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר אָמְרוּ לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֹּאמְרוּ וְיַגִּידוּ כָּל פְּרָטֵיהֶם שֶׁהֵם בְּנֵי עֶשְׂרִים.

כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ אֶת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. שֶׁאָמַר אָז לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם.

נד **לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ.** בְּכַמּוּת הַקַּרְקַע, כִּי אָמְנָם נִתְחַלְּקָה הָאָרֶץ לִשְׁנֵים עָשָׂר חֲלָקִים שָׁוִים בְּעֵרֶךְ הַדָּמִים, בִּלְתִּי שָׁוִים בְּכַמּוּת, אֶלָּא כּוֹר רַע כְּנֶגֶד בֵּית סְאָה טוֹב. וְנָטַל הַשֵּׁבֶט הַמְרֻבֶּה בָּאֲכְלוּסִין הַחֵלֶק רַב הַמִּדּוֹת, וְהַשֵּׁבֶט שֶׁהָיָה מוּעָט נָטַל הַחֵלֶק הַקָּטָן בְּכַמּוּת, שָׁוֶה בְּעֵרֶךְ הַדָּמִים אֶל הַחֵלֶק רַב הַמִּדּוֹת, כְּאָמְרוֹ לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ. וּבָזֶה הָאֹפֶן נָטְלוּ מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם שְׁנֵי חֲלָקִים בִּשְׁבִיל בְּכוֹרַת יוֹסֵף, כְּאָמְרוֹ (בראשית מח:כב) "נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ", וְכֵן בֵּאֵר בְּאָמְרוֹ (דברי הימים א ה:א) "וּבְחַלְלוֹ יְצוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְכֹרָתוֹ לִבְנֵי יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל". וְלִשְׁמְעוֹן שֶׁהִתְמַעֵט בָּאֲכְלוּסִין יוֹתֵר מִכָּל שְׁאָר הַשְּׁבָטִים בְּעֵת כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ, נָתַן חֵלֶק מוּעָט בְּכַמּוּת, יָקָר הַרְבֵּה בַּדָּמִים. וּבִהְיוֹת שֶׁלֹּא נִמְצָא חֵלֶק קַרְקַע יַחַד שָׁוֶה כָּל כָּךְ מַסְפִּיק לְשִׁמְעוֹן, בֵּרְרוּ אוֹתוֹ הַחֵלֶק בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּתוֹךְ אֶרֶץ יְהוּדָה, כְּאָמְרוֹ (יהושע יט:ט) "וּמֵחֶבֶל בְּנֵי יְהוּדָה נַחֲלַת בְּנֵי שִׁמְעוֹן". וּבָזֶה נִתְקַיֵּם בִּשְׁבָטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן (בראשית מט:ז) "אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב".

נה **אַךְ בְּגוֹרָל.** אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ חֲלָקִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים כְּפִי צֹרֶךְ הַשְּׁבָטִים וְכַמּוּתָם, לֹא נָתְנוּ לְכָל שֵׁבֶט חֶלְקוֹ אֶלָּא עַל פִּי הַגּוֹרָל, וּבָזֶה הָאֹפֶן קִבֵּל כָּל שֵׁבֶט חֶלְקוֹ עַל פִּי ה׳.

נו **עַל פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ.** וְכֵן כְּשֶׁיִּהְיֶה הַשֵּׁבֶט מְחַלֵּק אֶת חֶלְקוֹ לְגַלְגְּלוֹתָיו, יִתֵּן לְכָל אֶחָד חֶלְקוֹ עַל פִּי הַגּוֹרָל.

פרק כז

ג **וְהוּא לֹא הָיָה בַּעֲדַת קֹרַח.** שֶׁהָיָה דִּינָם שֶׁיֹּאבַד מִמּוֹנָם בְּחֵרֶם, שֶׁהֶחֱרִימָם מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּאָמְרוֹ ״סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל תִּגְּעוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן תִּסָּפּוּ״ (במדבר טז:כו). וְכֵן נִדּוֹנוּ בְּדִינֵי שָׁמַיִם, כְּאָמְרוֹ ״וְאֶת כָּל הָרְכוּשׁ״ (במדבר טז:לב).

כִּי בְחָטְאוֹ מֵת. לֹא הָיָה עֹנֶשׁ חֶטְאוֹ אֶלָּא שֶׁיָּמוּת, לֹא שֶׁיֹּאבַד מָמוֹנוֹ מִן הַיּוֹרְשִׁים.

יז **אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם.** בְּעִנְיַן הַמִּלְחָמָה.

וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם. בְּעִנְיְנֵי הַנְהָגַת הַמְּדִינָה.

יח **אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ.** מוּכָן לְקַבֵּל אוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים, כָּעִנְיָן ״וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה״ (שמות לא:ו).

יט **וְצִוִּיתָה אוֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם.** תְּמַנֶּה אוֹתוֹ לְנָגִיד עֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁיְּקַבְּלוּהוּ וְיִשְׁמְעוּ בְּקוֹלוֹ, כִּי יֵאָמֵר צִוּוּי עַל הַמִּנּוּי, כְּמוֹ ״וְצִוִּיתָ לְנָגִיד״ (שמואל א כה:ל), וּ״לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוִּיתִי שֹׁפְטִים״ (שמואל ב ז:יא).

כ **וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו.** הוֹד מַלְכוּת תֵּן לוֹ אֵיזֶה שְׂרָרָה בְּחַיֶּיךָ, שֶׁיַּתְחִילוּ לִנְהוֹג בּוֹ כָּבוֹד.

לְמַעַן יִשְׁמְעוּ. וְטַעַם הַמִּנּוּי לְעֵינֵיהֶם וּנְתִינַת הַהוֹד בְּחַיֶּיךָ, הוּא לְמַעַן יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלוֹ כָּל הָעֵדָה, שֶׁהֵם הַסַּנְהֶדְרִין וְזִקְנֵי הָעָם.

פרק כח

ו **עֹלַת תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי.** קֹדֶם הָעֵגֶל, שֶׁלֹּא הָיְתָה צְרִיכָה נְסָכִים.

ח **מִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ.** אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר עָשִׂיתָ בּוֹ בַּיּוֹם עוֹלַת הַבֹּקֶר כְּמוֹ זֹאת הַשֵּׁנִית לְגַמְרֵי מִכָּל מָקוֹם, תִּהְיֶה גַּם הַשֵּׁנִית רֵיחַ נִיחוֹחַ.

יא **וּבְרֹאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם.** הִנֵּה יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ הָיָה מִנְהָג לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה יוֹם קֹדֶשׁ בְּצַד מָה, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד בְּאָמְרוֹ (שמואל א כ:יט) ״אֲשֶׁר נִסְתַּרְתָּ שָּׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה״, וְזֶה יוֹרֶה שֶׁלֹּא הָיָה יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶצְלָם יוֹם מַעֲשֶׂה. וּלְכֵן יֵחַס אוֹתוֹ לְיִשְׂרָאֵל בְּאָמְרוֹ רָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם, וְלֹא כֵן כָּתַב בַּמּוֹעֲדִים, שֶׁלֹּא כָתַב ״בְּשַׁבַּת שַׁבַּתְכֶם״ וְלֹא ״בְּיוֹם בִּכּוּרֵיכֶם״ וְלֹא ״בְּיוֹם סֻכּוֹתֵיכֶם״. וְטַעַם מִנְהָגָם זֶה הָיָה, כִּי אָמְנָם הַצָּלָחַת יִשְׂרָאֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה הִיא בְּצַד מָה דּוֹמָה לְעִנְיַן הַיֶּרַח, אֲשֶׁר אֵין לָהּ בְּעַצְמָהּ אוֹר כְּלָל זוּלָתִי מַה שֶּׁתְּקַבֵּל מִזּוּלָתָהּ. וְזֶה שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁקֹּדֶם לְעֵגֶל הָיָה ״חֵרוּת עַל הַלֵּחוֹת״ (אבות ו:ב), חֵרוּת מִשְׁעְבּוּד מַלְכֵיוּת לְעוֹלָם, הִנֵּה מִשֶּׁחָטְאוּ הִתְנַצְּלוּ וְלֹא הִשְׁתַּמְּשׁוּ בְּכֶתֶר מַלְכוּת תָּמִיד כְּמוֹ שְׁאָר הָאֻמּוֹת, אֲבָל הָיָה זֶה לָהֶם לְעִתִּים כְּפִי שֶׁפַּע הָאוֹר הָעֶלְיוֹן עֲלֵיהֶם, וּבִלְעָדָיו הָלְכוּ חֲשֵׁכִים וְאֵין נֹגַהּ לָמוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּקָּרֶה לַלְּבָנָה כְּשֶׁלֹּא תְקַבֵּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, כִּי ״אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל״ (שבת קנו.) וְלֹא אוֹר כְּלָל מֵעַצְמָם, זוּלָתִי אוֹר הָאֵל יִתְבָּרַךְ בִּהְיוֹתָם לְרָצוֹן. וּבְכֵן נִקְרָא הָאֵל יִתְבָּרַךְ אֲצֶל הַנְּבִיאִים ״אוֹר יִשְׂרָאֵל״, כְּאָמְרוֹ (ישעיהו י:יז) ״וְהָיָה אוֹר יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ״, וְכֵן הֵעִיד בְּאָמְרוֹ (תהלים כז:א) ״ה׳ אוֹרִי וְיִשְׁעִי״. וְכַאֲשֶׁר הָיוּ הַחֲטָאִים מַבְדִּילִים, כְּאָמְרוֹ (ישעיהו נט:ב) ״כִּי אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם, וְחַטֹּאתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָּנִים מִכֶּם מִשְּׁמוֹעַ״, הָלְכוּ חֲשֵׁכִים מִבֹּהָלִים וּדְחוּפִים בֵּין הָאֻמּוֹת. וּבִהְיוֹת מִזֶּה נִמְשָׁךְ חִלּוּל ה׳ בְּלִי סָפֵק בֶּאֱמֹר לָהֶם (יחזקאל לו:כ) ״עַם ה׳ אֵלֶּה״, הָיָה בְּאֹפֶן מָה (ישעיהו סג:ט) ״בְּכָל צָרָתָם לוֹ צָר״, כְּאָמְרָם זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה ״כִּבְיָכוֹל עָלַי וְעָלָיִךְ בָּא שׁוֹד שׁוֹדֵד״ (גיטין נח:). וּבִהְיוֹת חַטַּאת רֹאשׁ חֹדֶשׁ כַּפָּרָה עַל יִשְׂרָאֵל הַגּוֹרְמִים מְנִיעַת הָאוֹר אוֹ מְעוּטוֹ, כְּמוֹ שֶׁהִתְקִינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּאָמְרָם ״שְׂעִירֵי חַטָּאת לְכַפֵּר בַּעֲדָם, זִכְרוֹן לְכֻלָּם יִהְיוּ, תְּשׁוּעַת נַפְשָׁם מִיַּד שׁוֹנְאָ״, וּבְכַפָּרָה זוֹ תִּהְיֶה תְּשׁוּעָה מָה לְחִלּוּל הַשֵּׁם, לְפִיכָךְ אָמְרוּ שֶׁלְּכָךְ נֶאֱמַר בְּשָׁעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ ״חַטָּאת לַה׳״, מִפְּנֵי שֶׁכַּפָּרָתוֹ מוֹעִילָה לְקִדּוּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ. וְזֶה רָצוּ בְּאָמְרָם (חולין ס:) ״אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָבִיאוּ כַּפָּרָה עָלַי עַל שֶׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ״, רְצוֹנוֹ לוֹמַר: הָבִיאוּ כַּפָּרָה בִּשְׁבִילִי לְהַשִּׂיג קִדּוּשׁ שְׁמִי הַמְּחֻלָּל בַּגּוֹיִם בְּסִבַּת מַה שֶּׁמִּעַטְתִּי אֶת הַיָּרֵחַ, כְּשֶׁהִגְלֵיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל וְהִסְתַּרְתִּי פָּנַי מֵהֶם.

כו **בְּשָׁבֻעוֹתֵיכֶם.** בִּשְׁבִיל שָׁבוּעוֹת חֻקּוֹת קָצִיר שֶׁשָּׁמַרְתִּי לָכֶם. וְטַעַם הַבֵּי״ת בְּתֵיבַת בְּשָׁבֻעוֹתֵיכֶם כְּטַעַם בְּנֶפֶשׁ יְכַפֵּר (ויקרא יז:יא), ״בְּדָם עֲשָׂהאֵל״ (שמואל ב ג:כז), ״בְּלֶחֶם נִשְׁבָּרוּ״ (שמואל א ב:ה).

פרק כט

לה **עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם.** כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת אֱמֹר.

פרק ל

ב **זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳.** כְּשֶׁאָמַר בְּהַר סִינַי ״וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וְחִלַּלְתָּ״ (ויקרא יט:יב), הָיְתָה הַכַּוָּנָה ״אִישׁ הַנִּדָּר אוֹ נִשְׁבָּע לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ״, כִּי בְּחַלְּלוֹ דְּבָרוֹ הוּא מְחַלֵּל אֶת ה׳. אֲבָל הָאִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּת עַצְמָהּ, לֹא תִהְיֶה מְחַלֶּלֶת אִם יָפֵר הַמֵּפֵר.

ו **וַה׳ יִסְלַח לָהּ.** עַל שֶׁנִּדְרָה מַה שֶּׁאֵין בְּיָדָהּ לְקַיֵּם.

כִּי הֵנִיא אֲבִיהָ אוֹתָהּ. וְהִיא לֹא יָדְעָה אֶת דַּעַת אָבִיהָ כְּשֶׁנִּדְרָה, וְהָיָה נִדְרָהּ עַל דַּעַת לְקַיֵּם.

טו **וְאִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ.** שֶׁהַשְׁתִּיקָה בְּמִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת הֵיא כְּמוֹ הוֹדָאָה, שֶׁהַשּׁוֹתֵק הוּא כְּמְסַכִּים בְּמָה שֶׁנַּעֲשָׂה.

טז **וְאִם הָפֵר יָפֵר אוֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ.** אַחֲרֵי יוֹם שָׁמְעוֹ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל אָז לְהִתְחָרֵט וּלְהָפֵר.

וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ. כְּמִשְׁפַּט כָּל מַכְרִיחַ אֶת חֲבֵרוֹ לַעֲבוֹר עֲבֵרָה, אוֹ מוֹרֶה שֶׁקֶר וּמַתְעֶה.

פרק לא

ה **וַיִּמָּסְרוּ.** לְמֹשֶׁה מֵאֵת כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט.

ו **וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא.** שְׁלַח אֶלֶף לְכָל מַטֶּה שֶׁיִּתְקַבְּצוּ יַחְדָּו לַצָּבָא.

אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס. וְאַחַר שֶׁנִּתְקַבְּצוּ שָׁלַח אוֹתָם כֻּלָּם יַחַד, וְעִמָּהֶם שָׁלַח אֶת פִּינְחָס.

לַצָּבָא וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ. שָׁלַח אוֹתוֹ לַצָּבָא לְרֹאשׁ וּמְשׁוּחַ מִלְחָמָה, וְשֶׁיִּהְיוּ כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצוֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בִּרְשׁוּתוֹ.

טו **הַחִיִּיתֶם כָּל נְקֵבָה.** אַף עַל פִּי שֶׁבְּמִלְחֶמֶת כָּל אֲמָה חוּץ מִשֶּׁבַע אֻמּוֹת כָּתוּב ״רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָּעִיר כָּל שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ״ (דברים כ:יד), לֹא הָיָה לָכֶם לְהַחֲיוֹת לְפָחוֹת אוֹתָם הַנָּשִׁים שֶׁהִכְרַתֶּם שֶׁהָיוּ לָכֶם לְתַקָּלָה בִּדְבַר בִּלְעָם.

יז **הִרְגוּ כָל זָכָר בַּטָּף.** אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּיִים לְמִשְׁכָּב, וְזֶה לִנְקָמָה שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לְמִדְיָן נִין וָנֶכֶד.

כא **זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה.** מַה שֶּׁאָמַר לָכֶם מֹשֶׁה שֶׁתִּתְחַטְּאוּ שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, הוּא דִּין חֻקַּת הַתּוֹרָה שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה לְטַהֵר מִטֻּמְאַת מֵת.

כב **אַךְ אֶת הַזָּהָב.** אֲבָל כְּלֵי מַתָּכוֹת מִלְבַד אוֹתָהּ טְהֳרָה צָרִיךְ שֶׁתַּגְעִילוּ אוֹתָם.

כג **וְטָהֵר.** מִגְּעוֹלֵי גּוֹיִם.

אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא. שֶׁלֹּא יֵצֵא מִטֻּמְאַת מֵת בְּלִבּוּן, אַף עַל פִּי שֶׁנִּרְאֶה כְּמוֹ חָדָשׁ.

כד **וְחִצִּיתָ אֶת הַמַּלְקוֹחַ.** מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה הַמִּלְחָמָה מִלְחֶמֶת נְקָמָה עַל מַה שֶּׁנַּעֲשָׂה נֶגֶד כֻּלָּם, רָצָה שֶׁיִּתְקַיֵּם בְּכֻלָּם ״וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלַל אֹיְבֶיךָ״ (דברים כ:יד), כְּעִנְיַן דָּוִד בִּשְׁלַל עֲמָלֵק, כְּאָמְרוֹ ״הִנֵּה לָכֶם בְּרָכָה מִשְׁלַל אֹיְבֵי ה׳״ (שמואל א ל:כו).

לב **יֶתֶר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ.** כִּי נִכְסֵי הַבָּתִּים בָּזְזוּ אַנְשֵׁי הַצָּבָא לָהֶם.

נ **לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵינוּ.** עַל דְּבַר פְּעוֹר, שֶׁלֹּא מָחִינוּ בַּחוֹטְאִים.

נא **וַיִּקַּח מֹשֶׁה.** קִבֵּל מֵהֶם וְשָׁקַל.

כֹּל כְּלִי מַעֲשֶׂה. כָּל מִין כְּלִי שֶׁהָיָה תַּכְשִׁיט שֶׁל נָשִׁים בְּמַעֲשֵׂה פְּעוֹר.

נד **וַיִּקַּח מֹשֶׁה.** אַחַר שֶׁשָּׁקַל הֵבִיא אוֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד.

זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. לְכַפָּרַת עֲוֹן פְּעוֹר.

פרק לב

ג **עֲטָרוֹת וְדִיבֹן.** כָּל אַחַת מֵהֶן לְבַדָּהּ הִיא אֶרֶץ מִקְנֶה.

ו **הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה.** הַאֻמְנָם תַּחְשְׁבוּ שֶׁאַחֵיכֶם יֵרְצוּ לָבוֹא לְהִלָּחֵם כְּדֵי לְכַבּוֹשׁ?

וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹּה. בְּמָה שֶׁכְּבָר נִכְבַּשׁ, אֵין סָפֵק שֶׁאֵינְכֶם חוֹשְׁבִין שֶׁיַּעֲלֶה זֶה בְּיֶדְכֶם, וְאֵין זֶה אֶלָּא לְהָנִיא אֶת לֵב אֲחֵיכֶם.

ז **וְלָמָּה תְנִיאוּן.** הֲלֹא יְדַעְתֶּם כַּמָּה לָקוּ הַמְנִיאִים בַּדּוֹר שֶׁקָּדַם.

יז **עַד אֲשֶׁר אִם הֲבִיאֲנוּם.** בְּעוֹד שֶׁלֹּא הֲבִיאֲנוּם, כְּמוֹ "עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת" (משלי ח:כו), "עַד אִם כִּלּוּ" (בראשית כד:יט).

כג **הִנֵּה חָטָאתֶם לַה'.** בָּזֶה תּוֹדִיעוּ אָז שֶׁחֲטָאתֶם עַתָּה, שֶׁתּוֹדִיעוּ שֶׁהָיְתָה כַּוָּנַתְכֶם לְהָרַע.

כה **עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ.** בָּזֶה הַחֵלֶק אֲשֶׁר אָמַרְתָּ שֶׁנַּעֲבוֹר חֲלוּצִים.

כח **וַיְצַו מֹשֶׁה.** צִוָּה שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לְאֵלֶּה אֶת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אֶלָּא אַחַר שֶׁיָּשׁוּבוּ מִכִּבּוּשׁ הָאָרֶץ, כְּאָמְרוֹ "וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם" (במדבר לב:כב), וְלֹא קָדֶם לָכֵן. וְהֵם לֹא קִבְּלוּ זֶה, וְאָמְרוּ "נִבְנֶה גְדֵרֹת לְמִקְנֵנוּ וְעָרִים לְטַפֵּנוּ" (במדבר לב:טז) "וְאָתְּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ", שֶׁתִּהְיֶה בִּרְשׁוּתֵנוּ בְּעֵת שֶׁנַּעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן.

לג **וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה.** כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַכְנֵס בְּמַחֲלֹקֶת הִסְכִּים מֹשֶׁה לְדִבְרֵיהֶם.

פרק לג

א **אֵלֶּה מַסְעֵי.** רָצָה הָאֵל יִתְבָּרַךְ שֶׁיִּכְתְּבוּ מַסְעֵי יִשְׂרָאֵל לְהוֹדִיעַ זְכוּתָם בְּלֶכְתָּם אַחֲרָיו בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה, בְּאֹפֶן שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ.

ב **וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה.** כָּתַב מָקוֹם שֶׁיָּצְאוּ אֵלָיו וְהַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָסְעוּ מִמֶּנּוּ, כִּי לִפְעָמִים הָיָה הַמָּקוֹם שֶׁיָּצְאוּ אֵלָיו בְּתַכְלִית הָרֹעַ וְהַמָּקוֹם שֶׁנָּסְעוּ מִמֶּנּוּ טוֹב. **וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם.** וְלִפְעָמִים קָרָה הֵפֶךְ זֶה. וְכָתַב גַּם כֵּן עִנְיַן הַמַּסָּע שֶׁהָיָה לָצֵאת מִמָּקוֹם אֶל מָקוֹם בְּלִי הַקְדָּמַת יְדִיעָה, שֶׁהָיָה זֶה קָשֶׁה מְאֹד, וּבְכָל זֶה לֹא נִמְנְעוּ. וּבְכֵן נִכְתַּב בְּכָל אֶחָד מֵהֶם "וַיִּסְעוּ מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי וַיַּחֲנוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי", כִּי הַמַּסָּע וְהַחֲנִיָּה הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶם קָשֶׁה.

מ **וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי.** גַּם זֶה זְכוּת לָהֶם, כִּי לֹא אָמְרוּ כַּאֲבוֹתָם "נִתְּנָה רֹאשׁ" (במדבר יד:ד), גַּם בְּרֹאוֹתָם מִלְחָמָה, אֲבָל נָדְרוּ נֶדֶר לַה' וְשִׁלְּמוּ.

נג **וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ.** כַּאֲשֶׁר תִּבְעַרוּ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, אָז תּוּכְוּ לְהוֹרִישׁ אֶת הָאָרֶץ לִבְנֵיכֶם, שֶׁאִם לֹא תִּבְעֲרוּ אוֹתָם, אַף עַל פִּי שֶׁאַתֶּם תִּכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ, לֹא תּוּכְוּ לְהוֹרִישָׁהּ לִבְנֵיכֶם.

נו **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם.** כִּי תִּזְנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם בְּלִי סָפֵק.

פרק לד

ב **זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפּוֹל לָכֶם בְּנַחֲלָה.** תִּפּוֹל לָכֶם בְּגוֹרָל קֹדֶם שֶׁתִּכְבְּשׁוּ כֻּלָּהּ, כִּי בְּגוֹרָל יָאוֹת לְשׁוֹן נְפִילָה, כְּמוֹ "וְעַל לְבוּשִׁי יַפִּילוּ גוֹרָל" (תהלים כב:יט), וְכֵן "הִפִּיל פּוּר הוּא הַגּוֹרָל" (אסתר ג:ז). וְאָמַר "זֹאת", כִּי מַה שֶּׁכָּבְשׁוּ חוּץ לָאָרֶץ לֹא הֻצְרַךְ לַחֲלֹק בְּגוֹרָל, וּבְכֵן חֵלֶק מֹשֶׁה אֶת אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג בִּלְתִּי גוֹרָל, כַּפִּי הַנִּרְאֶה בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ. וְזֶה כִּי אֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג אֵין בָּהּ קְדֻשַּׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּאָמְרוֹ "וְאַךְ אִם טְמֵאָה אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם" (יהושע כב:יט), וְלֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְגוֹרָל אֲשֶׁר עִנְיָנוֹ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ.

פרק לה

ג **לִבְהֶמְתָּם.** לִמֶּרְכָּב וּלְמַשָּׂא.

וְלִרְכֻשָׁם. בָּקָר וְצֹאן.

וּלְכֹל חַיָּתָם. כְּמוֹ דְּבוֹרִים שֶׁל כַּוֶּרֶת וְיוֹנֵי שׁוֹבָךְ וְזוּלָתָם.

ח **מֵאֵת הָרַב תַּרְבּוּ.** מִפְּנֵי שֶׁהֶעֱלוּ אוֹתָהּ בְּדָמִים, וְהָיָה הַמַּעַט שֶׁל אוֹתוֹ שֵׁבֶט שֶׁהָיָה לוֹ חֵלֶק מוּעָט שָׁוֶה בְּדָמִים אֶל הַחֵלֶק הָרַב שֶׁהָיָה נוֹתֵן לַלְוִיִּם אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט אֲשֶׁר חֶלְקוֹ רַב הַמַּכּוּת.

כה **עַד מוּת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל.** כְּבָר בֵּאֵר שֶׁהַגְּלוּת הִיא עַל הַשּׁוֹגֵג, וּבְהֵיוֹת מִינֵי הַשְׁגָגוֹת בִּלְתִּי שָׁווֹת, כִּי מֵהֶם קָרוֹבוֹת לְאֹנֶס וּמֵהֶן קְרוֹבוֹת אֶל הַמֵּזִיד, נָתַן לַגָּלוּת זְמַן בִּלְתִּי שָׁוֶה בְּכָל הַשּׁוֹגְגִים, כִּי מֵהֶם שֶׁתִּהְיֶה שִׁגְגָתוֹ מְעַט קֹדֶם מִיתַת הַכֹּהֵן, וּמֵהֶן שֶׁיְּמוּת הָרוֹצֵחַ בַּגָּלוּת קֹדֶם שֶׁיְּמוּת הַכֹּהֵן, וְזֶה בְּמִשְׁפַּט הָאֵל יִתְבָּרַךְ הַיּוֹדֵעַ וְעַד שֶׁיַּעֲנוֹשׁ אֶת הַשּׁוֹגֵג כְּפִי מַדְרֵגַת שִׁגְגָתוֹ, כְּאָמְרוֹ "וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ" (שמות כא:יג).

פרק לו

ב **בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל.** וּבְהֵיוֹת לְאֵיזֶה שֵׁבֶט חֵלֶק בִּתְחוּם חֲבֵרוֹ, לֹא יִתְאַמֵּת הַגּוֹרָל לַשֵּׁבֶט הֶחָסֵר כְּשֶׁיִּפּוֹל עַל כָּל גְּבוּל הַשֵּׁבֶט, וְכֵן לַנּוֹסָף לֹא יִתְאַמֵּת אִם לֹא יוֹסִיף עַל גְּבוּלוֹ אוֹתוֹ הַחֵלֶק אֲשֶׁר לוֹ בִּתְחוּם חֲבֵרוֹ.

ד **וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל וְגוֹ' יִגָּרַע נַחֲלָתָן.** וְגַם בִּהְיוֹת שֶׁלֹּא נִכְבּוֹשׁ עַתָּה כָּל הָאָרֶץ, כְּאָמְרוֹ (שמות כג:ל) "מְעַט מְעַט אֲגָרְשֶׁנּוּ מִפָּנֶיךָ", וְיִצְטָרֵךְ כָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט לִכְבּוֹשׁ חֶלְקוֹ, הִנֵּה אַף עַל פִּי שֶׁיְּזַדְּמֵן שֶׁאֵיזֶה יָחִיד יִמְכּוֹר חֶלְקוֹ לַחֲבֵרוֹ מִשֵּׁבֶט אַחֵר, לֹא יִמְנַע הַמּוֹכֵר בִּשְׁבִיל זֶה מֵהִשְׁתַּדֵּל עִם שִׁבְטוֹ לִכְבּוֹשׁ, כִּי בַּיּוֹבֵל יָשׁוּב אֵלָיו. אֲמְנָם חֵלֶק הַבָּנוֹת שֶׁלֹּא תַחֲזוֹר בַּיּוֹבֵל, לֹא יִשְׁתַּדְּלוּ אַנְשֵׁי הַשֵּׁבֶט לְכָבְשָׁהּ, אוֹ יַנִּיחוּ שָׁם מִיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בִּהְיוֹתוֹ שֶׁל שֵׁבֶט אַחֵר, וּבְכֵן יִגָּרַע כִּבּוּשׁ נַחֲלָתָן מִגּוֹרָל מַטֵּה אֲבוֹתֵינוּ.

י **כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד.** כִּוְּנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָן, כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֶת מֹשֶׁה, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהִתְאַוּוּ לְאֵלֶּה אֲשֶׁר נָשְׂאוּ לָהֶם.

יב **מִמִּשְׁפְּחוֹת בְּנֵי מְנַשֶּׁה.** מֵאַחַר שֶׁרָאוּ הֱיוֹת כַּוָּנַת הָאֵל יִתְעַלֶּה שֶׁלֹּא תִּסּוֹב הַנַּחֲלָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לָהֶן רְשׁוּת לִבְחֹר כִּרְצוֹנָן מִכָּל הַשֵּׁבֶט, הֵן בָּחֲרוּ אֶת בְּנֵי דּוֹדֵיהֶן מִכָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ יוֹתֵר קְרוֹבִים.

וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן. וּבְכֵן לֹא הָיְתָה שׁוּם הֶסַבַּת נַחֲלָה אֲפִלּוּ מִמִּשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה.